

KOTONA KAHDEN MAAILMAN VÄLILLÄ –
Kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteetti
Maarit Koskinen

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma
Syyskuu 2008
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden laitos

KOSKINEN, MAARIT: Kotona kahden maailman välillä – kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteetti
Pro gradu-tutkielma

Syyskuu 2008

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, miten kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten identiteetti rakentuu kahden kulttuurin, kahden ”rodun” ja kaksien vanhempien kontekstissa. Kansainvälisesti adoptoidut nuoret joutuvat tekemään ylimääräistä identiteettityötä rakentaessaan adoptioidentiteettiään ja integroidessaan adoptiostatusensa osaksi kokonaisidentiteettiään. Adoptoidun on määriteltävä suhteensa niin adoptio- kuin synnyinmaansakin rodulliseen ja kulttuuriseen välimaastoon. Niin ikään adoptoidun on rakennettava itsestään käsitys yksilönä, jolla on kahdet vanhemmat. Tutkimusaineisto kerättiin yksilöhaastattelun avulla. Haastatteluun osallistui kahdeksan 19–26-vuotiasta kansainvälisesti adoptoitua nuorta aikuista, kaksi miestä ja kuusi naista. Aineistonkeruu oli teemahaastattelun ja narratiivisen haastattelun yhdistelmä. Myös aineiston analysoinnissa yhdistyivät teemoittelu sekä narratiivinen analysointi, jossa aineistosta rakennettua ydintarinaa vasten tarkasteltiin sitä vahvistavia tai siitä poikkeavia adoptoitujen kokemuksia.

Tulokset osoittivat, että adoptoidut kokevat itsensä kulttuuriltaan täysin suomalaisiksi, mutta ympäristö määrittelee heidät valtaväestöstä poikkeavan ulkonäkönsä vuoksi ulkomaalaisiksi. Adoptiosta kertominen osoittautui adoptoiduille välineeksi neuvotella suomalaisuus ympäristön silmissä. Adoptoidut nuoret aikuiset identifioituivat rodullisesti omaan etniseen ”rotuunsa”, hyväksyivät adoptioperheestään poikkeavan ulkonäkönsä ja kokivat erilaisuutensa positiivisena asiana. Kuitenkin he tunsivat suurinta läheisyyttä adoptiovanhempiansa edustamaan ”rotuun” ja pitivät etäisyyttä oman etnisen ryhmänsä edustajiin ja muihin maahanmuuttajiin. Erottautuminen muista ”ulkomaalaisen” näköisistä ihmisistä toimi suojana rasismia vastaan. Silti kaikki adoptoidut olivat joutuneet kohtaamaan erilaisia rasismien muotoja. Suurin osa adoptoiduista tunsu jossakin määrin kiinnostusta biologista alkuperäänsä kohtaan, vaikka kiinnostuksen määrä vaihtelikin huomattavasti eri yksilöiden välillä. Adoptoidut ajattelivat ensisijaisesti biologisia äitejään ja heitä kiinnosti eniten se, minkälaisia yhteisiä piirteitä heidän ja biologisten vanhempien välillä oli. Suurin osa adoptoiduista tunsu vahvasti kuuluvansa adoptioperheeseensä. Adoptoidun erilaisuuden kohtaama hyväksyntä adoptioperheessä osoittautui suuremmaksi yhteenkuuluvuuden rakentajaksi kuin samankaltaisuuden kokemukset adoptiovanhempien kanssa. Tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että kansainvälinen adoptio tuottaa yksilön identiteetin kehitykselle lisähaasteita. Adoptoiduin identiteettiprosessi ei ole kuitenkaan patologista vaan normatiivista identiteetin kehitystä, joka jatkuu ja elää läpi yksilön elämänkaaren.

Avainsanat: kansainvälinen adoptio, identiteetti, kulttuuri-identiteetti, rodullinen identiteetti, adoptioidentiteetti, rasismi

SISÄLLYS

1 Johdanto: kansainvälinen adoptio on haaste yksilön identiteetille	5
2 Identiteetti – elämänmittainen prosessi	8
2.1 Monitulkintainen identiteetti	8
2.2 Identiteetin yksilöllisiä ja yhteisöllisiä ulottuvuuksia	9
2.3 Identiteetin muodostumisprosessi	11
2.4 Adoptioidentiteetti – ylimääräistä identiteettityötä	12
2.4.1 Adoptio on <i>annettu</i> identiteetin piirre	12
2.4.2 Minkälainen on adoptoidun identiteettiprosessi?	14
3 Kulttuuri ja ”rotu” adoptioidentiteetin rakentumisessa	16
3.1 Etninen identiteetti on keskeinen persoonallisen identiteetin tekijä	16
3.2 Etniset identiteetit ja selviytymisstrategiat	18
3.3 Kulttuurirodullinen identiteettimalli	20
3.4 Rasismi – valta- ja alistussuhteita tuottava ilmiö	22
3.4.1 ”Suomalainen rasismi” – vaikeasti murrettavia vanhoja käsityksiä	24
3.4.2 Rasismi ja adoptoidut	24
4 Identiteetti biologisen ja adoptioperheen konteksteissa	27
4.1 Biologisen alkuperän merkitys adoptoidun elämässä	27
4.1.1 Etsimällä adoptoitu rakentaa identiteettiään	27
4.1.2 Kiinnostuksen kohteina yhteiset piirteet biologisten vanhempien kanssa	28
4.1.3 Etsiminen ei ole automaattisesti seurausta perheen huonosta vuorovaikutuksesta	29
4.2 Adoptoidun kuuluminen adoptioperheeseen	30
4.2.1 Samankaltaisuus edistää adoptoidun sopeutumista	30
4.2.2 Erojen hyväksymisen ja samankaltaisuuksien etsimisen yhdistäminen	31
4.2.3 Hyväksyntä ja ymmärrys ja merkittävimmät yhteenkuuluvuuden rakentajat	33
5 Tutkimuksen toteuttaminen	35
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	35
5.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja narratiivisuus tutkimukseni lähtökohtina	36
5.3 Aineistonkeruu: Teemahaastattelu ja narratiivinen haastattelu	38
5.4 Haastateltavien ja haastattelun kuvaus	40
5.5 Aineiston analysointi	41
5.6 Tutkimuksen etiikasta	43
6 Tulokset	45
6.1 Kulttuuriin identifioituminen	45
6.1.1 Suomalaisuus sisäisenä identifikaationa	45
6.1.2 Ulkomaalaisuus ympäristön identifikaationa	48
6.1.3 Adoptiolla neuvotellaan suomalaisuus	50
6.1.4 Suhde alkuperäkulttuuriin	52
6.2 Kansainvälisesti adoptoidun rodullinen identiteetti	56
6.2.1 Rodullinen identiteetti on keskeinen persoonallisen identiteetin tekijä	56
6.2.2 Adoptoidun identifioituminen omaan ja vanhempien ”rotuun”	57
6.2.3 Suhde omaan rodulliseen erilaisuuteen muuttuu ajan myötä	59
6.2.4 Suhtautuminen oman etnisen ryhmän edustajiin	61

6.2.5	Kansainvälisesti adoptoitujen kohtaama rasismi	63
6.2.6	Selviytymisstrategoita rasismia vastaan	68
6.3	Alkuperän etsiminen identiteetin rakentajana	72
6.3.1	Etsiminen on osa sisäistä identiteetti-prosessia	72
6.3.2	Yhteiset piirteet ensisijaisia kiinnostuksen kohteita	73
6.3.3	Hylätyksi tuleminen pohdituttaa adoptoituja	75
6.3.4	Ympäristö ja merkittävät elämäntapahtumat etsimisen laukaisijoina	76
6.3.5	Kun kiinnostus etsimistä kohtaan on vähäistä	79
6.3.6	Kohti surua ja kiitollisuutta	82
6.3.7	Etnisen alkuperän etsiminen	84
6.4	Adoptoidun identifioituminen adoptio-perheeseen	91
6.4.1	Samankaltaisuus adoptoidun ja adoptiovanhemman välillä	91
6.4.2	Adoptoidun kuulumisen tunne adoptio-perheeseen	94
7	Pohdintaa kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteetistä	99
7.1	Koti, kaverit, koulutus ja kieli suomalaisuuden perustana	99
7.2	Rodullinen identifikaatio kulttuuri-identifikaatiota haastavampaa	100
7.3	Asenteellisuuden sietämistä sekä itsen erottamista rasismista	102
7.4	Kiinnostus biologista taustaa kohtaan vaihtelee elämänculussa	103
7.5	Vahvaa kuulumisen tunnetta erilaisuudesta huolimatta	104
7.6	Tutkimuksen arviointi, vaikuttavuus ja jatkotutkimushaasteet	105
	Lähdeluettelo	108
	Liite 1: Haastateltavat	116
	Liite 2: Pyyntö haastateltavista	117
	Liite 3: Teemahaastattelurunko	118

1 Johdanto: kansainvälinen adoptio on haaste yksilön identiteetille

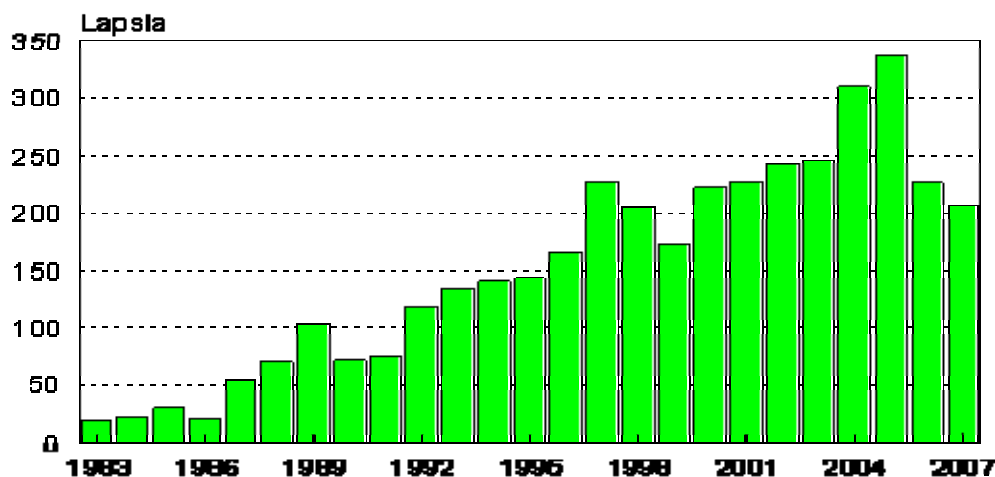
Se ahdistus siitä, et mä en tavallaan tiennyt, kuka mä oon. Koska mulla ei ollut sitä esimerkkiä siinä, että minkä takia mä oon esimerkiksi tän näkönen tai tän luonteinen tai että minkälaiset luonteet mulle on periytynyt.

Yllä oleva sitaatti erään tässä tutkimuksessa haastatellun adoptoidun puheesta osoittaa kansainvälisesti adoptoidun identiteetin kehityksen haasteellisuuden. Muiden nuorten aikuisten lailla kansainvälisesti adoptoidulla identiteetin kehitys sisältää vaihtoehtoisten tulevaisuuksien pohdintaa. Lisäksi adoptoitu kohtaa lukuisia muita haasteita, sillä pohtiessaan kysymyksiä ”kuka minä olen”, ”mistä minä tulen” ja ”mihin minä kuulun” hän joutuu tarkastelemaan minuuttaan useista eri ulottuvuuksista käsin.

Tässä tutkimuksessa (*Kotona kahden maailman välillä*) pyrin kuvaamaan sitä, kuinka kansainvälisesti adoptoitu nuori aikuinen liikkuu eri ulottuvuuksilla pohtiessaan suhdettaan adoptio- ja synnyinkulttuuriinsa, adoptiovanhemiinsa, biologiseen alkuperäänsä sekä adoptiovanhempien edustamaan ja omaan etniseen rotuunsa. Se, millä kohtaa näistä kahden maailman välisistä tiloista adoptoitu kulloinkin liikkuu, riippuu luonnollisesti adoptoidun sen hetkisestä kiinnostuksesta sekä elämäntilanteesta. Voidaan myös olettaa, että adoptioidentiteetin kehitysprosessi on muiden identiteetin osa-alueiden tavoin elämänmittainen matka, jossa suhde adoptioidentiteetin osa-alueisiin elää ja muuntuu elämäkokemusten myötä.

Maailmanlaajuisesti lapsia adoptoidaan valtioiden välillä nykyään noin 40 000 lasta vuodessa. Puolet näistä lapsista saa kotinsa USA:sta (Adoptio-perheet 2007). Kansainvälinen adoptio käynnistyi Skandinaviassa 1960-luvulla, jonka jälkeen Ruotsiin on adoptoitu noin 43 000, Norjaan 16 000 ja Tanskaan noin 16 000 lasta (Dalen 2005, 211). Suomeen ensimmäiset ulkomailta adoptoidut lapset tulivat 1970-luvun alussa. Varsinaisesti kansainvälinen adoptio käynnistyi Suomessa kuitenkin vasta vuoden 1985 lakiuudistuksen jälkeen (Laki lapseksiottamisesta 153/1985). Tämän jälkeen Suomeen on adoptoitu yhteensä noin 3000 lasta. Eniten lapsia on tullut Kiinasta, Thaimaasta, Venäjältä, Kolumbiasta ja Etiopiasta. (Adoptio-perheet 2007.) Viimeisimpien tilastotietojen (kuvio 1) mukaan Suomeen ulkomailta adoptoitujen lasten määrä on pienentynyt

vuosina 2006 ja 2007. Syynä tähän ovat Kiinan kansainväliselle adoptiolle asettamat rajoitukset. Vuoden 2007 loppuun mennessä Suomeen ulkomailta adoptoitujen aikuisikään tulleiden määrä oli noin 1000 henkilöä. Suurin osa heistä on adoptoitu Venäjältä, Etiopiasta, Intiasta, Kolumbiasta, Thaimaasta ja Virossa (Tilastokeskus 2008).

KUVIO 1. Ulkomailta syntyneiden adoptoinnit Suomeen 1983–2007 (Tilastokeskus, 2008).

Kansainvälisiin adoptioihin keskittynyt tutkimus käynnistyi 1970-luvulla USA:ssa ja Ruotsissa. Adoption yleistyessä tutkimukset laajenivat myös muihin maihin. Tutkimusten informantteina käytettiin alkuaikoina lähinnä adoptiovanhempia, opettajia, lääkäreitä sekä terveydenhuoltoalan henkilöstöä. Suurin osa alkuajan tutkimuksista toteutettiin laajoina survey-kyselyinä ja tutkimus kohdistui adoptioperheisiin, oppimiseen, kieleen sekä koulumaailmaan. Viime vuosina tutkimusaineistoa on alettu kerätä myös syvähaastatteluiden avulla ja analysoida laadullisesti. Adoptoitujen kasvaessa ja aikuistuesssa on adoptoituja alettu käyttää yhä enemmän tutkimusten informantteina. Pohjoismaissa mm. Dalen ja Saetersdal (1992), Irhammar (1997), Saetersdal ja Dalen (1999) sekä Brottveit (1999) ovat tehneet laadullisia tutkimuksia, joissa adoptoituja on käytetty tutkimuksen informantteina. Myös seurantatutkimukset ovat alkaneet yleistyä. Suomessa kansainvälisesti adoptoituihin lapsiin ja nuoriin kohdistuvissa tutkimuksissa on tarkasteltu adoptoitujen sosioemotionaalista sopeutumista sekä rasismien kokemuksia (ks. Forsten-Lindman 1994, 1999; Rastas 1997). Suomessa kaivataan lisää tutkimuksia, joissa kuullaan adoptoitujen itsensä kokemuksia siitä, mitä on olla kansainvälisesti adoptoitu elämänkaaren eri vaiheissa.

Tässä tutkimuksessa aineisto kerätään sekä teema- että narratiivisella haastattelulla. Koska kertomukset ovat tapa ymmärtää kokemuksiamme, voidaan henkilökohtaista kerrontaa pitää

pätevänä tiedon tuottamisen muotona. Chasen (2003, 79–80) mukaan kertominen on ihmisten yleisin tapa ymmärtää kokemusta, rakentaa minuutta, luoda merkityksiä ja kommunikoida. Grotevantin (1997, 10–11) mukaan adoptoidun identiteettiä luonnehtii se, kuinka adoptiostatus integroidaan yksilön kokonaisidentiteettiin. Tämä toteutuu hänen mukaansa rakentamalla narratiiveja, jotka sisältävät heidän koko historiansa adoptoituina persoonina. Nämä narratiivit luovat kuvan mieltymyksistä ja arvoista, jotka ovat osa heidän identiteettiään sekä siitä, kuinka adoptiostatus integroituu heidän identiteettiinsä. Narratiivisuus on sopiva lähestymistapa, sillä se pitää koossa identiteetin eri ulottuvuuksia. Erityisen pätevä se on, kun tutkitaan ihmisiä, joiden on integroitava kokonaisidentiteettiinsä suhteensa kahteen kulttuuriin, kahteen etniseen ”rotuun”, sekä kaksiiin vanhempiin.

2 Identiteetti – elämänmittainen prosessi

2.1 Monitulkintainen identiteetti

Identiteetti on monitulkintainen sosiaalitieteellinen käsite, joka pakenee yksiselitteisiä määritelmiä. Vaikeaksi käsitteen tekee se, että se ilmenee niin arki- kuin tieteellisessäkin keskustelussa mitä erilaisimmissa yhteyksissä. Heideggerin (1969) mukaan identiteetti sisältää kolme elementtiä: minuuden ainutkertaisuuden, minuuden samuuden ja samana pysymisen sekä yhteenkuuluvuuden tunteen ryhmässä, jonka kanssa yksilö jakaa samoja ominaisuuksia. Erikson (1994) taas määrittelee kypsän identiteetin itsen hyväksymiseksi. Marcian (1966) mukaan yksilö on kehittänyt identiteetin, kun hän on kohdannut arvojen kyseenalaistumisesta seuraavat kriisit ja löytänyt niihin itsenäiset ratkaisut. Offer (1969) on todennut, että identiteetti on olemassa, kun yksilö kykenee hahmottamaan ja raportoimaan itsetuntemuksistaan. Yksinkertaistettuna identiteetin voidaan ajatella vastaavan kysymyksiin ”kuka minä olen” ja ”mihin minä kuulun”. Identiteettikehitys saa alkunsa nuoruudessa ja on elämänmittainen prosessi, joka osuu erilaisiin etsimisen ja itsen arvioinnin jaksoihin. (Grotevant 1997.)

Nyky-yhteiskunnassa identiteetin käsite on erityisen ajankohtainen, sillä perinteet eivät enää itsestään selvästi ohjaa yksilön valintoja, ja ihmisille on tullut yhä vaikeammaksi sijoittaa itsensä vaihtoehtojen moninaisuuteen. Ihmisenä oleminen koostuu lukuisista identiteeteistä, jotka voivat olla ristiriidassa ja jopa konfliktisessa vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Yksilöt ottavat eri identiteettejä eri aikoina, eivätkä nämä identiteetit välttämättä muodosta eheää identiteettien muodostelmaa yksilön minän ympärille, vaan ympäröivän todellisuuden fragmentaarisuus ja epävakaisuus pirstaloivat herkästi myös minuuden erilaisiin osiin. (Nykyri 1996, 8-9.) Erityisesti tämä koskee kansainvälisesti adoptoituja, jotka biologisen ja kulttuurisen taustansa vuoksi joutuvat pohtimaan muita syvällisemmin eksistentiaalisia kysymyksiä ”kuka minä olen” ja ”mihin minä kuulun”.

2.2 Identiteetin yksilöllisiä ja yhteisöllisiä ulottuvuuksia

Psykologian tutkijoiden Sedikidesin ja Brewerin (2001, 48) mukaan ihminen määrittelee ja tulkitsee itseään kolmesta eri minuuden ulottuvuudesta. Näitä ovat *yksilöllinen minuus* (individual self), *suhteellinen minuus* (relational self) sekä *kollektiivinen minuus* (collective self). Nämä kaikki minuuden ulottuvuudet ilmenevät itserepresentaatioina ja ovat yhtä aikaa ja keskenään vuorovaikutuksessa samassa yksilössä. Yksilöllisen minuuden näkökulmasta tarkasteltuna käsitys itsestä rakentuu ja representoituu yksilön omasta näkökulmasta. Suhteellinen minuus rakentuu ja representoituu yksilölle tärkeiden muiden ihmisten näkökulmasta. Kollektiivinen minuus muodostuu taas identifioitumalla ryhmiin, joihin yksilö elämänsä aikana tuntee kuuluvansa. Sosiaalinen ulottuvuus on keskeistä kaikissa näissä minuuden kolmessa representaatioissa, sillä niitä kaikkia tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Näin ollen identiteetin etsintä sisältää aina kysymyksen siitä, minkälainen on suhde yksilön, ryhmän ja yhteiskunnan välillä.

Toisaalta puhutaan myös *yksilöllisestä* tai *subjektiivisesta identiteetistä*, *kollektiivisesta* tai *sosiaalisesta identiteetistä* sekä *kulttuurisesta identiteetistä*. Yksilöllinen tai subjektiivinen identiteetti muodostuu sisäisestä subjektiviteetista käsin ja sisältää yksilön henkisiä ja ruumiillisia näkökulmia itsestään. Kollektiivisella tai sosiaalisella identiteetillä käsitetään taas ihmisryhmiä, joihin yksilö kuuluu ja samastuu. Myös yhteiskunnalliset normistot sekä yksilöiden väliset suhteet nähdään osana kollektiivista identiteettiä. Kulttuurinen identiteetti auttaa meitä liittämään itsemme joihinkin selvärajaisiin rodullisiin, kielellisiin, etnisiin, poliittisiin tai uskonnollisiin kulttuureihin. (Forsnäs 1998, 278.)

Persoonallinen identiteetti viittaa kysymykseen, ”kuka minä olen”. Persoonallinen identiteetti ei ole kuitenkaan samuutta, koska tietyillä yksilön suhteellisen samoina pysyvillä piirteillä ja ominaisuuksilla ei ole merkitystä henkilön itseymmärryksen kannalta. Identiteetti on pikemminkin jotakin sellaista, joka muodostuu itsen tulkitsemisen yhteydessä ja on produktiivinen itsen ymmärtämisen keino. Tämän mukaan henkilön ymmärtäessä itsensä jonkinlaisena, hän voi myös tehdä itsestään sellaisen. (Kaunismaa ja Laitinen 1998, 168–170.)

Yksilö kuuluu elämänsä aikana lukuisaan määrän erilaisia ryhmiä. Kollektiivisen identiteetin alueelle kuuluvat kaikki *me-identiteetit* perheenjäsenten väliltä aina kansallisiin, etnisiin ja

rodullisiin identiteetteihin saakka. Kun persoonallinen identiteetti etsii kysymystä vastaukseen ”kuka minä olen”, niin kollektiivinen identiteetti pohtii vastaavasti vastausta kysymykseen ”keitä me olemme”. Kollektiivinen identiteetti on kysymyksessä silloin, kun jollekin ryhmälle, yhteisölle, yhteiskunnalliselle tai sosiaaliselle järjestelmälle annetaan identiteettiä luonnehtivia ominaisuuksia, jotka muodostuvat symbolisista koodeista, joiden avulla yhteisöjä määritellään ja tunnistetaan. Tällaisia koodeja ovat esimerkiksi erilaiset symbolit, kielelliset ilmaukset, kulttuuriset myytit ja kertomukset, historialliset muistot ja kansakunnalliset traditiot. (Kaunismaa, 1997, 221–229.)

Ryhmillä on syvälinen vaikutus yksilöihin, sillä ne vaikuttavat asenteisiimme sekä siihen, kuinka havaitsemme, tunnemme ja toimimme (Hogg 2001,122). Kollektiivisen identiteetin ulkoiset representaatiot suuntaavat yksilöiden sosiaalista kuulumista. Kollektiivinen identiteetti todentuu usein todellisuuden jakamisessa meihin ja muihin. Sen välityksellä ja voimalla suljetaan joitakin ihmisiä samankaltaisten ominaisuuksien perusteella joko ryhmään kuuluvaksi tai ryhmän ulkopuolelle. Esimerkiksi kansallisen identiteetin yhteydessä on tyypillistä marginalisoida valtaväestöstä poikkeavia rotuja. (Kaunismaa 1997, 224–227.) Rodulliset vähemmistöryhmät voivat olla jatkuvan huomion ja kyseenalaistuksen kohteena, kun taas toisia, esimerkiksi valtaväestöön kuuluvia ryhmiä, pidetään itsestään selvyytenä (Hogg (2001, 122). Esimerkiksi kansainvälisesti adoptoidun ei-suomalainen ulkonäkö voi aiheuttaa hänen kansalaisuutensa ja adoptioerheeseensä kuulumisen kyseenalaistamista.

Kokonaisidentiteetin mallissa yksilössä todentuvat useat erilaiset identiteetit, kuten esimerkiksi sukupuoli-, seksuaali-, ammatti-, etninen, kansallinen ja rodullinen identiteetti. Näiden eri identiteettimuotojen välityksellä henkilölle muodostuu kokonaiskuva siitä, mitä hän on. Tätä kokonaiskuvaa kutsutaan myös itseidentiteetiksi. Kokonaisidentiteetin mallissa kollektiiviseen identiteettiin liittyy tulkittuja kokonaiskuvia ryhmästä ja esimerkiksi kansakunta tulkitaan näiden eri ominaisuuksien muodostamaksi kokonaisuudeksi. (Kaunismaa 1997, 225.) Adoptoidulle adoptio eri ulottuvuuksineen on niin ikään sellainen identiteetin merkittävä osa-alue, joka hänen on integroitava osaksi kokonaisidentiteettiään.

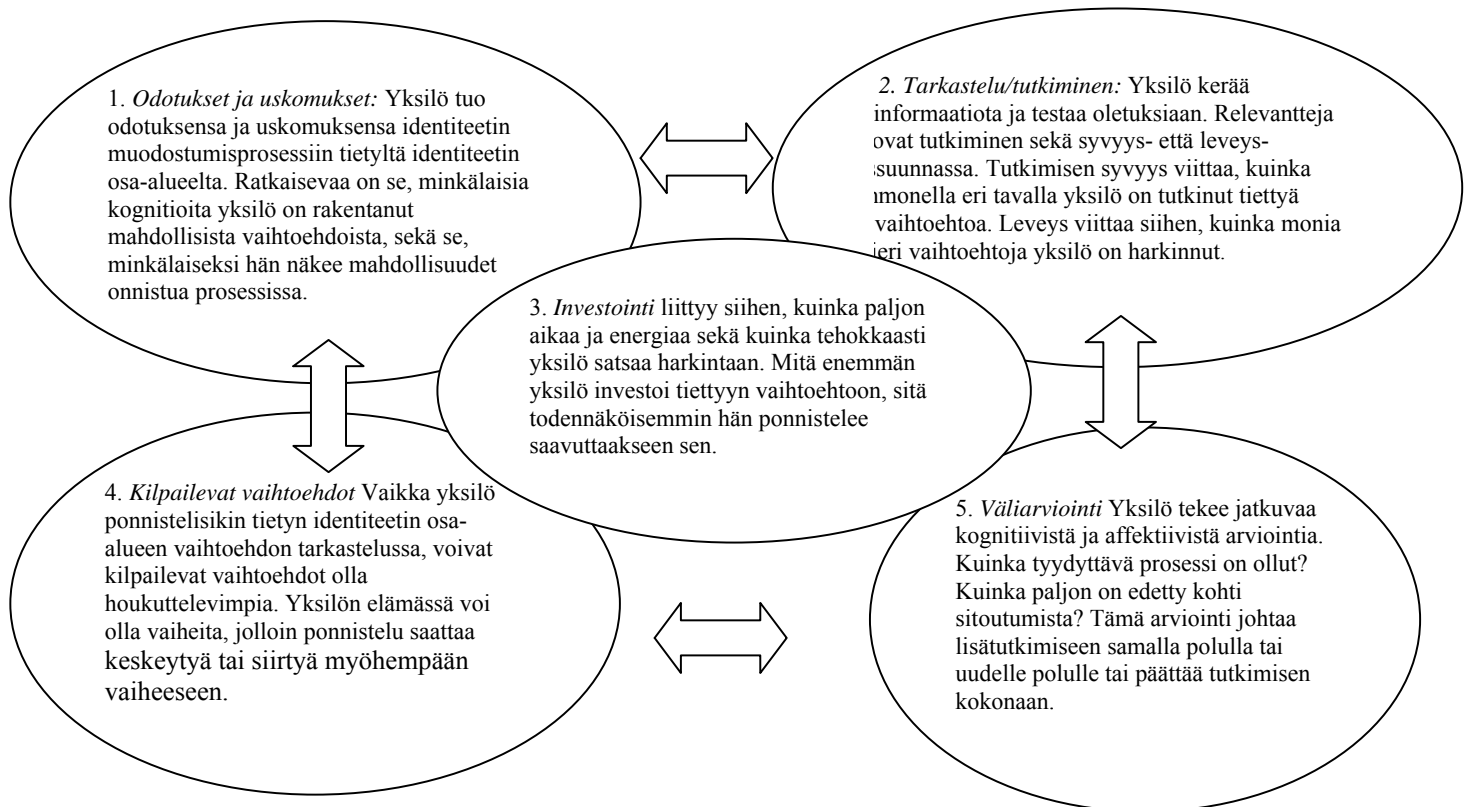
Grotevantin (1997, 5) mukaan kolme merkittävää identiteetin ulottuvuutta ovat *itsemäärittely* (self-definition), *persoonallisuuden eheys* (coherence of personality) sekä *jatkuvuuden tunne* (sense of continuity over time). Ensinnäkin identiteetti viittaa itsemäärittelyyn eli erilaisiin persoonallisiin sekä sosiaalisiin piirteisiin, joiden perusteella yksilö määrittelee itsensä. Toiseksi se viittaa persoonallisuuden eheyteen eli siihen, kuinka yksilön erilaiset yksilölliset ja sosiaaliset ominaisuudet sopivat yhteen. Kolmanneksi, identiteetti viittaa yksilön jatkuvuuden tunteeseen yli ajan nykyhetkestä tulevaisuuteen ja yli paikan linkitettyinä eri tilanteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin.

Identiteetin rakentuminen on vuorovaikutuksessa yksilöllisen persoonallisuuden, sosiaalisten suhteiden, subjektiivisen tietoisuuden sekä ulkoisten kontekstien kanssa. Identiteetti on siten perusolemuksestaan *minä kontekstissa* (self – in-contex.) ja luonteeltaan psykososiaalinen konstruktio (Erikson, 1968).

2.3 Identiteetin muodostumisprosessi

Identiteetin muodostumisprosessi on kehityksellinen, kontekstuaalinen ja elämänmittainen. Se on *kehityksellinen*, sillä prosessissa yksilö muodostaa tunnetta identiteetistään. Se on *kontekstuaalinen*, sillä siinä vaikuttavat yhteisön, perheen, ystävien ja koulu- tai työympäristön merkitys. Se on *elämänmittainen*, sillä identiteetti muotoutuu läpi elämän ja sen juuret ovat minuuden kehityksessä lapsuudessa. Myöhemmin nuoruudessa yksilön identiteetti muotoutuu uudelleen kognitiivisten kykyjen kypsymisen myötä ja avautuu näin mahdollisuudelle muuntua läpi aikuisuuden. Identiteetin muodostumisprosessi perustuu viiden prosessin vuorovaikutukseen (kuvio 2), kun yksilö pohtii mahdollisuuksia ja tekee valintoja identiteetin eri osa-alueilla. (Grotevant 1987, 203.)

Identiteetin prosessimalli muodostuu neljästä pääkomponentista. Ensimmäinen on *yksilölliset luonteenpiirteet*, jotka viittaavat niihin kykyihin ja orientaatioon, joita yksilöt tuovat identiteetin muodostumisprosessiin. Toinen viittaa *identiteetin muodostumisprosessiin* spesifeillä identiteetin alueilla, kuten uravalinnat ja poliittiset arvot. *Kehityksen konteksteilla* viitataan sellaisiin yksilön elämänalueisiin, kuten yhteisö, perhe, ystäväpiiri sekä koulu- ja työympäristöt, joissa yksilön identiteetin tunne rakentuu. Nämä kontekstit vaikuttavat samaan aikaan identiteetin muodostumisprosessiin joka askelmalla ja vastaavasti ne muotoutuvat ja rakentuvat yksilön valintojen kautta. Neljäs komponentti sisältää *vuorovaikutuksen eri identiteetin alueiden kehityksen välillä* ja ilmenee yhteytenä eri identiteetin alueiden prosessien välillä. Sama tutkimusprosessi käydään jokaisen identiteetin alueella vaikkakin ajoitukset luonnollisesti poikkeavat eri alueiden välillä. (Grotevant 1987, 203–205.)

KUVIO 2. Viiden eri prosessin vaikutus identiteetin muodostumisessa (Grotevant 1997).

2.4 Adoptioidentiteetti – ylimääräistä identiteettityötä

2.4.1 Adoptio on *annettu* identiteetin piirre

Identiteetin sanotaan näkyvän siinä, kuinka ihmiset määrittelevät itsensä eri konteksteissa. Tämä tarkoittaa sitä, kuinka ihmiset esittelevät itsensä tai ideansa ammatillisesti, sosiaalisesti, seksuaalisesti, poliittisesti, uskonnollisesti sekä muiden arvojen ja persoonallisten kiinnostustensa perusteella. (Abend 1974, 620.) Marcian (1980, 1993) mukaan identiteetti liittyy tekijöihin, jotka on valittu. Monet sellaiset identiteetin osa-alueet, kuten arvot, ammatti, ideologia sekä ihmissuhteet, ovat suhteellisen vapaasti valittavia ja yksilön kontrolloitavissa. Kuitenkaan esimerkiksi sellaiset identiteetin osa-alueet, kuten sukupuoli, ”rotu”, etnisyys ja seksuaalinen suuntautuminen, eivät ole yksilön valittavissa. Myöskään adoptiostatus ei ole yksilön vapaasti valittavissa, vaan sitä voidaan

pitää hänelle *annettuna* identiteetin piirteenä, joka hänen on integroitava kokonaisidentiteettiinsä. (Grotevant 1997, 8-11.)

Mitä enemmän erilaisuutta adoptoidun ja adoptioerheenjäsenten välillä on, sitä kompleksisemmaksi adoptoidun identiteetin kehitys muodostuu. Adoptoitu kohtaa kysymyksiä siitä, mitä hänelle merkitsee se, että hän on erilainen niin fyysisiltä ominaisuuksiltaan kuin myös mahdollisesti temperamentiltaan, älykkyydeltään ja kyvyiltään kuin adoptioerheensä. Haasteita identiteetin kehitykselle asettaa myös ristiriita siitä, että hän näyttää fyysisesti esimerkiksi kiinalaiselta mutta kokee sisimmässään itsensä suomalaiseksi. Näitä kysymyksiä on mahdotonta välttää, sillä ne tulevat jatkuvasti esille sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ympäristön kanssa. Vaikka identiteetin kehitys voi olla adoptoidulla kompleksisempää kuin ei-adoptoidulla, se ei silti tarkoita, että siinä olisi jotain patologista. (Grotevant 1997, 8.)

Näin ollen suurin osa niistä identiteetin haasteista, joita adoptoidut kohtaavat, ovat enemmänkin annettuja kuin ominaisuuksia, joita adoptoidut olisivat valinneet ja joita he kykenisivät kontrolloimaan. Silti heidän on valittava se, kuinka he tulevat toimeen adoptiostatuksensa kanssa niin adoptioerheensä kuin -kulttuurinsa konteksteissa, sekä se, kuinka nämä identiteetin komponentit kietoutuvat heidän henkilökohtaisiin narratiiveihinsa. Tullakseen toimeen itsensä kanssa, heidän on tiedettävä, keitä he ovat adoptoituina yksilöinä. (Grotevant 1997, 8-9.) Adoptoidut joutuvat siten tekemään ”lisätyötä” rakentaessaan identiteettiään ja integroidessaan adoptiotaustansa osaksi kokonaisidentiteettiään.

Adoptoitu joutuu luomaan merkityksen alkuperälleen, joka voi olla tuntematon, epäselvä tai muuten ristiriitainen. Hän joutuu rakentamaan itsestään tarinan, jonka avulla hän voi luoda suhteen itseensä adoptoituna ja joka vastaa muun muassa kysymyksiin ”kuka minut synnytti”, ”miksi minut hylättiin”, ”missä biologiset vanhempani ovat”, ”minkälaisia he ovat ja muistutanko heitä”. Narratiivin luominen auttaa adoptoitua luomaan merkityksen menneisyydelleen, ymmärtämään itseään tässä hetkessä sekä suuntaamaan kohti tulevaisuutta. Tällaisen narratiivin rakentaminen on identiteetin kehittymistä, jolla adoptoitu pyrkii selvittämään, kuka hän on adoptoituna yksilönä. (Grotevant 1997, 8-9.) Samalla adoptioidentiteetin rakentaminen on osa laajempaa identiteetin kehitysprosessia, joka on eräs merkittävimmistä nuoruusvaiheen kehitystehtävistä ja luo perustan aikuisuuden psykologiselle kehitykselle (Erikson 1968).

Voidakseen rakentaa identiteettiään, alkavat monet adoptoidut etsiä tietoa biologisista vanhemmistaan. Kansainvälisissä adoptioissa tiedot biologisista vanhemmista ovat kuitenkin usein puutteellisia tai jopa olemattomia. Ainoaksi vaihtoehdoksi voi jäädä fantasioiden luominen biologisista vanhemmista tai sitten adoptoidun on luotava joku muu merkitys sille tosiasialle, että

biologinen alkuperä tulee jäämään ikuisesti tuntemattomaksi. Myös valtakulttuurista poikkeava ulkonäkö tuo merkittävän lisäelementin identiteetin muodostumisprosessissa ja voi joututtaa identiteettikriisiä jo ennen kuin adoptoitu olisi kehityksellisesti valmistautunut selviämään kriisistä. Adoptoitujen on mahdotonta väistää kysymyksiä siitä, mihin perheeseen, rodulliseen ryhmään tai kulttuuriin he kuuluvat siitäkin huolimatta, että kasvaisivat hyväksyvässä ja suvaitsevaisessa yhteisössä. (Hollingsworth 1998, 306–309.) Rakentaessaan kollektiivista identiteettiään adoptoidut joutuvat pohtimaan muun muassa sellaisia kysymyksiä kuin ”kuulunko minä joukkoon”, ”mihin haluan kuulua”, ”mitä ryhmää kohtaan minulla on velvollisuuksia” ja ”täytyykö minun valita joku näistä ryhmistä vai voinko elää molemmissa maailmoissa” (Grotevant 1997, 8-9).

Adoptioidentiteettiä ei voi ymmärtää paikallistamatta sitä yhteiskunnalliseen perhekäsitykseen. Länsimainen myytti vanhemmuudesta ja perheestä pitää sisällään kuvan siittämisestä, synnyttämisestä, imetyksestä, hoitamisesta ja kasvattamisesta. Kun joku osatekijä näistä puuttuu, ei vanhemmuus (eikä lapsuus) ole normin mukaista eikä siten ”oikeaa”. (Kirk 1964.) Tämä biologisen verisiteen puuttuminen asettaa adoptoidun tukalaan tilanteeseen, koska hänen perhesiteensä perustuvat enemmän sosiaalisille, psykologisille ja juridisille suhteille kuin biologiaan. Adoptoidut joutuvat usein ympäristön marginalisoimiksi, kun heitä verrataan vallitsevien perhesuhteiden narratiiveihin. Näiden vallitsevien perhesuhteiden valossa adoptoidun adoptioperheeseen kuulumisen ”oikeus” kohtaa usein ympäristön kyseenalaistamista.

2.4.2 Minkälainen on adoptoidun identiteettiprosessi?

Grotevant (1997, 16–17) kuvaa adoptoitujen identiteettiprosessia portaittaisena vaiheena, joka alkaa tyypillisimmin tilanteessa, jossa adoptoitu ei ole vielä erityisen tietoinen adoptiostatuksestaan eikä näin ollen ole kohdannut siihen kytkeytyviä haasteita. Tämä voi olla seurausta informaation puutteesta, mutta johtuu todennäköisemmin siitä, ettei adoptoitu ole vielä kehityksellisesti vaiheessa, jossa tiedostaisi adoption merkityksen elämässään. Vähitellen adoptoitu kohtaa yhä enemmän tilanteita, joissa hän alkaa ymmärtää adoption koko merkityksen, mikä voi johtaa adoptoidun jonkinasteiseen kriisiin. Kriisi sisältää usein perustavanlaatuista itsen kyseenalaistamista sekä erilaisten mahdollisten minuuksien etsintää sekä niitä seuraavaa käyttäytymistä. Tämän myötä adoptoitu alkaa asteittain rakentaa identiteettiä, joka sisältää adoptiostatuksen. Tämän prosessin mahdollisena seurauksena on adoptiostatuksen integroituminen yksilön kokonaisidentiteettiin.

Adoptioidentiteetin haasteet kulminoituvat yksilössä kontekstien vaihtuessa, sillä identiteetti muodostuu jatkuvasta neuvottelusta subjektiivisen identiteetin ja sosiaalisten kontekstien välillä. Tyypillisimpiä konteksteja, joissa adoptoidun identiteettiprosessi aktivoituu, ovat erilaiset siirtymävaiheet, kuten lapsuudenkodista poismuuttaminen, parisuhteen aloittaminen sekä lapsen saaminen. Koska adoptio itsessään on niin juurtunut primaarisuhteisiin, on luontevaa, että identiteettiprosessi aktivoituu aina tällaisissa elämän merkittävissä siirtymäkohdissa, sillä ne sisältävät muutoksia yksilön keskeisissä ihmissuhteissa. Siirtymät tarjoavat mahdollisuuden neuvotella uudelleen tasapaino itsen ja muiden välillä, mikä on avainelementti identiteetin kehityksessä. (Grotevant 1997, 21.)

Kansainvälisesti adoptoidulla identiteetin kehitysprosessi sisältää vielä lisääskelia, sillä adoptoidun identiteettiprosessi voi alkaa sekä adoptioidentiteetin että rodullisen identiteetin integraation puuttumisella (Hollingsworth 1998, 307). Phinneyn (1989) mukaan rodullinen identiteettiprosessi rakentuu samankaltaisen prosessin kautta kuin adoptioidentiteetti ja käynnistyy vähitellen ympäristön esittämien kysymysten sekä adoptoidun kohtaamien ennakkoluulojen, rasmin tai muiden vastaavien tekijöiden myötävaikutuksella. Tämä saa adoptoidun vähitellen yhä tietoisemmaksi erilaisuudestaan, mikä johtaa jonkinasteiseen kriisiin, jota seuraavat erilaiset itsen kyseenalaistamisen sekä mahdollisten minuuksien etsimisen ja kokeilemisen erilaiset vaiheet. Luonnollisesti adoptoidun identiteettiprosessi ei rajoitu ainoastaan yhteen kierrokseen, vaan on elämänpituinen kehitysprosessi, joka sisältää sarjan syklejä, jotka kaikki sysäävät yksilön integroimaan adoptiostatuksensa sekä rodullisen identiteettinsä kognitiivisesti yhä kypsemmällä ja kokonaisvaltaisemmalla tasolla kokonaisidentiteettiinsä. (Grotevant 1997, 17).

3 Kulttuuri ja ”rotu” adoptioidentiteetin rakentumisessa

3.1 Etninen identiteetti on keskeinen persoonallisen identiteetin tekijä

Jäsenyyden käsite on yhteneväinen identiteetin käsitteen kanssa ja ilmentää sitä, mihin kansalliseen tai kulttuuriseen tilaan tunnemme kuuluvamme, haluamme kuulua ja saamme kuulua (Honkasalo 2003, 158–159). Niin yksilöllistä kuin kollektiivistakin identiteettiä määritellään sekä sisä- että ulkopuolelta. Kulttuuri-identiteetin määrittely ei siten ole koskaan yksisuuntaista, vaan oman määrittelyn lisäksi merkittävää on myös se, miten muut määrittelevät meidät. Puhutaan identifikaatiosta ja toisaalta kategorisoinnista ja näiden vastinparina ryhmästä ja kategoriasta. Identifikaation ja kategorisoinnin dikotomiassa ilmenee sisäpuolinen ja ulkopuolinen määrittely. Identifikaatio tiettyyn ryhmään tapahtuu sisäpuolelta joko yksilön tai ryhmän toimesta (oma kuva) ja kategorisointi ulkopuolelta niin, että emme sitä itse huomaa (julkinen kuva). Nimenomaan tämä ulkopuolinen kategorisointi ilmenee pahimmillaan syrjintänä ja rasismina. (Jenkins 1996, 80–89.)

Kun adoptoitu joutuu tekemään identiteetin *lisätyötä* rakentaessaan merkitystä sille, mitä on olla adoptoitu, niin kansainvälisesti adoptoidulle identiteettityön voisi sanoa teettävän *lisätyön lisätyötä*, sillä avaintekijä adoptoidun identiteetin kehityksessä on hänen asenteensa etnisyyttään kohtaan. Mikäli tapa, jolla adoptoitu *itse* identifioituu etnisyyteensä (ethnic self-identification) on sama, jolla ympäristö määrittelee hänet, ei ongelmia ole. Ongelmallista on tilanteessa, jossa adoptoitu kokee itsensä pohjoismaalaiseksi, mutta jossa muut määrittelevät hänet erilaisen ulkonäkönsä vuoksi ulkomaalaiseksi (external self-identification). Kansainvälisesti adoptoidulle ulkonäkö on hänen *etninen merkkinsä*, joka erottaa hänet perheestään jo alusta alkaen ja luokittelee hänet ulkomaalaiseksi maahanmuuttajien ja pakolaisten lailla. Kuitenkaan adoptoiduilla sellaiset merkit, jotka erottavat etniset vähemmistöt valtaväestöstä, kuten kieli, kulttuuriset käytöstavat, murteet, kehon kieli, vaatteet ja kulttuuriset normit, eivät poikkea muista pohjoismaalaisista. (Dalen 2005, 218–219.)

Myös Tajfelin (1978) mukaan vähemmistöryhmien identiteetin kehityksessä etninen identiteetti on keskeinen persoonallisen identiteetin tekijä. Erityisen merkittävää se on nuoruudessa, kun

ihminen suuntautuu yhä laajemmalle yhteiskunnan eri verkostoihin ja sosiaaliseen elämään, mikä tuo mukanaan suurempaa tietoisuutta vallitsevasta kulttuurista ja sen arvoista (Phinney 1989, 34). Tämä tekee etnisyydestä tietoisempaa etenkin vaiheessa, jossa identiteetin kehitys on keskeisimpiä kehitystehtäviä. Yksilö, joka kuuluu etniseen vähemmistöön ja joka on tietoinen hallitsevista kulttuurisista ihanteista, on taipuvainen omaksumaan valtakulttuurin ylläpitämiä negatiivisia mielikuvia omasta etnisestä ryhmästään ja kehittämään negatiivisen identiteetin. (Erikson 1968, 303–304.)

Nuorilla kansainvälisesti adoptoiduilla on usein kompleksinen ja ristiriitainen suhde adoptiokotimaassaan asuvia etnisen ryhmänsä edustajia sekä muita maahanmuuttajia kohtaan. Erityisesti teini-ikäiset näyttävät osoittavan eri tavoin etäisyyttä maahanmuuttajia ja pakolaisia kohtaan. Etäisyyden ottaminen voi olla sekä fyysistä että psykologista. Pohjoismaisen tutkimuksen mukaan nuoret pitivät etäisyyttä maahanmuuttajiin koulujen leikkikentillä, busseissa ja muissa julkisissa paikoissa. Monet välttivät myös ystäväystymistä maahanmuuttajien kanssa. Toisaalta oman etnisen ryhmän edustajien välttelemisen myötä adoptoitu menettää mahdollisuuden oppia synnyinmaansa tapoja, käyttäytymistä ja kulttuuria. (Brottveit 1999; Saetersdal & Dalen 1999.)

Aikuistumisen myötä suhde omaan etnisyyteen näyttäisi kuitenkin muuttuvan. Vietnamista Norjaan adoptoiduille tehdyn survey-seurantatutkimuksen mukaan aikuisilla adoptoiduilla oli jo selkeämpi asenne etnisyyttään kohtaan. Ajatukset ja tunteet adoptiota ja biologista perhettä kohtaan eivät enää askarruttaneet aikuisia samoin kuin nuorempana. Etnisyyteen liittyvät ongelmat tuntuivat niin ikään huomattavasti vähäisemmiltä ja menneisyyttä ja alkuperää enemmän aikuisia adoptoituja kiinnostivat nykyhetki ja tulevaisuus. (Saetersdal & Dalen, 1999.)

Myös Irhammar (2006) havaitsi 42:een kansainvälisesti adoptoituun kohdistuvassa seurantatutkimuksessa, että adoptoitujen suhde etnistä alkuperää kohtaan muuttuu ajan myötä. Puolet niistä, jotka eivät Irhammarin (1997) ensimmäisessä tutkimuksessa osoittaneet kiinnostusta etnistä alkuperää kohtaan, olivat seurantatutkimuksessa huomattavasti kiinnostuneempia. Toisaalta taas 40 % niistä, jotka olivat ensimmäisessä tutkimuksessa osoittaneet kiinnostusta alkuperäänsä kohtaan, eivät enää seurantatutkimuksessa osoittaneet yhtä suurta kiinnostusta. Myöskään adoptiovanhempien kiinnostuksella ei ollut enää samanlaista merkitystä adoptoidun suhtautumiseen etnistä alkuperäänsä kohtaan.

Useat pohjoismaiset tutkimukset osoittavat, että kansainvälisesti adoptoidulle on tärkeää identifioitua sen maan kansalaiseksi, johon hänet on adoptoitu (Brottveit 1999; Irhammar 1997; Saetersdal & Dalen 1999). Näin ollen tietyn maan kansalaisuus vahvistaa adoptioperheeseen, ystäväpiiriin ja muihin adoptiokotimaan sosiaalisiin ryhmiin sekä kulttuuriin kuulumista.

Adoptiovanhemmat määrittelevät lapsensa oman sosiaalisen luokkansa ja statuksensa mukaan ja uskovat, että paras tapa erottautua maahanmuuttajista ja pakolaisista sekä välttää rasismia, on hankkia hyvä koulutus. Pelko joutua sekoitetuksi maahanmuuttajiin ja pakolaisiin on yhtä suurta adoptiovanhemmilla ja -lapsilla. Kansainvälisesti adoptoiduilla lapsilla, jotka identifioituivat adoptiokotimaansa kansalaisiksi, oli tutkimusten mukaan vähemmän psykologisia ongelmia sekä parempi itsetunto kuin niillä, jotka tunsivat itsensä erilaisiksi suhteessa ystäväpiiriinsä. (Brottveitt 1999; Irhammar, 1997.)

3.2 Etniset identiteetit ja selviytymisstrategiat

Marcia (1966, 1980) on kehittänyt etnisen identiteetin tutkimusmallin, joka perustuu *etsinnän* (exploration) ja *sitoutumisen* (commitment) määrän vaihteluille. Hän on muodostanut niiden pohjalta neljä erilaista identiteettitilaa: 1) *hajanainen identiteetti* (diffuse identity), 2) *lunastamaton identiteetti* (foreclosed identity), 3) *keskeneräinen identiteetti* (moratorium identity) ja 4) *saavutettu identiteetti* (achieved identity).

Phinney (1989, 35–37) on soveltanut Marcian mallia vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten identiteettikehityksen tarkasteluun ja olettanut, että etnisen identiteetin kehittyminen vähemmistöryhmissä alkaa omaksumalla valtakulttuurin arvot ja asenteet. Tämä voi ilmetä toivomuksena ”toivoisin kuuluvani valkoiseen rotuun”. Tätä ensimmäistä askelta vähemmistön identiteettikehityksessä voisi verrata lunastamattomaan *identiteettiin*, jossa yksilöllä voi olla selvyys omasta etnisestä identiteetistään, mutta hän ei ole tietoisesti pohtinut sen merkitystä elämässään, vaan on kyseenalaistamatta omaksunut valtakulttuurin arvot ja asenteet. *Hajanainen identiteetti* on henkilöllä, joka ei ole edes halukas pohtimaan etnisyyden vaikutusta elämässään. Tämä voi johtua siitä, ettei henkilö vielä ole kohdannut omaan etnisyyteensä liittyviä asioita elämässään, eikä siksi ole erityisen kiinnostunut siitä. *Keskeneräisen identiteetin* omaava yksilö ei ole vielä ratkaissut suhdetta identiteettiinsä, mutta pohtii kysymyksiä ja pyrkii parempaan ymmärrykseen itsestään ja etnisen rotunsa edustajista. Kehittyneimpänä identiteetin muotona pidetään *saavutettua identiteettiä*, joka on rakentunut yksilön tietoisien pohdinnan kautta ja hänen omilla ehdoillaan. Sen mukaan yksilö hyväksyy itsensä ja on ylpeä ”rodustaan”.

Norjalaistutkimus kuvailee Koreasta ja Kolumbiasta adoptoitujen suhtautumista etnisyyteensä kolmella eri tavalla: *norjalainen*, *etninen kaksoisidentiteetti* ja *kosmopoliitti*. *Norjalainen* on henkilö, joka ehdottomasti haluaa olla norjalainen ja joka kieltäytyy antamasta sen erityisempää merkitystä alkuperälleen.

Etninen kaksoisidentiteetti on henkilöllä, joka on kiinnostunut alkuperästään ja tiedostaa erilaisen ulkonäkönsä merkityksen ja vaikutukset. Tällaista identiteettiä kutsutaan vahvaksi (cofirmed) identiteetiksi ja sen voidaan sanoa rakentaneen yksilölle lisäidentiteetin, joka on täytynyt löytää. *Kosmopoliitti-identiteetin* on henkilöllä, joka ei painota sen enempää norjalaista kuin etnistäkään identiteettiään. Tähän ryhmään kuuluvat adoptoidut osoittavat avoimuutta maailmaa kohtaan ja he ovat luoneet oman identiteettinsä. Eroistaan huolimatta jokaisella erilaisella identiteettimuodon omaavalla voi olla hyvä itsetunto sekä vahva ja eheä identiteetti. (Brottveit 1999, 128.)

Saetersdal ja Dalen (1999) havaitsivat Norjassa tekemässään tutkimuksessa kaksi selviytymisstrategiaa, jotka johtivat tasapainoiseen persoonallisuuden kehitykseen. Ensimmäistä strategiaa voisi luonnehtia *aktiiviseksi adoptiostatuksen, etnisen identiteetin ja biologisen taustan tutkimiseksi*. Tässä prosessissa vähitellen lisääntyvä tietoisuus itsestä johtaa adoptoidun ymmärtämään, mitä on olla kansainvälisesti adoptoitu. Tätä voisi kuvailla sanoin "black is beautiful – and I am me". Tämä prosessi johtaa usein myöskin hyvään psykologiseen ja sosiaaliseen sopeutumiseen. Toista selviytymisstrategiaa voisi luonnehtia *adoptoidun geneettisen ja kulttuurisen alkuperän kieltämiseksi ja oman identiteetin tulkitsemisen norjalaiseksi*. Tällainen prosessi voi olla seurausta paineesta omaksua valtakulttuurin arvot ja asenteet. Tämän kaltainen identiteettiongelman ratkaisu on usein tehokas strategia nuoruusvuosista selviytymiseen, sillä se mahdollistaa adoptoidulle yhteisöön kuulumisen tunteen. Aikuistumisen myötä adoptoiduilla näyttäisi kuitenkin olevan kyky kohdata identiteettinsä kompleksisuus ja muodostaa *kaksoisidentiteetti* (double-identity). Irhammarin (2006) seurantatutkimuksessa oli jonkin verran ensimmäistä tutkimusta enemmän *ei-ruotsalaisia* (non-Swedish) identiteettejä. Ensimmäisen tutkimuksen mukaan nämä ei-ruotsalaiset identiteetit olivat yhä yhteydessä heikompaan psyykkiseen hyvinvointiin.

3.3 Kulttuurirodullinen identiteettimalli

Kulttuurirodullinen identiteettimalli poikkeaa muista malleista siinä, että se painottaa kulttuurin ja rodun tarkastelua erillisinä ulottuvuuksina kansainvälisesti adoptoitujen joukossa. Kulttuuri-identiteetin ja rodullisen identiteetin tarkastelu erillisinä on tarpeellista, jotta saataisiin selkeämpi kuva adoptoitujen ainutlaatuisista kokemuksista rodullisesti ja kulttuurisesti integroiduissa perheissä. Malli koostuu *kulttuurirodullisen identiteetin* (Cultural Identity Axis) sekä *rodullisen identiteetin* (Racial Identity Axis) ulottuvuuksista ja sisältää 16 potentiaalista kulttuurirodullista identiteettiä, joilla voidaan kuvailla yksilöitä. Kulttuurirodullinen identiteettimalli syntyy ihanteista, uskomuksista, kyvyistä, tavoista, kielestä ja instituutioista, joiden vaikutuspiiriin yksilö on syntynyt. Malli pyrkii välttämään oletuksia, joiden mukaan kansainvälisesti adoptoidut edustaisivat homogeenista ryhmää, sillä jokaisella rodullisella ja kulttuurisella ryhmällä on erilaisia käytäntöjä ja uskomuksia. (Baden 2002, 169–175.)

Kansainvälisesti adoptoitujen syntymäkulttuuri eroaa kulttuurisesti siitä ryhmästä, johon he ovat adoptioperheissään integroituneet. Näin ollen ainakin kaksi erilaista kulttuuriulottuvuutta kohtaavat adoptoidun perheessä: 1) *adoptoidun kulttuuriulottuvuus*, jossa kansainvälisesti adoptoitu identifioituu enemmän tai vähemmän oman rodullisen ryhmänsä kulttuuriin ja 2) *vanhempien kulttuurinen ulottuvuus*, jossa kansainvälisesti adoptoitu identifioituu enemmän tai vähemmän adoptiovanhempiansa rodullisen ryhmän kulttuuriin. Identifikaatiota kulttuuriin tai erilaisiin kulttuureihin määrittävät tietämyksen, tietoisuuden ja kompetenssin taso sekä miellyttävyyden taso, jota adoptoidut kokevat suhteessa syntymäkulttuuriinsa, adoptiovanhempien kulttuuriin sekä muihin kulttuureihin. Tämän perusteella voidaan identifioida 4 erilaista kulttuuri-identiteettiä: kulttuurinen kaksoisidentiteetti (*bi-cultural identity*), etnistä alkuperää edustava kulttuuri-identiteetti (*pro-self cultural identity*), adoptiovanhempien kulttuuriin painottuva identiteetti (*pro-parental cultural identity*) sekä ratkaisematon kulttuuri-identiteetti (*undifferentiated cultural identity*) (kuvio 3). Esimerkiksi adoptoitu, joka identifioituu voimakkaasti adoptiovanhempiansa kulttuuriulottuvuuteen, on korkealla vanhemman kulttuurisella ulottuvuudella ja matalalla adoptoidun kulttuurisella ulottuvuudella. Näin ollen adoptoidulla olisi kuvion 3 mukaan *pro-parent cultural identity*. (Baden 2002, 169–175.)

Vastaavasti myös rodullinen identiteetti muodostuu kahdesta ulottuvuudesta: 1) *adoptoidun rotu-ulottuvuudesta* eli siitä, missä määrin adoptoitu identifioituu omaan rodulliseen ryhmäänsä ja 2) *adoptiovanhempien rodullisesta ulottuvuudesta* eli siitä, miten paljon adoptoitu identifioituu adoptiovanhempiansa rodulliseen ryhmään. Rodullisen identifikaation tasot määrittyvät sen

mukaan, missä määrin adoptoitu identifioituu omaan rodulliseen ryhmäänsä sekä adoptiovanhempien rodulliseen ryhmään. Identifikaatiota rodulliseen kulttuuriin määrittää se, miten miellyttävänä yksilö kokee oman rodullisen ryhmänsä ja vanhempiansa rodullisen ryhmän. Neljä potentiaalista rodullista identiteettiä ovat rodullinen kaksoisidentiteetti (*biracial identity*), oma etninen identiteetti (*proself racial identity*), adoptiovanhempien etniseen rotuun perustuva identiteetti (*pro-parent racial identity*) sekä rodullisesti ratkaisematon identiteetti (*racially undifferentiated identity*). Kulttuurirodullisen identiteetin kokonaismallissa kulttuuri-identiteetin ulottuvuus ja rodullisen identiteetin ulottuvuus yhdistyvät yhdeksi malliksi, joka sisältää 16 potentiaalisista kulttuurirodullista identiteettiä, joilla voidaan kuvailla adoptoituja yksilöitä. (Baden 2002, 169–175.)

Kansainvälisesti adoptoidun syntymäkulttuuri

		matala	korkea
Adoptio- vanhemman kulttuuri	matala	Ratkaisematon identiteetti	Alkuperäkulttuuriin painottuva identiteetti
	korkea	Adoptiovanhemman kulttuuriin painottuva identiteetti	Kulttuurinen kaksoisidentiteetti

KUVIO 3. Yhteenveto kulttuurisen identiteetin komponenteista (Baden 2002, 171)

3.4 Rasismi – valta- ja alistussuhteita tuottava ilmiö

Rasismiin käsitteeseen liittyvät lukuisat merkitykset viittaavat siihen, ettei rasismilla ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Rasismia määritellään lukuisissa eri yhteyksissä, kuten arkipuheessa, mediassa, politiikassa ja lainsäädännössä. Rasismiksi voidaan kutsua myös erilaisia aatteita, asenteita, toimintaa sekä toiminnan seurauksia. Eri tieteenalat tuottavat omista lähtökohdistaan erilaisia rasismimääritelmiä. Sosiologit, psykologit, kasvatustieteilijät, kielen- ja kirjallisuudentutkijat tarkastelevat rasismia oman tieteenalansa kysymystenasettelujen pohjalta. Myös tieteenalojen sisällä ja välillä vaikuttavat eri suuntaukset, perinteet ja keskustelut, jotka tuottavat erilaisia tapoja käsitteellistää rasismia. (Rastas 2005, 72–73.)

Rasismiin määrittelyissä yksilöiden harjoittama ja yksilöihin kohdistuva rasismi on eroteltu institutionaalista rasismista (Miles 1994, 124–128). *Arkipäivän rasismiksi* kutsutaan ihmisten jokapäiväisissä arjen elämäntilanteissa harjoittamaa ja kohtaamaa rasismia (Simola & Heikkinen, 2003). Tietoinen rasismi erotetaan tahattomasta rasismista. *Avoin rasismi* ja *piilorasismi* ovat niin ikään arkipuheeseen vakiintuneita ilmauksia (Rastas 2005, 76).

Rasismia voidaan määritellä sitä käsittelevän teorian laajuuden tai suppeuden mukaan. Suppeimpien määritelmien mukaan rasismiin ajatellaan olevan vain tietynlaisia oppeja, asenteita, kuvitelmia sekä niihin kytkeytyvää toimintaa. Rasismiin suppeat määritelmät sulkevat ulkopuolelleen myös institutionaalisen rasismiin. (Rastas 2005, 73.) Rasismiin ajatellaan olevan esimerkiksi vain tietoisesti vihamielistä toimintaa, jonka tarkoituksena on tuottaa vahinkoa (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 29). Suppean määritelmän heikkoutena on kuitenkin se, että se ei huomioi rasismista irtisanoutuvien tahatonta rasismia, jolla niin ikään on materiaaliset sekä symboliset seurauksensa. (Hall 2002, 453).

Rasismiin laajemmat määritelmät pyrkivät rakentamaan teoriaa rasismista sekä sen taustalla vaikuttavista tekijöistä (Wieviorka 1995). Rasismilla on omat sosiaaliset, paikalliset, taloudelliset ja poliittiset erityispiirteensä, ja rasismia tulisi tarkastella sen historiallisia sekä tarkasteluhetken välillä vaikuttavia suhteita vasten (Hall 1992, 83). Eri ulottuvuuksia yhdistämään pyrkivässä rasismikeskustelussa käytetään diskurssin käsitettä, jolloin kiinnitetään huomiota erilaisiin vallitseviin puhe- ja esitystapoihin sekä niihin kytkeytyviin valtasuhteisiin. Erilaiset puhuvat muokkaavat sosiaalista todellisuutta sekä erottelevat ja arvottavat ihmisiä ja ihmisryhmiä eri tavoin ihonvärin ja kansalaisuuden perusteella. Joillakin puhetavoilla arvotetaan esimerkiksi ”valkoiset” ”ei-valkoisia” paremmiksi, kun taas toisenlaisilla puhetavoilla saatetaan joitakin ihmisiä sulkea yhteisöjen ulkopuolelle. (Rastas 2005, 74–75.)

Rasismitutkimuksissa *essentialismilla* tarkoitetaan niin kutsuttuja *luonnollistavia* ajattelutapoja eri kansallisuuksista ja ”roduista”. Rasismina voidaan näin ollen pitää sellaisia valta- ja alistussuhteita, joissa jonkun ihmisen tai ihmisryhmän biologisten tai kulttuuristen ominaisuuksien oletetaan olevan luonnollisia ja muuttumattomia. Luonnollistaminen on aina ollut eräs rasismien keskeinen keino, jolla on pyritty perustelemaan eri ihmisten ja ihmisryhmien epätasa-arvoista kohtelua. Rasismi eroaa muista epätasa-arvoa ja valta- ja alistussuhteita tuottavista ilmiöistä siinä, että se keskeinen ”ero”, jolla asioita perustellaan, kytkeytyy näkemyksiin tai väitteisiin ihmisroduista tai paikkoihinsa ja kulttuureihinsa sidotuista ryhmistä ja kansoista. (Rastas 2007b, 13.)

Rodullistamisen käsite kytkeytyy keskeisesti rasimiin. Milesin (1994, 110) mukaan rodullistaminen sisältää prosesseja, joissa ”ryhmät ja niihin sijoitettavat ihmiset erotetaan ensi sijassa (oletettujen) synnynnäisten ja/tai biologisten (ulkoisen olemuksen) tuntomerkkien perusteella”. Löytyn (2005, 91) mukaan rodullistaminen on eräs *toiseuttamisen* eli *toiseksi tekemisen* (othering) voimakas muoto, jossa jostakin asiasta tai ihmisestä tehdään silmissämme ”toinen”. Tyypillisiä ”rotuun” ja kansallisuuteen liittyviä toiseuttamisen keinoja ovat stereotyypittely, luonnollistaminen, eksotisointi ja erotisointi, jotka voivat pahimmillaan johtaa vaikeasti murrettaviin karikatyyreihin joistakin roduista tai kansallisuuksista. Toiseuttaminen representoituu usein kirjallisuudessa ja mediassa, joiden kautta se on siirtynyt arkipuheessa toteutuviksi puhekäytännöiksi.

Rastan (2002, 14) mukaan rodullistamista ja rasismia on tarkasteltava osana visuaalista kulttuuria. Hänen mukaansa erilaisuus ja erot nähdään ensisijaisesti ruumiista, kehon merkeistä. ”Rodun” tunnistamisella on pitkät historialliset perinteet ja se on ollut visuaalista ja kuvien kautta tapahtuvaa. Tämä on synnyttänyt ”näkemisen automaation” eli tietynlaisen tavan nähdä ihmiskeho. (Gilroy 2000, 35–36.) Ihmiskehon rodullistaminen on yhä arkipäivän todellisuutta ja johtaa stereotyyppisiin käsityksiin erinäköisistä ihmisistä. Tästä syystä rasismi ei ole välttämättä kulttuurisidonnaista, vaan se pohjautuu ulkoisiin ominaisuuksiin, ”rodun” näkemiseen. (Virkki, 2006, 39.) ”Rodun” diskurssi toimii tällä tavoin vallankäytön välineenä, jolloin rasismi mahdollistuu (Rastas 2004, 38).

Rasismi kohdistuu usein niihin, joita joissain yhteiskunnissa pidetään ”rotuisina” tai johonkin toiseen etniseen ryhmään kuuluvina. Maissa, joissa väestö ajatellaan perimältään yhtenäiseksi, todennäköisiä rasismien kohteita ovat muualta tulleet tai sellaisiksi oletetut. Malkki (1992, 37) käyttää ilmaisua ”asioiden kansallinen järjestys” kuvatessaan taipumusta esittää maailma ikään kuin luonnollisesti koostuvaksi erillisistä, omiin paikkoihinsa ja kulttuureihinsa sidotuista kansoista.

Sama logiikka on taustalla silloin, kun ajatellaan jonkun olevan ikään kuin "omalta paikaltaan" siirtynyt ja siksi täällä vieras "meihin" kuulumaton (Rastas 2007b, 18).

3.4.1 ”Suomalainen rasismi” – vaikeasti murrettavia vanhoja käsityksiä

Valkoihoisuus, länsimaisuus ja eurooppalaisuus toimivat kuin itsestään selvinä normeina, joista muut ovat poikkeus; he ovat ”värillisiä”. Erityisen helppoa tämä valkoihoisuus on ymmärtää normina suomalaisessa, toistaiseksi vielä hyvin ”valkoisessa maisemassa” kuin yhteiskunnissa, joissa ”ei-valkoihoiset” voivat jopa muodostaa enemmistön. (Rastas 2005, 84.)

Valtaosa nykyajan suomalaisista on kasvanut kulttuurissa, jossa ovat vaikuttaneet vanhat rotuopit. Nämä erilaisia ihmisrotuja ja niiden keskinäisiä eroja ja eriarvoisuutta perustelevat opit ovat vaikuttaneet voimakkaasti suomalaistenkin ihmiskäsityksiin eivätkä ole helposti murrettavissa. (Rastas 2005, 79.) Silti rasismi Suomessa voi vaikuttaa vähäiseltä verrattaessa erilaisten etnisten vähemmistöjen määriä ja asemia muihin maihin (Rastas 2005, 70). Tällainen vertailu ei ole kuitenkaan mielekäästä, sillä rasismilla on paikalliset erityispiirteensä ja ilmenemismuotonsa (Hall 1980, 63).

Rasismi Suomessa ei välttämättä poikkea rasismista muissa maissa. Rastaaan etnografinen 23:a ”ei-suomalaisen” näköistä lasta ja nuorta käsittelevä haastattelututkimus tuo esille, että nuorten ja lasten kokemukset rasismista Suomessa ovat yhteneväisiä ulkomaisten rasismitutkimusten kanssa. Yhteistä olivat kokemukset avoimesta rasismista sekä siitä, kuinka valtaväestöstä poikkeavan ulkonäön vuoksi kuuluminen ympäröivään yhteiskuntaan kyseenalaistetaan. Myös koulukiusaaminen, jatkuva alkuperän utelu, elämäntarinan kertominen, ”neekeri”-nimittely sekä väkivallan uhka koettiin samankaltaisina niin suomalaisissa kuin ulkomaisissakin tutkimuksissa. Yhtäläisyyksiä löytyi myös vanhempien sekä opettajien kyvyttömyydessä ymmärtää lasten ja nuorten kokemuksia rasismista sekä sen vaikutuksista hyvinvointiin. Rastas (2007b, 121–122.)

3.4.2 Rasismi ja adoptoidut

Keskustelua rasismista hallitsevat aikuisille keskeiset teemat, kuten yhteiskuntarauhaa uhkaava rasismi sekä syrjintä työmarkkinoilla. Ihmisten tuijotusta ja tietynlaisia katseita ei usein uskalleta

kutsua rasismista johtuvaksi. ”Ei-valkoisilla” lapsilla ja nuorilla muiden katseista rakentuva erilaisuus ja toiseus eivät kuitenkaan ole vähäpätöinen asia, sillä monille katseista tulee yksi identiteetin keskeinen rakennusprosessi. (Rastas 2007b, 15.) Vastanotetut katseet eivät ole koskaan merkityksettömiä, sillä rasismiin ja rodullistamiseen kytkeytyy käsitys siitä, minkälaisena ”minut” nähdään. Ja se, miten ”minut” nähdään, vaikuttaa siihen, minkälaisena ”minä” näen itseni sekä mahdollisuuteni toimia yhteiskunnan jäsenenä (Mead 1934). Mikäli ihminen saa jatkuvasti negatiivista palautetta ympäristöltään, siitä kuka hän on, saattaa hän alkaa torjua sen osan itsestään, joka aiheuttaa negatiivisen suhtautumistavan (Liebkind 1996, 13). Kansainvälisesti adoptoiduilla on tämän vuoksi riski kehittää rodullisesti negatiivinen identiteetti.

Lasten ja nuorten on vaikea puhua rasismien kokemuksista sekä jakaa niitä niin valtaväestöön kuuluvien ystävien kanssa kuin omien vanhempiensa kanssa. Tämä puhumattomuus voi johtaa siihen harhakuvitelmaan, että rasismi ei juuri vaikuta lasten arjessa ja elämässä. Mikäli opettajat ja vanhemmat alkavat pitää tätä totuutena, on lasten yhä vaikeampi jakaa rasismien kokemuksiaan. Kun ympäristö ei puhu rasismista eikä osaa käyttää siihen liittyviä käsitteitä, eivät myöskään lapset opi puhumaan siitä. Lasten näkökulmasta katsottuna vastuu rasismien vastustamisesta jää liian usein lapsille itselleen. ”Sen sijaan, että aikuinen sanoo ”Älä välitä” hänen tulisi sanoa ”Minä välitän”. (Rastas 2007b, 126–127.)

Onko lasten todellisuus ja suhtautumin toisiinsa niin viatonta, kuin miksi se usein nähdään? Lapsilla rasismi on nimetty esimerkiksi ”luonnolliseksi” taipumukseksi havaita ja arvottaa eroja. Kuitenkin aikuisten lailla myös lapset turvautuvat valtataistelussaan rasismiin. Eronteot ja poissulkemiset toteutuvat lasten maailmassa kategorisoimalla joku ”ulkomaalaiseksi”, ”pakolaiseksi” tai ”mustalaiseksi”. Lapset ovat oppineet sen, kuinka eroista voi halutessa tehdä aseensa toisen alistamisessa. Lasten ei tarvitse myöskään ymmärtää rasismia käsitteenä voidakseen käyttää sitä aseena valtataistelussaan. (Rastas 2007b, 127–128.)

Vastuu rasismien vastustamisesta jää liian usein lapsille itselleen silloinkin, kun heillä ei ole valmiuksia siihen. Tyypillisiä lasten ja nuorten selviytymisstrategioita ovat sellaiset kuin vaikeneminen, yritys unohtaa koettu, rasismien vähätteleväminen sekä eronteot niihin, joita mahdollisesti kiusataan vielä enemmän. Joskus nuorten ja nuorten aikuisten ainoaksi jäänyt keino selviytyä rasismista on ollut Suomesta poismuuttaminen. (Rastas 2007b, 131.) Rasismien kohteeksi joutuneen kannalta hedelmällisempiä strategioita rasismia vastaan olisivat kuitenkin rasismista keskustelu, rasismien kokemusten käsittely ja jakaminen sekä rasismista puhumiseen tarvittavien argumenttien ja käsitteiden antaminen lapsille ja nuorille. Rasismien vastustamisessa päävastuu on ennen kaikkea aikuisilla. (Rastas 2007b, 132.)

Rasismi vaikuttaa koko yhteiskuntaan, mutta erityisesti se vaikuttaa niihin, joiden kuuluminen yhteiskuntaan asetetaan kyseenalaiseksi (Hall, 1998). Vaikka adoptoiduilla sellaiset kuulumisen kriteerit kuin kansalaisuus, suomalaiseen kulttuuriin kasvaminen ja suomalaiseksi identifioituminen täyttyvät, joutuvat he silti kohtaamaan suomalaisuutensa kyseenalaistamista. Rastaan (2005, 3) mukaan rasismien kohteeksi joutumisen Suomessa ajatellaan olevan erityisesti juuri etnisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien ongelma. Koska adoptoidut identifioidaan ulkoisesti juuri näihin ryhmiin kuuluviksi, on heidän riskinsä joutua rasismien kohteeksi suuri.

4 Identiteetti biologisen ja adoptioperheen konteksteissa

4.1 Biologisen alkuperän merkitys adoptoidun elämässä

4.1.1 Etsimällä adoptoitu rakentaa identiteettiään

Adoptoidut henkilöt eroavat huomattavasti toisistaan sen suhteen, kuinka kiinnostuneita he ovat syntymävanhemmistaan ja biologisesta perimästään. Osa adoptoiduista ei ole lainkaan kiinnostunut alkuperästään, kun taas toiset voivat ajatella sitä jopa päivittäin. Kiinnostus omaa alkuperää kohtaan voi saada adoptoidun hankkimaan tietoa taustastaan, luomaan kontaktin syntymävanhempiin tai vain luomaan kuvitelmia heistä Tätä kiinnostusta kutsutaan adoptiokirjallisuudessa *etsimiseksi* (searching), joka käsitteenä ei merkitse vain biologisten vanhempien konkreettista etsimistä, vaan kattaa myös ajatukset, tunteet ja käyttäytymisen, jotka kuvaavat adoptoidun kiinnostusta biologisia vanhempiaan sekä adoptiohistoriaansa kohtaan. (Kohler, Grotevant & McRoyn 2002, 94.) Ruotsalainen tutkimus kansainvälisesti adoptoidun etsimisestä käyttää käsitettä *sisäinen etsintä* (inner search) kuvatessaan adoptoidun ajatuksia alkuperästään. *Ulkoinen etsintä* (outer search) kuvaa puolestaan aktiivisempaa alkuperään ja biologisiin vanhempiin liittyvää tiedon etsintää. (Irhammar & Bengtsson 2004, 15.)

Etsiminen on osa sisäistä identiteetti-prosessia, jonka avulla adoptoitu rakentaa käsitystä itsestään yksilönä, jolla on kahdet vanhemmat. Kansainvälisessä adoptiossa adoptoitu joutuu myös luomaan suhteen kahteen etniseen ”rotuun” ja kulttuuriin: syntymämaan kulttuuriin ja ”rotuun” sekä adoptiovanhempien kulttuuriin ja ”rotuun”. Näin ollen etsimistä voidaan ajatella strategiana, jonka kautta adoptoitu yhdistää kaksi kulttuuri- ja ”rotu”-ulottuvuutta identiteettiinsä eli muodostaa kaksoisidentiteetin ja näin jatkuvuuden tunteen elämäänsä.

Etsiminen voi periaatteessa alkaa missä iässä tahansa, mutta on yleisintä varhaisaikuisuudessa, 20–30 vuoden ikävaiheilla (Stein & Hoopes, 1985). Usein etsiminen voi saada alkunsa jonkin merkittävän elämäntapahtuman yhteydessä. Avioituminen, raskaus, lapsen saaminen, avioero,

perheenjäsenen kuolema tai merkittävä syntymäpäivä voivat olla tekijöitä, jotka laukaisevat etsimisen. (Kohler, Grotevant & McRoy 2002, 94.) Irhammarin (1997) 181:een ruotsalaiseen adoptionuoreen kohdistuneen haastattelututkimuksen mukaan biologisen lapsen saaminen saa usein adoptoidun pohtimaan alkuperäänsä. Adoptoitu voi miettiä hylätyksi tulemiseensa johtaneita syitä sekä mahdollisia geneettisiä sairauksia. Irhammarin (2006) seurantatutkimuksessa havaittiin, että biologisen lapsen saaminen oli merkittävää adoptoidun identiteetin kannalta, sillä se näytti täydentävän adoptoidun identiteettiä siitä puuttuvia asioita. Lapsen kehityksen seuraaminen rakensi kuvaa adoptoidun elämän alkujasta, josta adoptoiduilla ei ollut tietoja. Biologinen lapsi voi olla myös ainut adoptoidun tuntema biologinen sukulainen ja toimia näin linkkinä menneisyyden ja tulevaisuuden välillä.

4.1.2 Kiinnostuksen kohteina yhteiset piirteet biologisten vanhempien kanssa

Irhammarin ja Cederbladin (2000) tutkimuksen mukaan adoptoiduista suurin osa (70 %) oli harjoittanut sisäistä etsimistä ajattelemalla biologisia vanhempia. Tämä ryhmä jakaantui neljään alaryhmään sen mukaan, miten adoptoidut olivat kiinnostuneita ulkoisesta etsimisestä. Yksi ryhmä (30 %) oli kiinnostunut etsimään sekä biologista että etnistä alkuperäänsä. Toinen ryhmä (29 %) ei osoittanut kiinnostusta lainkaan alkuperäänsä kohtaan. Kolmas ryhmä (31 %) ei ollut kiinnostunut etnisestä alkuperästään, vaan ainoastaan biologista juuristaan. Neljäs ryhmä (10 %) oli kiinnostunut vain etnisestä alkuperästään. Puolet sisäistä etsintää harjoittaneista adoptoiduista, olivat keskustelleet asiasta adoptiovanhempiansa kanssa ja 14 % oli puhunut asiasta jollekin perheen ulkopuoliselle henkilölle. Noin 1/3 oli pitänyt alkuperään liittyvät ajatuksensa omana tietonaan. Tutkimuksen mukaan osa adoptoiduista pelkäsi loukkaavansa etsimisellään adoptiovanhempiaan. Myös oman haavoittuvuuden kohtaaminen etsimisprosessin aikana pelotti joitakin adoptoituja. (Dalen 2005, 220–221.) Suomalaisen aikuisten adoptoitujen kokemuksia kartoittavassa teoksessa suurin osa adoptoiduista kertoi salanneensa biologisten vanhempiensa ajattelun ja etsimisen adoptiovanhemmiltaan, koska he pelkäsivät pahoittavansa vanhempiensa mielen ja osoittavansa kiittämättömyyttä näitä kohtaan (Kasanen, 2006).

Irhammarin (1997) mukaan etsimisessä adoptoituja kiinnostaa erityisesti se, keitä he muistuttavat ja mitä yhteisiä piirteitä heillä ja synnyinperheen jäsenillä on. Erityisesti mielenkiinnon kohteena ovat biologisten vanhempien ulkonäkö, persoonallisuus sekä luonteenpiirteet. Myös mahdollisten sisarusten olemassaolo sekä mahdolliset geneettiset sairaudet kiinnostavat adoptoituja.

Lisäksi adoptoidut kaipaavat tarinoita elämänsä alkua ajoilta. Sachdevin (1992, 58–59) tutkimien kanadalaisten adoptoitujen etsimisen motiivina oli muodostaa eheä identiteetti, jonka he kokivat saavuttavansa löytämällä geneettiset juurensa. He halusivat löytää henkilöitä, jotka muistuttavat heitä piirteiltään ja ominaisuuksiltaan. Vanhempiin liittyvä kiinnostus kohdistui tutkimuksen mukaan erityisesti äiteihin. Tämä vaikuttaa luontevalta, sillä kulttuurissamme äidin ensisijaisuus vanhempana on korostunutta.

4.1.3 Etsiminen ei ole automaattisesti seurausta perheen huonosta vuorovaikutuksesta

Stein ja Hoopes (1985) tutkivat 15–18-vuotiaiden etsimiskäyttäytymistä yksilohaastatteluilla ja havaitsivat, että ne nuoret, jotka kokivat suurta erilaisuutta itsensä ja vanhempiensa välillä, etsivät biologisia vanhempiaan useammin kuin ne, jotka kokivat samankaltaisuutta itsensä ja adoptiovanhempiensa välillä. Tämä on ymmärrettävää identiteetin kehitysvaiheessa, jossa nuorella on tarve kokea samankaltaisuutta itsensä ja vanhempiensa kanssa sekä identifioitua ikätovereihinsa. Mikäli adoptiovanhempien tarjoamat roolimallit eroavat liikaa adoptoiduista, voi adoptoitu alkaa etsiä biologisia vanhempiaan, jotka tarjoavat toivoa samankaltaisuuden kokemuksista ja mahdollistavat näin identifioitumisen. Irhammarin ja Cederbladin (2000) tutkimuksen mukaan ne adoptoidut nuoret, jotka etsivät kaikkein intensiivisimmin, omasivat huonomman itsetunnon kuin ne, jotka ajattelivat biologisia vanhempiaan harvemmin. Irhammarin (1997) mukaan tyytymättömyys ja pahoinvointi eivät kuitenkaan ole ainoita syitä intensiiviselle etsimiselle, vaan myös ne adoptoidut, joiden adoptiovanhemmat rohkaisivat lapsia ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielenkiintoaan alkuperäänsä kohtaan, olivat kiinnostuneita etsimisestä.

Amerikkalaisessa tutkimuksessa haastateltiin 135 nuorta ja pyrittiin selvittämään adoptioperheen vuorovaikutuksen suhdetta adoptoidun synnyinvanhempia kohtaan tuntemaan kiinnostukseen. Tulosten mukaan adoptoitujen nuorten kiinnostus alkuperästään oli yhteydessä adoptiolasten ja -vanhempien välisiin suhteisiin: Nuorilla, jotka etsivät kaikkein eniten adoptiohistoriaansa ja biologisia vanhempiaan, oli suurempi emotionaalinen etäisyys adoptiovanhempiinsa ja he kokivat enemmän turvattomuutta lapsi-vanhempisuhteissaan kuin nuoret, jotka ilmaisivat vain vähäistä kiinnostusta alkuperäänsä kohtaan. (Kohler, Grotevant & McRoy 2002, 101.)

Kohlerin, Grotevantin ja McRoyn (2002, 102) tulokset haastavat tulkinnat, joiden mukaan nuoruus olisi aika, jolloin adoptoidut automaattisesti etäännyvät adoptiovanhemmistaan. Näyttää

enemmänkin siltä, että vain ne nuoret, jotka suhtautuvat intensiivisesti adoptiostatukseensa osana identiteettiään, etäännyvät joksikin aikaa adoptiovanhemmistaan. Vaikka tuloksissa oli havaittavissa selviä eroja adoptoitujen etsimisen ja adoptiovanhemmista etäännyntymisen välillä, niin olennaisia eroja perheiden vuorovaikutuksessa ja toiminnoissa ei tutkimuksessa silti havaittu. Näin ollen kiinnostus adoptiohistoriaa ja synnyinvanhempia kohtaan ei olisi välttämättä automaattinen seuraus lasten ja vanhempien huonoista vuorovaikutussuhteista, vaan on ennemminkin joidenkin adoptoitujen nuoruuteen kuuluva normaali kehitysvaihe.

Näyttäisi myös siltä, että tytöt ovat kiinnostuneempia etsimisestä kuin pojat. Dalenin (2005, 221) mukaan suurin osa etsijöistä on nuoria aikuisia naisia. Myös Irhammarin (2006) seurantatutkimuksessa naiset ja tytöt osoittavat suurempaa mielenkiintoa biologista alkuperäänsä kohtaan kuin miehet ja pojat. Yleisesti ajatellaan, että tytöt ja naiset ovat kiinnostuneempia synnyinvanhemmistaan kuin pojat ja miehet, koska he identifioivat itsensä voimakkaammin synnyinvanhempia. Tyttöillä ja naisilla oletetaan olevan myös omien synnytys- ja raskauskokemuksiensa myötä suurempi tietoisuus sukupolvien välisestä ketjusta.

Irhammarin (2006) seurantatutkimuksessa adoptoitujen kiinnostus ja ajatukset biologista perhettä kohtaan muuttuvat dramaattisesti adoptoitujen aikuistumisen myötä. Niistä adoptoiduista, jotka ensimmäisessä tutkimuksessa osoittivat kiinnostusta etsimiseen, vähemmän kuin viidesosa osoitti enää seurantatutkimuksessa kiinnostusta sitä kohtaan. Toisaalta taas niistä adoptoiduista, jotka eivät ensimmäisessä tutkimuksessa osoittaneet lainkaan kiinnostusta alkuperäänsä kohtaan, osoitti nyt kiinnostusta noin viidesosa. Seurantatutkimuksessa adoptiovanhempien avioerolla eikä kiinnostuksella adoptoidun alkuperää kohtaan ollut enää samanlaista merkitystä kuin ensimmäisessä tutkimuksessa. Toisaalta kuitenkin ne, jotka olivat kiinnostuneita etsimisestä, voivat psyykkisesti yhä hieman heikommin kuin ne, joita etsiminen ei kiinnostanut. Mielenkiintoista seurantatutkimuksessa oli myös se, että vain yksi niistä, joilla oli biologinen lapsi, oli kiinnostunut etsimisestä.

4.2 Adoptoidun kuuluminen adoptioperheeseen

4.2.1 Samankaltaisuus edistää adoptoidun sopeutumista

Kanadalainen sosiologi ja adoptioisä David Kirk (1964) haastoi aikansa näkemyksen, jonka mukaan adoptiovanhempien tulisi käyttäytyä kuin heillä ja lapsilla olisi biologiset siteet. Hänen mukaansa

adoptiolapsen kasvattaminen sisältää ainutlaatuisia haasteita, joihin adoptiovanhempien tulisi kyetä vastaamaan. Kirkin mukaan vanhempien tulisi hyväksyä biologisen yhteyden puuttuminen lapsen ja vanhemman väliltä, jakaa tämä tieto lasten kanssa sekä tukea lasta tämän osoittaessa kiinnostusta adoptiohistoriaansa ja biologista alkuperäänsä kohtaan. Myös Brodzinskyn (1987) mukaan onnistuneen adoption edellytys on saada adoptioerheet ja ammattilaiset ymmärtämään adoptioerheiden ainutlaatuisuus ja eroavaisuudet biologisten perheiden kanssa.

Toisaalta Howellin (1998) tutkimus osoittaa, että adoptoidun alkuperän ja etnisyyden liiallinen korostaminen voi kääntyä adoptiolasta vastaan ja vahvistaa tämän erilaisuuden tunnetta. Brodzinsky (1987) esitteli termin *erilaisuuden vaatimus* (insistence of difference) kuvatakseen, kuinka vanhemmat voivat painottaa eroja liikaa niin, että niistä tulee merkittävä keskipiste perheessä. Dalen ja Saetersdal (1987) käyttävät vastaavasti termiä *erilaisuuksien korostaminen* (stressing the differences) tutkimuksessaan identiteetin muotoutumisesta ja adoptiovanhempien asenteesta adoptiolasten erilaisuutta kohtaan. Kayen (1990) mukaan erojen *voimakas painottaminen* (high distinguishing) ja *matala painottaminen* (low distinguishing) ovat molemmat yhteydessä perheiden ongelmiin sekä vaikeuksiin adoptoidun identiteetin kehityksessä. Tämä näkemys on linjassa Brodzinskyn (1993) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan sekä erojen voimakas kieltäminen että korostaminen voivat muodostua ongelmaksi adoptioerheissä. Mikäli adoptoitu ja adoptiovanhemmat kuitenkin poikkeavat huomattavasti toisistaan, on adoptoidun identiteetin ja sopeutumisen kannalta merkittävää se, kuinka joustavasti ja hyväksyvästi vanhemmat suhtautuvat tähän erilaisuuteen. (Dalen 2005, 223–224.) Näin ollen se, kuinka adoptioerheet selvittävät itselleen erot lasten ja vanhempien välillä, on merkittävä tekijä adoptoidun identiteetin kehityksessä.

4.2.2 Erojen hyväksymisen ja samankaltaisuuksien etsimisen yhdistäminen

Kansainvälisissä adoptioerheissä samankaltaisuudet ja eroavuudet aiheuttavat haasteita vanhempien ja lasten vuorovaikutukselle. Luonnollisesti erot ulkonäössä ovat ilmeisiä, mutta myös kyvyt, persoonallisuus ja temperamentti voivat poiketa huomattavasti adoptiolasten ja -vanhempien välillä. Samankaltaisuutta ja erilaisuutta adoptioerheissä on tutkittu paljon ja tulosten mukaan samankaltaisuuksien havaitseminen vahvistaa samastumisen tunnetta ja läheisyyttä adoptiovanhempien ja -lasten välillä. (Dalen & Saetersdal 1992; Grotevant & McRoy 1988; Kirk 1964; Raynor 1980; Sachev 1992.)

Biologisissa perheissä yhteenkuuluvuuden tunnetta luodaan usein etsimällä perheenjäsenten ja sukulaisten välillä yhtäläisyyksiä ulkonäössä, temperamentissa ja älykkyydessä. Tilanne on toinen adoptioperheissä, joissa ei voida tehdä biologiseen verisiteeseen perustuvia vertauksia tyyliin ”oi sinulla on aivan Eija-tädin tulinen luonne ja Vieno-mummin tuuheat kulmakarvat”. Mielenkiintoinen kysymys onkin se, mitä samankaltaisuus merkitsee ja kuinka se rakentuu adoptioperheessä, joissa sukupolvien välinen suhde ei perustu biologiseen siteeseen? Rakentuuko yhteenkuuluvuuden tunne adoptioperheen syntymistä kuvaavilla muistoilla ja narratiiveilla? Riittävätkö sitoutumisen ja sopeutumisen perustaksi fyysinen ja emotionaalinen läheisyys sekä lapsen osakseen saama ymmärrys ja hyväksyntä? Synnyttävätkö samankaltaisuutta perheenjäsenten välillä yhteiset kiinnostuksen kohteet ja jaettu arvomaailma? Entä jos eroja adoptoitujen ja adoptiovanhempien välillä on runsaasti ja ne ovat merkittäviä?

Dalenin ja Saetersdalin (1992) mukaan samankaltaisuuden painottaminen on erinomainen keino lisätä mentaalista ja emotionaalista kiintymystä adoptiovanhempien ja -lasten välillä. Dalen (1999) havaitsi Norjalaisille Intiasta adoptoiduille nuorille naisille tehdyssä haastattelututkimuksessa, että adoptoidut ilmaisivat usein samankaltaisuutta itsensä ja vanhempiansa välillä. Tutkimuksen mukaan ne adoptoidut, jotka kokivat eniten samankaltaisuutta vanhempiansa kanssa, tunsivat suurinta luottamusta ja olivat paremmin sopeutuneita. Vastaavasti erilaisuus lasten ja vanhempien välillä oli jatkuva muistutus siitä, että lapsi ei ole vanhempiansa biologinen lapsi. Näin ollen samankaltaisuuksien etsiminen ja niiden painottaminen voivat olla adoptioperheen selviytymiskeinoja eivätkä lapsen alkuperän kieltämistä. Samankaltaisuuksien etsiminen onkin tärkeää erottaa edellä mainitusta Kirkin (1964) painottamasta erilaisuuden hyväksymisestä ja ymmärtää, että adoptiolapsen kasvatuksessa on mahdollista yhdistää sekä erilaisuuden hyväksyminen että samankaltaisuuksien etsiminen. (Dalen 2005, 223–225.)

Samankaltaisuuden kokemuksilla adoptioperheessä näyttäisi olevan yhteys myös siihen, kuinka tyytyväisiä adoptioperheissä ollaan adoptioon. Brittitutkija Raynor (1980) haastatteli 160:aa adoptioperhettä siitä, kuinka nämä kokivat adoption onnistuneen. Tyytyväisyys määriteltiin adoptioon liittyvillä odotuksilla ja tarpeilla sekä niiden täyttymisellä. Tulosten mukaan adoptoitujen tyytyväisyys oli merkittävästi yhteydessä heidän kokemaansa samankaltaisuuteen adoptioperheen kanssa. Vastaavalla tavalla myös adoptiovanhempien tyytyväisyys oli yhteydessä koettuun samankaltaisuuteen adoptoitujen ja heidän itsensä välillä. Sekä vanhemmat että lapset määrittivät samankaltaisuuden ulkonäön, yleisen älykkyyden, temperamentin, käyttäytymisen, lahjakkuuden ja taitojen avulla. Tulosten mukaan 95 % adoptoiduista, jotka kokivat samankaltaisuutta itsensä ja

adoptiovanhempiensa välillä, olivat tyytyväisiä adoptioon. Vastaavasti adoptoiduista, jotka kokivat erilaisuutta itsensä ja adoptiovanhempiensa välillä, 52 % koki adoption epätydyttävänä.

4.2.3 Hyväksyntä ja ymmärrys ja merkittävimmät yhteenkuuluvuuden rakentajat

Adoptoidun sopeutuminen perheeseen on aina yksilöllistä ja perustuu adoptiolapsen ja -vanhemman vuorovaikutussuhteen laatuun. Intiasta Norjaan adoptoituihin nuoriin kohdistuvassa tutkimuksessaan Dalen (1999) kuvaili viisi sopeutumistasoa. *Hyvin sopeutunut lapsi* (well-adjusted child) on henkilö, joka on sopeutunut erinomaisesti adoptioperheeseensä. Hän on kokenut runsaasti samankaltaisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä saanut runsaasti hyväksyntää ja ymmärrystä perheeltään. *Luova lapsi* (creative child) on hyvin erilainen kuin adoptioperheensä, mutta on saanut silti osakseen riittävästi ymmärrystä ja hyväksyntää ainutlaatuisena yksilönä ja kokee siksi yhteenkuuluvuuden tunnetta perheeseensä. *Tappeleva lapsi* (fighting child) kokee kuuluvansa perheeseensä erittäin huonosti. Hän elää adoptioperheessä, jossa kokee voimakasta erilaisuuden tunnetta ja jossa hänen yksilöllisyytensä ei kohtaa riittävästi hyväksyntää eikä ymmärrystä, mikä puolestaan johtaa suuriin konflikteihin perheen vuorovaikutuksessa. *Etnisesti erilaisella lapsella* (ethnically different child) on juurensa ja menneisyytensä synnyinmaassaan ennen saapumistaan adoptiokotimaahansa. Hän poikkeaa paljon perheestään, mutta kokee silti tullessa hyväksytyksi ainutkertaisena yksilönä. Hänen yhteenkuuluvuuden tunteensa on korkeampaa kuin tappelevalla lapsella eivätkä konfliktit perheessä ole yhtä suuria. *Vaelteleva lapsi* (satellite child) on rauhaton ja paikkaansa hakeva lapsi, jolle adoptioperhe kuitenkin edustaa perusturvaa. Hän kokee vähän yhteenkuuluvuutta, mutta ei kuitenkaan niin suurta erilaisuuden tunnetta kuin tappeleva lapsi. Näin ollen myöskään konflikteja ei ole yhtä paljon kuin tappelevan lapsen perheessä. (Dalen 2005, 223–224.)

Näyttäisi siltä, että vaikeinta on tilanteessa, joissa adoptiolapset kokevat voimakasta erilaisuuden tunnetta ja kohtaavat vain vähän hyväksyntää ja ymmärtävää suhtautumista erilaisuuttaan kohtaan. Dalenin (1999) tutkimuksen mukaan adoptoidun kokemus perheeseen kuulumisesta ei kuitenkaan perustu vain vahvaan samankaltaisuuden kokemukseen. Itse asiassa hyväksyntä sekä ymmärrys, jota adoptoitu saa osakseen ainutlaatuisena yksilönä, on vielä merkittävämpää yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumiselle. Tämä on tärkeää oivaltaa, sillä nuorilla adoptoiduilla heikko yhteenkuuluvuuden tunne perheessä voi johtaa myöhemmin heikkoon sopeutumiseen eri elämänalueilla. Irhammarin (1997) Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan adoptoidut, jotka

tunsivat erittäin suurta kiinnostusta etnistä taustaansa kohtaan ja joilla oli heikko itsetunto, kokivat että heillä oli vain vähän yhteistä adoptioperheensä kanssa. Vanhempien ja lasten välisten erojen joustavaa, hyväksyvää ja ymmärtävää käsittelyä voisi näin ollen pitää korkealaatuisena adoptioperheen vuorovaikutuskeinona, joka tarjoaa adoptoidulle hyvät kehitysedellytykset (Dalen 2005, 225).

5 Tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen pyrkimyksenä on tarkastella, miten kansainvälisesti adoptoidut nuoret aikuiset neuvottelevat kulttuuri-identiteettiään, rodullista identiteettiään sekä elämäänsä kaksien vanhempien lapsina. Neuvotteluina tarkastelen sitä, mitä he kertovat käsityksistään, kokemuksistaan ja reaktioistaan sekä sitä, kuinka he merkityksellistävät niitä. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole esittää yleistettävissä olevia vastauksia adoptioidentiteetistä, vaan ennemminkin tuoda ehdottavasti esille erilaisia tulkintavaihtoehtoja ja ajatuksia.

Tutkimuskysymykset

- Millainen on adoptoidun kulttuuri-identiteetti ja mihin se perustuu?
- Miten adoptoitu suhtautuu adoptioperheestä ja valtaväestöstä poikkeavaan ulkonäköönsä ja mihin rodulliseen ryhmään hän identifioituu?
- Minkälaisia rasismien kokemuksia kansainvälisesti adoptoidut kohtaavat ja minkälaisia selviytymisstrategioita he käyttävät niistä selviytymiseen?
- Minkälaista on adoptoitujen kiinnostus biologista taustaa kohtaan, mihin se perustuu ja kuinka se on muuttunut nuoruudesta aikuisuuteen?
- Minkälaista on adoptoidun kokema samankaltaisuuden, hyväksynnän ja kuulumisen tunne adoptioperheessä?

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen keskeinen käsite, *identiteetti*, tarkentuu *kollektiiviseen identiteettiin*, joka käsittää ryhmät, joihin yksilö kuuluu ja samastuu. Niin ikään yhteiskunnalliset normistot sekä yksilöiden väliset suhteet ovat osa kollektiivista identiteettiä. Kollektiivinen identiteetti tarkentuu tutkimuksessani edelleen *kulttuuriseen identiteettiin*, joka nähdään kansalliseen ja rodulliseen kulttuuriin liittymisenä. Tässä tutkimuksessa se merkitsee

suomalaisuuteen ja/tai synnyinmaan kulttuuriin identifioitumisen tarkastelua. Vaikka myös rodullista identiteettiä voidaan tutkia kulttuuri-identiteetin näkökulmasta, on tässä tutkimuksessa päädytty tarkastelemaan kulttuuri-identiteettiä ja rodullista identiteettiä erillisinä ulottuvuuksina, sillä pyrkimyksenä on hahmottaa mahdollisia eroja niiden välillä.

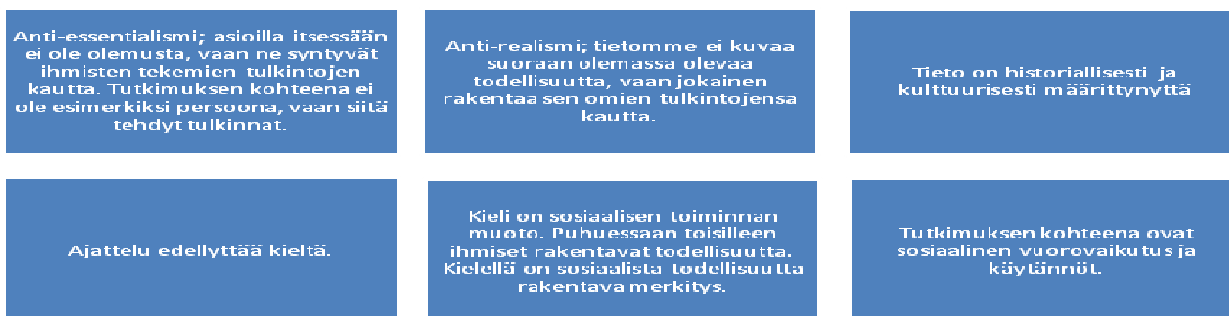
Myös adoptoitujen kokema *rasismi* kytkeytyy kulttuuri-identiteettiin ja rodulliseen identiteettiin, sillä se toimii yhtenä osana kulttuurista ja rodullista erottelua. Vaikka ympäristön toteuttama adoptoitujen ulkoinen identifiointi ei-suomalaiseksi käsitetään usein erääksi rasismien muodoksi, tarkastellaan sitä tässä tutkimuksessa kulttuuri-identiteetin eikä rasismien kokemusten yhteydessä. Kansainvälisesti adoptoitujen yhteydessä voidaan myös ehkä puhua ennemminkin adoptoidun ”rotuun” eli ulkonäköön liittyvästä rasismista, sillä adoptoidut ovat kasvaneet suomalaisessa kulttuurissa ja suomalaiseen kulttuuriin. Tutkimuksissa käsite ”rotu” sijoitetaan usein lainausmerkkeihin, millä halutaan korostaa sitä, että ”rodut” ovat sosiaalisissa käytännöissä rakennettuja kategorisointeja. Lainausmerkkejä perustellaan niin ikään ”rodun” käsitteen historiallisella painolastilla. (Rastas 2005, 81). Edellä mainituista syistä olen päättänyt itsekä käyttämään lainausmerkkejä sanan ympärillä.

Muita keskeisiä tutkimuksen käsitteitä ovat *etsiminen*, *samankaltaisuus* ja *kuuluminen*, jotka kaikki niin ikään palautuvat kollektiiviseen identiteettiin, sillä ne määrittävät, kuinka vahvasti adoptoitu tuntee kuuluvansa adoptioperheeseensä ja kuinka hän toisaalta integroi minuuteensa biologisen alkuperänsä. Sisäisellä etsimisellä tarkoitetaan niitä ajatuksia, tunteita sekä uteliaisuutta, joita adoptoitu kohdistaa biologiseen alkuperäänsä. Ulkoinen etsiminen merkitsee biologisen taustan ja sukulaisten konkreettista etsimistä. Tässä tutkimuksessa samankaltaisuudella tarkoitetaan adoptoidun kokemaa samankaltaisuutta adoptiovanhempiinsa.

5.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja narratiivisuus tutkimukseni lähtökohtina

Tutkimukseni metodologiset lähtökohdat pohjautuvat sosiaaliseen konstruktionismiin, joka on kasvattanut suosiotaan esimerkiksi sosiologisen ja sosiaalipsykologisen tutkimuksen piirissä (Aittola & Raskila 1994). Sosiaalinen konstruktionismi voidaan käsittää väljäksi yläkäsitteeksi näkemyksille, joiden mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä kommunikatiivisessa toiminnassa ja hyödyntää kulttuurisia resursseja. Sen mukaan tietäminen ja tieto ovat löydettävissä ihmisten välisistä suhteista, joissa he keskustelevat ja jakavat ympäröivää todellisuutta keskenään. (Slife & Williams 1995, 82.) Keskeistä sosiaalisessa konstruktionismissä on ihmisen näkeminen

kielellisenä, sosiaalisena ja kulttuurisena olentona, jonka tietäminen on suhteessa toisten tekemiin tulkintoihin ja sosiaalisiin sopimuksiin, jotka vaihtelevat niin kulttuurisesti kuin historiallisestikin. Burrin (1995) linjauksen mukaan sosiaalinen maailma on ympäristö, jossa ihminen muotoutuu. Sosiaalisen konstruktionismin peruseriaatteet on tiivistetty kuviossa 4.

KUVIO 4. Sosiaalisen konstruktionismin peruseriaatteet Burrin (1995) mukaan

Narratiivisessa lähestymistavassa sosiaalinen elämä nähdään ilmiönä, jota tulee osata tulkita jatkuvasti muuttuvan ajan ja kulttuurin konteksteissa. Perinteisesti narratiivinen lähestymistapa on ollut esillä humanistisissa tieteissä, mutta viimeisten vuosien aikana siitä on tullut myös eräs yhteiskuntatieteiden laadullisen tutkimusotteen keskeinen menetelmä. Kielellisen lähestymistavan mukaan se, minkä käsitämme todellisuudeksi, on sosiaalisesti kielen ja muun kommunikaation avulla tuotettua. Tämän oletuksen mukaan tutkimuskohteen ei ajatella edustavan pysyvää todellisuutta, vaan tutkija pyrkii hahmottamaan alati muuttuvaa ja kontekstisidonnaista tietoa siitä, kuinka hänen tutkimansa ihmiset käsittävät todellisuuden ja kuinka tämä todellisuus vuorostaan tuottaa tutkitut ihmiset sekä tutkijan itsensä. (Saastamoinen 1999, 1.)

Kertominen on ihmisten yleisin tapa ymmärtää kokemusta, rakentaa minuutta, luoda merkityksiä ja kommunikoida niillä. Koska kertomukset ovat tapa ymmärtää kokemuksiamme, voidaan henkilökohtaista kerrontaa pitää pätevänä tiedon tuottamisen muotona. (Chase 2003, 79–80.) Narratiivisen tutkimuksen lähtökohtana on ajatus siitä, että yleistämisen lisäksi myös partikulaari on kiinnostava tutkimuksen tulos. Näin ajatellen tietäminen ei ole paradigmaattista vaan narratiivista, minkä mukaan jokainen narratiivi avaa meille uuden näkökulman tutkittavaan ilmiöön. Narratiivisessa tutkimuksessa ei siten pyritä tuottamaan perustavanlaatuisia yleistyksiä, vaan ajatukset pyritään tuomaan esille ehdottavasti ja monet tulkintatavat mahdollistaen. Narratiivisen

tutkimuksen peruslähtökohtana onkin se, minkälaisia merkityksiä ihmiset tuottavat elämästään ja kuinka he tekevät siitä ymmärrettävän itselleen. (Sevon 25.10.2006, Luento.)

Kun narratiivisuutta tarkastellaan identiteetin rakentumisen kannalta, on syytä tehdä Michaelin (1997, 13) tapaan jaottelua sen mukaan, haluammeko saada tietoa identiteetin "suuresta historiasta" vai siitä, kuinka yksittäiset ihmiset tuottavat identiteettinsä eri tavalla erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Gergenin (1994) mukaan narratiivit voidaan jakaa käsitteellisesti makro- ja mikronarratiiveihin. Makronarratiivit kuvaavat laajempia kehyskertomuksia, kun taas mikronarratiivit tuottavat makronarratiiveja. Tämän tutkimuksen näkökulmasta makronarratiivia voisi edustaa esim. rasismi yleisenä ilmiönä Suomessa ja mikronarratiiveja voisivat olla esim. adoptoitujen kertomukset heidän kohtaamastaan rasismista eri tilanteissa. Tässä tutkimuksessa painottuvat mikronarratiivit, joiden suhdetta makrotasoon pyritään tekemään ainakin joiltakin osin näkyväksi.

Tutkimukseni lähestymistapaa perustelen tutkimusaiheen kytkeytymisellä identiteettiin. Narratiivisuus on sopiva lähestymistapa, sillä se pitää koossa identiteetin eri ulottuvuuksia. Erityisen pätevä se on, kun tutkitaan yksilöitä, joiden on integroitava kokonaisidentiteettiinsä adoptiostatuksensa. Narratiivisen lähestymistavan vahvuutena voidaan pitää sen soveltuvuutta nykyaikaan, jossa minuudet pirstoutuvat erilaisiksi selviytymisprojekteiksi nykypäivän arjen moninaisissa vaatimuksissa (Saastamoinen 1999). Heikkoutena on toisaalta sen monimuotoisuus, sillä narratiiviselta tutkimukselta puuttuu yksi selkeä määritelmä. Ei ole olemassa myöskään yhtä narratiivista metodia tai analyysitapaa, vaan tutkijan on kyettävä osoittamaan analyysinsä ja johtopäätöstensä luotettavuus. Heikkoutena voidaan toisaalta pitää myös sitä, että ihmisillä on eriarvoinen oikeus kertoa tarinansa. Vaarana on siten, että haastatteluun valikoituu vain ihmisiä, joilla on kyky tuottaa verbaalisesti taitavaa kerrontaa. Narratiivista tutkimusta kritisoidaan myös siitä, että kertomuksista voi löytää lukuisia eri merkityksiä, joita voi tulkita eri tavoin. (Vuokila-Oikkonen (2001, 104.) Narratiivisessa tutkimuksessa on oltava myös kriittinen sen suhteen, kuinka tutkimus huomioi sosiaalisten, kulttuuristen rakenteiden, kertomusten sekä yksilöllisen näkökulman jännitteet (Saastamoinen 1999).

5.3 Aineistonkeruu: Teemahaastattelu ja narratiivinen haastattelu

Narratiivinen aineistonkeruu voidaan jakaa kirjoitettujen ja suullisten narratiivien keruuseen. Kirjoitettuja narratiiveja ovat muun muassa elämänkerta-aineistot, päiväkirjat ja kirjeet. Toinen tapa

kerätä narratiivista aineistoa on suullinen haastattelutilanne. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, jossa ihmistä suositaan tiedon keruun lähteenä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161–65.) Tässä tutkimuksessa päädyttiin keräämään tutkimusaineisto suullisten yksilöhaastattelujen välityksellä, sillä haastateltavilla on tutkittavasta aiheesta omakohtaista tietoa ja kokemusta. Toisaalta Gubrium ja Holsteinin (2002b) mukaan on kuitenkin syytä välttää nk. ”oman äänen” liikaa romantisoimista ja muistaa, että ”äänet” eli puheet ovat luonteeltaan sosiaalisesti rakentuvia ja voivat olla erilaisia samassakin kertomuksessa.

Worthamin (2001) mukaan ihmiset toteuttavat itseään haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa. Vastaavasti Ricouer (1991, 198–199) väittää, ettei yksilö voi tuntea itseään välittömästi, vaan kuvan syntyminen itsestä edellyttää kulttuuristen merkkien käyttämistä. Hyvärinen ja Löyttyniemen (2005, 220) mukaan itsensä kertominen ei ole vain jonkun valmiin tunnustamista, vaan yhtälailla myös itsensä uudelleen näkemistä ja tuottamista. Mielestäni tässä tutkimuksessa suullinen haastattelutilanne on pätevä keino tuottaa tietoa sekä käsityksiä itsen suhteesta adoptioidentiteetin eri osa-alueisiin.

Kerronnallisessa haastattelussa haastattelijä antaa tilaa kertomuksille ja esittää sellaisia kysymyksiä, joihin odottaa saavansa vastaukseksi kertomuksia. Ihmisillä on myös taipumus vastata kysymyksistä riippumatta kertomuksilla. Narratiiviset haastattelut poikkeavat toisistaan aihepiirien, haastattelutekniikoiden, kysymysten määrän sekä haastattelutilanteissa toivotun vuorovaikutuksen suhteen. Äärimmillään narratiivinen haastattelu voi perustua yhteen laajaan kysymykseen sekä sitä seuraavaan kertovaan vastaukseen, jonka jälkeen tutkija voi esittää joitakin tarkentavia kysymyksiä. Toisaalta narratiivisen haastattelun lähtökohtana voivat olla lyhyet tiettyjä tapahtumia tai kokemuksia kuvaavat kertomukset. (Hyvärinen ja Löyttyniemi 2005, 191- 192.)

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruu on ollut teemahaastattelun sekä narratiivisen haastattelun yhdistelmä. Haastattelukysymykset ovat perustuneet etukäteen mietittyihin teemoihin, joita on käyty läpi jokaisessa haastattelussa vaikkakin niiden järjestys on voinut vaihdella. Narratiivisuutta haastattelutilanteisiin on tuonut pyrkimus rohkaista haastateltavia tuottamaan kertovia vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Pitkien kertovien narratiivien sijaan haastateltavat tuottivat lyhyitä aihealueeltaan rajattuja narratiiveja. Tapa vastata vaihteli haastateltavasta riippuen melko paljon. Jotkut henkilöt tuottivat vaivattomasti pitkiä kertovia puheen jaksoja kysymyksen kohteena olevasta temasta, kun taas jotkut haastateltavat antoivat lyhyitä raportinomaisia vastauksia. Tämä voi johtua yhtälailla haastateltavien erilaisista verbaalisista taidoista kuin myös haastattelijan kokemattomuudesta narratiiveja hakevien kysymysten esittäjänä.

5.4 Haastateltavien ja haastattelun kuvaus

Haastatteluun osallistui 8 kansainvälisesti adoptoitua nuorta aikuista, 2 miestä ja 6 naista. Haastateltavat olivat 19–26-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 23 vuotta. Haastateltavista kaksi oli avioliitossa ja kaksi seurustelusuhteessa. Kolmella haastateltavalla oli lapsia. Vain yhtä henkilöä lukuun ottamatta kaikki olivat muuttaneet pois lapsuudenkodistaan. Haastateltavista kolme opiskeli ja työelämässä oli mukana viisi, joista yksi odotti juuri tietoa mahdollisen opiskelupaikan saamisesta. Kaikki haastateltavat asuivat kaupungeissa. Haastateltavien ikä adoptiohetkellä vaihteli puolen vuoden iästä seitsemään vuoteen ja keskimääräinen adoptioikä oli noin kolme vuotta. Haastateltavien juuret olivat Etiopiassa, Intiassa, Kolumbiassa ja Venäjällä (Haastateltavien kuvaus liitteessä 1). Kaikki haastateltavat olivat olleet sijoitettuna ennen adoptiota vähintään yhdessä lastenkodissa. Haastateltavien tiedot biologisesta taustasta sekä ajasta ennen adoptiota vaihtelivat lähes täydellisestä tietämättömydestä selkeisiin asiakirjoihin, muistoihin ja valokuviiin.

Tutkimukseen osallistuvat haastateltavat oli tarkoitus alun perin tavoittaa lehti-ilmoitusten sekä eri verkkosivuille tehtyjen ilmoitusten perusteella. Ilmoitus haastattelupyynnöstä oli Interpedian ja Pelastakaa lapset ry:n lehdissä ja verkkosivuilla sekä Adoptioperheet ry:n ja Yhteiset lapsemme ry:n verkkosivuilla keväällä 2007 (Haastattelupyynnö liitteessä 2). Adoptioperheet ry:n edustajan mukaan kansainvälisesti adoptoidut nuoret aikuiset ovat erittäin vaikeasti tavoitettava kohderyhmä. Tämä osoittautui käytännössä paikkansa pitäväksi, sillä vain yksi haastateltava otti yhteyttä ilmoitusten perusteella. Erään haastateltavan mukaan varhaisaikuisuus on elämänvaiheena niin hektinen, ettei aikaa eikä energiaa riitä haastatteluihin osallistumiseen. Toisen haastateltavan mukaan vaikeus tavoittaa haastateltavia voi olla viesti siitä, etteivät adoptio ja etnisyys juuri askarruta adoptoituja ja siksi ajatellaan, että mitään tutkimuksen kannalta merkittävää kerrottavaa ei ole. Toisaalta on syytä muistaa, että tutkimuksen kohderyhmä on Suomessa vielä suhteellisen pieni, sillä ensimmäiset Suomeen adoptoidut ovat vasta tulleet aikuisikään. Haastattelupyynnön niukka ja huonosti motivoiva sanamuoto saattoivat myös vaikuttaa haastateltavien heikkoon saavutettavuuteen.

Koska en tavoittanut riittävästi haastateltavia ilmoitusteni perusteella, lähestyin kirjeitse, puhelimitse sekä sähköpostin välityksellä kymmentä adoptoitua, jotka tiesin etäisesti. Ainoastaan yksi haastateltava oli minulle entuudestaan tuttu. Kolme edellä mainitusta kymmenestä adoptoidusta tavoitin nk. lumipallo-otannalla, jossa haastateltavat johdattivat minut toisen haastateltavan luokse. Kymmenestä adoptoidusta kolme kieltäytyi haastattelusta vedoten ”haastatteluväsymykseensä”. Tämä oli ymmärrettävää, sillä kansainvälisesti adoptoidut nuoret

aikuiset ovat tänä päivänä vielä harvalukuinen joukko Suomessa ja siksi opiskelijoiden, tutkijoiden, toimittajien ja adoptiopalvelunantajien yhteydenotot kasaantuvat usein samoille henkilöille. Näin saavutetut seitsemän henkilöä sekä lehti-ilmoituksen perusteella saavutettu henkilö mukaan luettuna minulla oli lopulta kahdeksan haastateltavaa koossa, mikä oli vähemmän kuin tavoittelemani kymmenen haastateltavaa. Opinnäytetyötä ajatellen haastatteluaineiston koko oli mielestäni kuitenkin riittävä, sillä se osoittautui sisällöltään ja teemoiltaan erittäin laajaksi.

Eskolan ja Suorannan (1998, 65) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston rajaus tapahtuu edustavuuden ehdoilla, minkä mukaan tutkitut tapaukset voidaan nähdä esimerkkinä yleisestä. Tuomen ja Sarajärven (2002, 88–89) näkemyksen mukaan on tärkeää, että tutkittavat tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta siitä. Tämän vuoksi tutkittavien valinnan tulee olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa, ei satunnaista. Tutkimusaineistoni yhteydessä ei voida varsinaisesti puhua mistään tietystä otannasta, vaan ennemminkin tarkoitukseen hyvin sopivasta näytteestä.

Haastattelut toteutettiin elo-syyskuun 2007 aikana. Viisi haastattelua tehtiin kahvilassa, yksi haastateltavan kotona, yksi haastateltavan työpaikalla ja yksi haastattelijan kotona. Ennen kunkin haastattelun alkua kerroin haastateltaville haastattelun tarkoituksesta, toteuttamistavasta, rakenteesta, arvioidusta kestosta sekä haastateltavien anonyymiydestä tutkimuksessa. Kerroin myös haastateltaville omasta kansainvälisestä adoptiovanhemmuudestani. Haastattelun lopussa annoin yhteystietoni kaikille haastateltaville mahdollista yhteydenottoa varten. Lisäksi lupasin ilmoittaa kaikille henkilökohtaisesti tutkimukseni valmistumisesta sekä internet-osoitteesta, jossa he voivat halutessaan tutustua siihen. Haastattelun kesto vaihteli 1,5 ja 2 tunnin välillä. Äänitettyä haastattelumateriaalia kertyi noin 15 tunnin verran ja litteroituna noin 210 sivun verran (Haastattelujen temahaastattelurunko liitteessä 3).

5.5 Aineiston analysointi

Haastattelujen ensisijaisena tehtävänä on ollut tuottaa sellaista aineistoa, jonka avulla tarkastella nuorten kansainvälisesti adoptoitujen aikuisten kokemuksia tutkimuksen aiheesta. Kokemuksilla tarkoitan haastateltavien omia tulkintoja ja tapoja jäsentää elämäänsä ja kokemaansa. Tutkijana en voi kyseenalaistaa haastateltavien kokemuksia, vaan ainoastaan selittää ja tulkita niitä. Haastatteluaineiston analysointi on tutkimuksessa yhdistelmä teemoittelua sekä narratiivista analysointia.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa litteroin haastatteluaineiston sisältämät aikuisten adoptoitujen puheet. Sen jälkeen luin haastateltavien puheita läpi useampia kertoja teemahaastattelun teemarunkoa sekä siihen perustuvia tutkimuskysymyksiä vasten. Tämän jälkeen koodasin haastatteluaineiston teemat ja alateemat sekä etsin niihin sopivat tekstit. Tekstikohdat kopioin sellaisenaan, jos tekstisitaatti oli suhteellisen selkeä. Mikäli tekstisitaatti oli rönsyilevä, eikä ollut tarkasteltavan teeman kannalta relevantti, tein sitaateista tiivistelmiä, joissa tutkijan tulkinnan osuus luonnollisesti kasvaa. Teemojen ja alateemojen koodausten jälkeen kirjoitin jokaisesta haastattelusta lyhyen referaatin. Näiden referaattien avulla laadin kuvitteellisen adoptoidun, ”Henna Hämmäläisen”, ydintarinan kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteettiä rakentavista kokemuksista oleellisine vaiheineen. Ydintarina ei ole yksityiskohdiltaan kenenkään haastatellun henkilökohtainen tarina eikä siten todellinen, mutta eräänlaisena synteessinä kaikista tarinoista se on niin uskottava, että se voisi olla olemassa. Korostaakseni ”Henna Hämmäläisen” kuvitteellisuutta, sijoitin lainausmerkit hänen nimensä ympärille. ”Hennan” kokemuksia kuvasin niin ikään presensissä, kun taas todellisia tapauksista raportoin imperfektissä.

Teemakokonaisuuksien sisältöjä analysoin siten, että aloitin kunkin teeman kuvauksen liittämällä sen alkuun ”Henna Hämmäläisen” ydintarinan sekä sitä kuvaavan sitaatin. Ydintarinan yhteyteen liitetyt sitaatit ovat todellisia sitaatteja, jotka ovat joko katkelma yhden adoptoidun puheesta tai kooste useammalta haastateltavalta. (”Hennan” sitaatit sijoitin joko kehysten sisälle tai alleviivasin ne, jotta ne olisi helpompi erottaa autenttisista sitaateista.) Tämän jälkeen tarkastelin ydintarinaa vahvistavia sekä siitä poikkeavia haastatteluvastauksia siten, että pyrin löytämään todellisista tapauksista ”Henna Hämmäläisen” tarinan kanssa yhteisiä ominaisuuksia tai sitten piirteitä, jotka erottavat ne siitä. Nämä tapaukset ovat siis autenttisia esimerkkejä tarkasteltavasta teemasta. Sitaaateilla pyrin perustelemaan tehtyjä tulkintoja ja toisaalta käytin niitä esimerkkinä aineiston kuvaamisessa. Sitaattikatkelmien lopusta jätin pois haastateltaviin viittaavat koodit, jottei haastateltavia pysty tunnistamaan löytämällä henkilöllisyyteen viittaavia yhdistäviä tekijöitä eri sitaattien välillä. Eskolan ja Suorannan (2000, 176) mukaan onnistunut teemoittelu edellyttää teorian ja empirian vahvaa vuoropuhelua ja siksi olen pyrkinyt löytämään teoreettisia kytkeviä tulkintojen sekä aineistosta irrotettujen sitaattien yhteyteen.

5.6 Tutkimuksen etiikasta

Tutkimuseettisiä kysymyksiä ja valintoja määrittelevät yleiset tieteen tekemisen etiikkaa käsittelevät keskustelut ja ohjeistukset (Kuula 2006). Launiksen (2007) mukaan "tiedeyhteisön toiminta perustuu voimassa olevan lainsäädännön lisäksi yleisesti hyväksytyihin eettisiin periaatteisiin ja sosiaalisiin normeihin, jotka ovat itsenäisiä ja ylivertaisia suhteessa lainsäädäntöön". Pietarinen (1999) esittää kahdeksan eettistä vaatimusta, jotka kaikille tutkijoille tulisi asettaa. Niitä ovat älyllisen kiinnostuksen, rehellisyyden ja tunnollisuuden vaatimukset vaaran eliminoiminen, ihmisarvon kunnioittaminen, sosiaalisen vastuun vaatimus, ammatinharjoituksen edistäminen ja kollegiaalinen arvostus. Myös tutkimuksen metodologiset valinnat, kohdejoukko sekä tutkimuksen aihe vaikuttavat osaltaan tutkimuseettisiin valintoihin.

Tieteen etiikassa korostuvat erityisesti ihmisarvon kunnioittaminen ja tutkittavien anonymiteetin suojeleminen. Henkilötietolaki (1999) säätelee edellytyksiä, joilla henkilötietoja voidaan kerätä, tallettaa ja käsitellä tieteellisessä tutkimuksessa. Lain mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Suojellakseni haastateltavien anonymiteettiä, en esitellyt henkilöitä haastateltavien kuvauksessa rinnakkain iän, sukupuolen ja synnyinmaan mukaan eriteltyinä. Haastateltavani edustavat ensimmäisten Suomeen adoptoitujen harvalukuista joukkoa, minkä vuoksi heidän anonymiteettinsä suojelemisessa on oltava erityisen tarkka.

Kansainvälinen adoptio on usein kertomus kodin saamisesta, rakastetuksi tulemisesta sekä vahvasta kuulumisen tunteesta adoptioperheeseen. Samalla se on myös kertomus hylätyksi tulemisesta, sopeutumattomuudesta ja koetusta rasismista. Osa haastateltavista kertoi haastattelun jälkeen kokeneensa luottamuksellisen keskustelun ventovieraan kanssa terapeutisena. Silti yksilöiden adoptiohistoriaan liittyvät kipeät kokemukset tuovat haastattelutilanteeseen vahvan tutkimuseettisen jännitteen. Haastattelutilanteissa näin, että tietyt aiheet herättivät joissakin haastateltavissa kipeitä tunteita ja sen mukaisia fyysisiä reaktioita, jotka ilmenivät itkuna, hermostuneisuutena ja jännittyneisyytenä. Tämä sai pohtimaan, kuinka haastatella ihmistä, jolle puhuminen joistakin adoptioon liittyvistä asioista oli selvästi satuttavaa. Vaikka haastattelutilanteen roolijaon vuoksi haastattelija ei voi osoittaa empatiaa jakamalla omia vastaavanlaisia kokemuksia, voi myötätuntoa silti osoittaa ilmein, elein ja äänenpainoin. Tutkimuseettistä jännitettä lisäsivät myös sellaiset haastateltavien kertomukset, jotka olisivat olleet erittäin mielenkiintoisia tulosten kannalta ja jotka olisivat voineet herättää kriittistäkin keskustelua kansainvälisestä adoptiosta.

Koska ne olisivat kuitenkin heikentäneet adoptoidun ja hänen perheenjäsentensä anonymiteettiä, oli joistakin tutkimustuloksista vaiettava kokonaan tai sitten ne oli verhottava ja häivyttävä sellaiseen muotoon, että haastateltavien anonymiteetti ei vaarantunut. Punnittaessa mielenkiintoisten tulosten esittämistä ja haastateltavien henkilösuoja, kallistuu tutkimuseettinen vaaka ehdottomasti anonymiteetin eduksi.

Tutkimusaiheen kytkeytyminen elämäni kahden kansainvälisesti adoptoidun lapsen äitinä on taannut sen, että aihe on ollut erittäin motivoiva. Adoptiovanhempana eletty elämä on tuonut sellaista kokemusta, joka on helpottanut kommunikaatiota haastattelijan ja haastateltavan välillä ja jouduttanut yhteisen kielen löytymistä. Oletan, että näin ollut siitäkin huolimatta, että toinen on ollut suomalaista alkuperää oleva keski-ikäinen äiti ja toinen ulkomaista alkuperää oleva nuori aikuinen. Toisaalta aiheen läheisyys sisältää myös riskin siitä, että oma adoptiovanhemmuus voi "sokaista" ja estää tarkastelemasta adoptiota ilmiönä kriittisesti. Analysointivaiheessa on myös kyettävä valppaasti kontrolloimaan, etteivät omat adoptiovanhemmuudesta nousevat pelot, odotukset, ja kokemukset liikaa "sävyttäisi" tutkimustuloksia. Tämä on ollut haastavaa, sillä monet haastateltujen kokemukset ovat omien lasteni kautta tuttuja. Toisaalta tietoisuus tästä riskistä on auttanut minua etäännyttämään aiheesta emotionaalisesti.

6 Tulokset

6.1 Kulttuuriin identifioituminen

6.1.1 Suomalaisuus sisäisenä identifikaationa

Mutta kyllä mä oon sataprosenttisen suomalainen

Kulttuuri-identiteetti kuuluu kollektiivisen identiteetin alueelle, jossa etsitään vastausta muun muassa kysymyksiin "keitä me olemme" ja "mihin minä kuulun ja liityn". Badenin (2002, 169–175) mukaan identifioituminen kulttuuriin syntyy niistä ihanteista, uskomuksista, kyvyistä, tavoista, kielestä ja instituutioista, joiden vaikutuspiirissä yksilö elää. Kulttuuri-identifikaatio muodostuu siten tietämyksen, tietoisuuden ja kompetenssin sekä miellyttävyyden tasosta, jota yksilöt tuntevat tiettyä kulttuuria tai kulttuureja kohtaan.

Ydintarinan ”Henna Hämäläinen” tuntee itsensä intialaisista juuristaan huolimatta ennen kaikkea suomalaiseksi, sillä hän kokee omaksuneensa sataprosenttisesti kaikki suomalaisuuden vivahteet ja sekä sosiaaliset käyttäytymiskoodit. Suomalaisuus on se kulttuuri, jonka vaikutuspiirissä hän on kasvanut ja joka on siksi hänelle luontevaa ja itsestään selvää.

Suomalaisen kulttuurin mä koen täysin omakseni. Käyttäytymiskoodit ja pienet sanattomat ilmeet, eleet ja vivahteetkin on itsestäänselviä. Mä voin olla luonteva ja vapautunut, eikä mun tarvii pohtii, teenks mä jotain oikein vai väärin. Mulla ei oo mitään kysymysmerkkejä sen suhteen, kuinka mä käyttäydyn suomalaisten seurassa.

”Henna Hämäläisen” lailla myös muut haastateltavat kokivat suomalaisen kulttuurin kaikkein läheisimmäksi ja tutuimmaksi. Vaikka osa haastatelluista koki jonkinasteista samastumista myös alkuperäkulttuuriinsa, identifioituivat he kaikkein vahvimmin suomalaiseen kulttuuriin. Tämä on luontevaa, sillä adoptoidut olivat eläneet Suomessa suurimman osan elämästään. Vaikka

synnyinmaalla oli oma erityinen roolinsa adoptoitujen elämässä, ei vahva identifioituminen siihen ollut mahdollista vähäisen alkuperäkulttuurin tuntemisen vuoksi.

Koska täällä on kasvanu, mutta jos ois myöhemmin tullu, niin sitte vois olla vaikka tuo alkuperäinenkin kulttuuri. Jos siellä ois ollut lapsuutensa, niin siellä ois se kulttuuri.

Vahvaa suomalaista identiteettiä perusteltiin suomalaisen kulttuurin tuntemisella sekä adoptiovanhempien suomalaisella kulttuurilla. *Kun kuiteskin elää tässä kulttuurissa ja mun vanhemmatkin on tässä kulttuurissa.* Myös suomalainen ystäväpiiri koettiin tutummaksi ja läheisemmäksi kuin ulkomaalaistaustaiset ystävät, sillä suomalaisen ystäväpiirin kanssa jaettiin yhteisen kielen ja kulttuurin tuntemus kaikkine vivahteineen, mikä helpotti kommunikointia. *Mä oon suomalainen ja suomalaiset kaverit ymmärtää mua kaikkein parhaiten.*

Kieli on keskeinen kollektiivisen identiteetin ulkoinen representaatio ja suuntaa yksilön sosiaalista kuulumista (Kaunismaa 1997, 224–227). Kielen voisi siten ajatella olevan tekijä, joka sulkee ihmisiä kulttuurien sisä- tai ulkopuolelle. Myös Hallin (2003, 90–91) mukaan kulttuuria tuottavissa merkitysjärjestelmissä kieli on kenties olennaisin. Yhteinen kieli voidaan nähdä siten rakennusaineeksi yhteisen identiteetin rakentumisessa. Adoptoitujen puheissa kieli osoittautui merkittäväksi suomalaiseen kulttuuriin identifioivaksi tekijäksi. Suomi oli kaikkien haastatteluun osallistuneiden äidinkieli, jonka he hallitsivat parhaiten. Äidinkielellä kyettiin ilmaisemaan itseään kaikkein vivahteikkaimmin sekä jakamaan syvimpiä tunteita. Suomen kielen merkitys identiteetin kannalta korostui erityisesti avioliitossa ulkomaalaisen kanssa, kun arkikielenä jouduttiin käyttämään Englantia.

Aluks mua ahisti se, kun mä oon niin tarkka verbaalisesti ja Englanti ei ollut mun vahva kieli, eikä se edelleenkään oo sellanen mitä mä toivosin, että pystyn ilmasemaan itteeni. Joo nyt se on sellasena päivittäisenä arkikielenä ok, mut kyl mua välillä niinku, kun ei pysty sanoon, tunteethan ilmaistaan parhaiten omalla äidinkielellä. Ja kyl mä oon monesti, et kyl sä oot ärsyttävä! Suomeksi se vaan tulee. Se tietääkin sen ja aina matkii. Mut sillon se tulee, et voi vitsi, kun se puhuis Suomee!

Suomalaisen tapa- ja käytöskulttuurin tunteminen oli niin ikään keskeinen suomalaiseen kulttuuriin kiinnittävä tekijä. Suomalaisuus tuli esille pukeutumisen, suomalaisen koulutuksen sekä suomalaiseksi koetun työskulttuurin omaksumisena. Myös tarkkuus, täsmällisyys sekä aikakäsitykset koettiin suomalaisuuteen liittyvinä ominaisuuksina, jotka adoptoidut olivat sisäistäneet. *Se on vähän vaikeaa, kun meillä on eri aikakäsitteet. Mä naputan sille, ettei saa olla myöhässä ja tällasta.*

Mulla on niinku ihan suomalainen kulttuuri. Myös naisten tasa-arvo koettiin suomalaiseen kulttuuriin liittyvänä piirteenä, johon identifioiduttiin ja josta oltiin ylpeitä. Myös tämä piirre korostui suhteessa avioliitossa ulkomaalaisen kanssa. *Mies usein sanoo mulle, et ei sun tarvi olla niinku miehet, ei sun tarvi olla niinku mies.* Suomalainen kulttuuri-identiteetti korostui siten erityisesti kohdatessa syntymäkulttuurin edustajia tai muita ulkomaalaisia.

Etiopialaisten seurassa syntyy joskus väärinkäsityksiä, koska mä en osaa aina käyttäytyä niiden käyttäytymiskoodien mukaan. Mun tavat on niin erilaisia ja mä tiedän, et mä teen paljon sosiaalisia virheitä, enkä voi olla niiden seurassa niin vapautunut kuin suomalaisessa seurassa.

Kolme haastatelluista kertoi tuntevansa suomalaisen kulttuurin lisäksi erityistä läheisyyttä myös syntymäkulttuuriaan kohtaan. Avioituminen ja perheen perustaminen alkuperäkulttuuria edustavan puolison kanssa oli vahvistanut adoptoidun juuria syntymäkulttuuriin. Puolison myötä synnyinmaan kieli, ruoka sekä tapakulttuuri tulivat uudella tavalla läheiseksi sekä herättivät kiinnostuksen ja motivaation oppia tuntemaan alkuperäkulttuuria entistä paremmin. Vaikka suomalainen kulttuuri olikin adoptoidulle läheisempi, kertoi hän silti haluavansa omaksua myös etiopialaisen kulttuurin. *Ois ihanaa taitaa ne kummatkin.* Adoptoidun haaveissa oli matkustaa synnyinmaahansa pidemmäksi aikaa opiskelemaan maan kieltä ja kulttuuria. Myös lapsille haluttiin siirtää suomalaisuuden lisäksi jotakin etiopialaisesta kulttuurista. *Musta on ihanaa, että mun lapset oppii amharaa, vaik periaattees niistä tulee myös suomalaisia. Ne on ihan suomalaisia.*

Tutustuminen biologisiin sukulaisiin oli aineistossa niin ikään tekijä, joka sai adoptoidun lähentymään syntymäkulttuuriinsa. Adoptoitu, joka aikuistuttuaan oli luonut uudelleen suhteen biologisiin sukulaisiinsa, kertoi identifioituvansa osittain myös alkuperäkulttuuriinsa. *No, se on tällä hetkellä aika läheinen mulle, koska mun täti tuli takaisin mun elämään. Kyllä se minussa on loppuelämän, että olen venäläinen.* Myös hän kertoi toiveestaan oppia synnyinmaansa kieltä sekä kulttuuria entistä paremmin. Näyttäisi myös luontevalta, että ikä adoptiohetkellä vaikuttaa adoptoidun kulttuuri-identifikaatioon. Haastatellut, jotka adoptoitiin Suomeen kuusi- ja yhdeksänvuotiaina kertoivat tuntevansa suurempaa läheisyyttä syntymäkulttuuriaan kohtaan kuin ne, jotka oli adoptoitu huomattavasti nuorempina. Kuviossa 5 on koottu yhteen adoptoitujen kokemuksia suomalaiseen kulttuuriin kiinnittävistä tekijöistä.

Suomalaista kulttuuri-identiteettiä perustelevat tekijät

- Suomalainen adoptioperhe
- Suomalainen ystäväpiiri
- Suomi äidinkielenä
- Suomalaisen tapa- ja käytöskulttuurin omaksuminen
- Suomalaisen työ- ja koulukulttuurin omaksuminen
- Miesten ja naisten välinen tasa-arvo

KUVIO 5. Suomalaista kulttuuri-identiteettiä perustelevat tekijät adoptoitujen puheissa

6.1.2 Ulkomaalaisuus ympäristön identifikaationa

Se valtaväestö ei laske sua suomalaisten porukkaan

Kulttuuria ja rotua sekä niiden vuorovaikutusta ympäröivään yhteisöön on mahdotonta jättää huomioimatta kansainvälisesti adoptoidulla. Dalen (2005, 218–219) toteaa, että jos tapa, jolla adoptoitu *itse* identifioituu etnisyyteensä, on sama, jolla ympäristö määrittelee hänet, ei ongelmia ole. Näin ollen ongelmalliseksi voidaan nähdä tilanne, jossa adoptoitu kokee itsensä suomalaiseksi, mutta jossa *muut* määrittelevät hänet erilaisen ulkonäkönsä vuoksi ulkomaalaiseksi.

Vaikka ”Henna Hämäläisellä” täytyvät sellaiset kuulumisen kriteerit, kuten kansalaisuus, suomalaiseen kulttuuriin kasvaminen ja suomalaiseksi identifioituminen, joutuu hän valtaväestöstä poikkeavan ulkonäkönsä vuoksi kohtaamaan jatkuvasti suomalaisuutensa kyseenalaistamista ympäristön taholta.

No siinä on se ristiriita, kun identiteetiltään on tavallaan suomalainen, mutta koska ei näytä suomalaiselta, niin se valtaväestö ei laske sua suomalaisten porukkaan. - - - Esimerkiksi semmonen tilanne, että mä olin lääkärissä, lääkärin vastaanotossa ja sit siinä oli kaks mummoa ja minä ja joku mies. Ja sitten tulee lääkäri, joka sanoo, että ”Henna Hämäläinen” ja sen katse suuntautuu automaattisesti sille vyöhykkeelle, missä on mummuja ja mä oon siinä käsi ojossa viis sekuntia, no niin, että kätelläänkö? Sit se oli, että ai sun nimi on Henna Hämäläinen? Joo, joo, joo, käypä peremmälle.

Kansainvälisesti adoptoidulle ulkonäkö on hänen etninen merkkinsä, joka erottaa hänet perheestään sekä valtaväestöstä ja luokittelee hänet ”ulkomaalaiseksi”. Näin on siitäkin huolimatta, että adoptoitu on omaksunut täydellisesti suomalaisen kulttuurin. Vain yhtä haastateltavaa lukuun

ottamatta joutuivat kaikki ”Hennan” lailla kohtaamaan jatkuvasti suomalaisuutensa kyseenalaistamista. Tätä ulkoa päin toteutuvaa identifikaatiota adoptoidut kohtasivat jokapäiväisissä elämäntilanteissa, kuten työpaikoilla, terveydenhoitopalveluissa, kaupoissa, kahviloissa, ravintoloissa ja liikennevälineissä.

Adoptoitujen puheissa heidät useimmiten määriteltiin vieraiden ihmisten taholta ulkomaalaisiksi, pakolaisiksi, maahanmuuttajiksi tai suomalaisiksi, joiden jompikumpi vanhemmista on suomalainen. Ulkoinen identifikaatio toteutui ensikohtaamisissa sekä paikkakunnilla ja yhteyksissä, joissa adoptoituja ei tunnettu ennestään. Ystäväpiirissä ja tuttujen joukossa adoptoidut identifioitiin niin kulttuuriltaan kuin kansalaisuudeltaankin suomalaisiksi.

No, siellä (kotiseudulla) se on ehkä siinä mielessä armollisempaa se suhtautuminen, kun ihmiset tietää, että mun isä on se Heikki ja äiti on se Arja. Et aijjaa, sä ootkin näitä näin! Niin, se tuttuus helpottaa sitä tilannetta, mutta täällä (pääkaupunkiseudulla) mut luokitellaan automaattisesti siihen vähemmistökategoriaan.

Jenkinsin (1996, 80–89) mukaan ihmisiä kategorisoidaan erityisesti ulkonäön kuten ihonvärin perusteella tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. Tästä on aineistossa esimerkkinä Venäjältä adoptoitu henkilö, joka ei erotu ulkonäöltään suomalaisista ja oli siksi poikkeus muiden adoptoitujen joukossa. Hän ei joutunut toistuvasti kohtaamaan tilanteita, joissa hänet luokiteltaisiin ulkomaalaiseksi, maahanmuuttajaksi tai pakolaiseksi. Ainoastaan kerran hänet tunnistettiin etniseltä ”rodultaan” venäläiseksi.

Yksi ihminen täällä mun Suomen elämäni aikana tuli vaan sanomaan, että sä oot Venäjältä. Se oli ihan tuntematon, joka ei varmasti ikinä ois kuullu siitä mitään. Se oli aika jännää. No, mistä sä sen huomasit? No, sun ulkonäkö on ihan semmonen. Se oli aika jännä, mutta kukaan muu ei oo ikinä uskonut. - Ne on kaikki aivan ihmeissään.

Suomalaista muistuttava ulkonäkö voi siten olla tekijä, joka helpottaa adoptoidun identiteettityötä ainakin siltä osin, ettei tämä joudu kohtaamaan kansainvälisesti adoptoiduille tyypillistä kulttuurin ja kansalaisuuden kyseenalaistamista ja neuvottelemaan näin jatkuvasti suomalaisuuttaan.

6.1.3 Adoptiolla neuvotellaan suomalaisuus

Vau, sä oot ihan suomalainen

”Henna Hämäläisen mukaan hänen adoptiotaustansa osoittautuu usein tekijäksi, joka vapauttaa hänet ”ulkomaalaisuusleimasta” ja lunastaa oikeuden suomalaisuuteen ympäristön silmissä. Toisaalta adoptiosta kertominen velvoittaa hänet tekemään tiliä elämästään ventovieraille. ”Henna” ymmärtää ihmisten uteliaisuuden ja on tottunut siihen. Hän selviytyy toistuvista elämäkertomistilanteista kehittämällään ”peruslitanialla”, jonka avulla hän saa kerrottua nopeasti välttämättömimmät faktat elämästään ja tyydytettyä näin ihmisten tiedonhalun.

No, koska se adoptiosana pelastaa aina kaikesta. Ihan oikeesti se on semmonen taikasana, että "ai sut on niinku adoptoitu, mut aijjaa sehän on sitten ihanaa" ja sit kuuluu oikein sellainen huokaisu. Niin sitten se suhtautuminen on aina positiivista, ei oo kertaakaan kyllä ollut negatiivistä. Se adoptio on vaan niin ihmesana.

”Henna Hämäläisen” kokemus toistui myös muiden haastateltujen puheissa, joiden mukaan adoptio osoittautui tekijäksi, jonka kautta he lunastivat oikeuden suomalaisuuteen ympäristön silmissä. Kertomalla olevansa adoptoituja he neuvottelivat itsensä suomalaisiksi ja vapautuivat ulkomaalaisleimasta ja sen negatiivisista vaikutuksista. Paljastuminen adoptoiduksi sai lähes aina runsaasti positiivista huomiota ympäristöltä, minkä myötä ihmisten suhtautuminen muuttui luontevammaksi ja jännitteettömämmäksi.

Et kyl se niinku näkyy kun joku juttelee mun kanssa, et ”vau sä oot ihan suomalainen”. Se on jotenkin silleen, et jess, ei tarvii pelätä et mä edustan jotakin eri kulttuuria, uskontoa tai muutakaan.

Vaikka adoptiosta kertominen sai ympäristön suhtautumaan adoptoituun positiivisemmin ja ”tunnustamaan” tämän kansalaisuudeltaan ja kulttuuriltaan suomalaiseksi, kokivat adoptoidut, että he olivat velvollisia kertomaan henkilökohtaisesta elämästään yksityisiä ja jopa arkaluontoisia asioita. Tämä toistuva yksityisasioiden kertaaminen ventovieraille väsytti ja turhautti useimpia adoptoituja. *Mut ihmiset on niin uteliaita. Mä en ees tajuu, miten ne kehtaa olla niin uteliaita.* Adoptoidut joutuivat kohtaamaan usein kysymyksiä ja kommentteja, joita ei yleensä esitetä tai katsota sopivaksi esittää ventovieraille ihmisille.

Varsinkin silloin jos ventovieraat tulee, et ai sut on adoptoitu, et miltä susta tuntuu nytten ja mitä sä ajattelet sun (biologisesta) äidistä? No, se ei kyllä kuulu sulle tippaakaan! Semmonen kyllä suututtaa! Ikään kuin mä olisin koko Suomen kansalle tilivelvollinen omista tuntemuksistani sen takia, että (olen adoptoitu).

Joskus koulussa joku opettaja päättää kesken tunnin, et hei kerroppas mikä sun etninen joku on. - - - Et nostetaan esille, et niinku keneltäkään muulta ei kysytä. Ihmeellistä on työpaikoilla, kun ihmiset kuvittelee et mult voi kysyy kaiken. Et kun ne huomaa, et mä oon erilainen, multa kysytään, et missä sä asut ja mistä sä oot kotoisin. Ja se, et jos vastaa Etiopia niin, et ei riitä tai jos sanoo, et mä oon Espoosta niin sekään ei riitä.

Adoptoidut joutuivat usein kohtaamaan kysymyksiä heidän etnisestä rodustaan, alkuperämaastaan, adoptioiästään, biologisista vanhemmistaan sekä hylkäämiseen johtaneista syistä. Lisäksi he joutuivat usein myös ottamaan kantaa kokemuksiinsa suomalaisuudestaan, etnisyydestään sekä syntymäkulttuuristaan. Vaikka ympäristön suhtautuminen adoptioon oli positiivista, olivat kysymykset toisaalta myös jatkuva muistutus adoptoidun ”erilaisuudesta”. Marchin (1994) mukaan tämän kaltainen sosiaalinen vuorovaikutus voi saada adoptoidut tuntemaan itsensä muista irrallisiksi, sillä muut määrittelevät heidät erilaisiksi heidän adoptiostatuksensa vuoksi. Positiivinen suhtautuminen voi myös tihkua myös senkaltaista armeliasta eetosta, joka Evansin (1999) mukaan rakentaa entisestään mentaalista ja sosiaalista kuilua katsojan ja katsottavan välille (tässä kysyjän ja vastaajan välille) (Rastas 2002, 11).

Et osa on semmosia, jotka saa mut tuntemaan itseni entistä enemmän ulkopuoliseksi tai sit jos on sellanen neutraali käsitys, niin sit se on niinku ihan normaali tunne. Mut sitten semmonen liika korostaminenkin, niin siitä seuraa kysymys, et minkä ikäsenä sut on adoptoitu ja osaat sä Intiaa ja miltä susta tuntuu ja onko Suomessa kiva asua? No, mistä mä tiedän, kun en oo koskaan missään muualla asunut.

”Henna Hämäläisen” tavoin myös useimmat muut adoptoidut kertoivat kehittäneensä ”pikavastauksia”, joiden avulla he saivat kerrottua nopeasti ja pintapuolisesti välttämättömimmät faktat elämästään. Jotkut adoptoidut kokivat, että kysymysten alkaessa oli samalla paras kertoa lyhyesti itsestään ”kaikki”. *Mä oon sit sitä mieltä, et sit on sama kertoo koko tarina.* Adoptoiduilla näyttäisi olevan ristiriitainen suhde oman yksityisyyden suojaamisen ja avaamisen välillä. Vaikka yksityisasiosta kertominen ventovieraille koettiin välillä väsyttävänä, se koettiin myös välttämättömänä, mikäli haluttiin erottautua ulkomaalaisista. Adoptiotarinalla neuvoteltiin siten suomalaisuus ja erotuttiin maahanmuuttajista ja pakolaisista. Tämä koettiin tärkeäksi, sillä ulkomaalaiseksi leimaaminen sekä siihen liittyvät negatiiviset asenteet satuttivat adoptoituja.

No, kyllä se tuntuu aika pahalta. Ne ei osaa niinku ajatella, että hei täällä on adoptoitu lapsia, ettei me välttämättä olla sitten maahanmuuttajia tai pakolaisia.

Suomalaista muistuttava ulkonäkö näyttäisi jälleen lisäävän adoptoidun yksityisyyden suojaa sekä vapauttavan tämän kertomasta adoptiotarinaansa ventovieraille. Toisin kuin ei-suomalaisen näköiset adoptoidut, heillä on suurempi mahdollisuus valita, kenelle he haluavat adoptiostaan kertoa. Luonnollisestikaan valtaväestöön ulkoisesti sulautuminen ei vapauta muista kansainvälisesti adoptoidun identiteettihaasteista. Seuraavan sitaatin henkilö voi vapaammin valita, missä, milloin ja kenelle haluaa elämäntarinansa kertoa.

- - - Mutta toisaalta jos kerron, että olen Venäjältä, on myös kerrottava, miksi olen muuttanut ja mitä mulle on tapahtunut ja sitä mä en halua kertoa kaikille.

6.1.4 Suhde alkuperäkulttuuriin

Ei mitään turistikulttuurista

”Hennan” kiinnostus alkuperäkulttuuriaan kohtaan on melko vähäistä tällä hetkellä, sillä seurustelu, opiskelu sekä työelämä vievät suurimman osan hänen huomiostaan. Hänen tietämyksensä alkuperäkulttuurista on myös melko vähäistä ja perustuu adoptioäidin ylläpitämään ruokakulttuuriin, televisio-ohjelmiin sekä koulussa pidettyyn esitelmään. ”Hennan” suhde alkuperäkulttuuriin on niin ikään ristiriitainen. Vaikka hän ei varsinaisesti ole kiinnostunut siitä, tuntee hän toisinaan kuitenkin huonoa omaatuntoa vähäisestä tietämyksestään ja kokee, että hänen tulisi hankkia enemmän Intiaan liittyvää tietämystä.

Ehkä mä tällä hetkellä ajattelen, et se maa on antanut mulle vaan ulkonäön eikä mitään muuta. En mä tiedä siitä kulttuurista tai okei, aina äiti tekee sitä perinneruokaa. Se on esimerkiks sellanen, minkä mä oon opetellu. Ja sitten aina jos on Intiasta jotain juttui, niin äiti sanoo, et kato tv:stä tulee tommonen. Mä en varmaan tiedä niin paljon, kun mä vois tietää. Mä oon pitäny siitä koulussa esitelmän ja oon varmaan enemmän tiennyt silloin joskus nuorempana, kun on ollut vähän enemmän kiinnostunut. Nyt taas tuntuu, et on paljon kaikkia muita juttuja. Nyt mä oon ollu, et voishan sitä lukee vaikka jonkun kirjan siitä historiasta, kun tuntuu, et on niin noloo, kun ei tiedä. On vähän sellainen olo, et pitäis tietää.

Useimmat muut haastateltavat olivat kiinnostuneempia synnyinmaastaan kuin Henna. Heidän mukaansa syntymäkulttuurilla oli oma erityinen merkityksensä heidän elämässä. Synnyinmaa koettiin erilaiseksi kuin muut ulkomaat eikä suhtautumista leimannut ”turistisuhtautuminen”. *No, onhan siinä totta kai erilaista kuin jossakin muualla ulkomaissa.* Jotkut adoptoidut kertoivat tuntevansa ylpeyttä synnyinmaastaan ja sen kulttuurista. Synnyinmaasta uutisoivat tapahtumat noteerattiin myös eri tavoin kuin muiden ulkomaiden tapahtumat.

- - - Kyllä jos otsikoissa on jotain, niin kyllä mä ne otsikot luen vähän tarkemmin. On sillä semmonen tietynlainen vaikutus. Kyllä mä höristän korviani, kun sen kuulen.

Periaatteessa jos telkkarista tulee jotakin, niin hei tuolta tulee jotakin siitä maasta. Totta kai mä oon saman tien, et toi on semmonen, mitä mä haluan tietää.

”Hennan” lailla, myös muilla adoptoiduilla syntymäkulttuurin tuntemus oli suhteellisen pintapuolista ja osa heistä kertoi myös tuntevansa huonoa omaatuntoa heikosta alkuperäkulttuurin tuntemuksestaan. Adoptoidut kertoivat hallitsevansa lähinnä perusasioita ja joutuvansa tämän tästä ”noloihin” tilanteisiin ympäristön esittäessä kysymyksiä adoptoidun synnyinmaasta. Osa adoptoiduista jakoi niin ikään Hennan tunteen siitä, että synnyinmaasta ja -kulttuurista *pitäisi* tietää enemmän. Tämä tunne näyttäisi syntyvän siitä, että ympäristö oletti adoptoitujen automaattisesti omaavan synnyinmaahan ja -kulttuuriin liittyvää tietoa. Osalla haastateltavista oli Hennan kanssa niin ikään yhteistä se, että nuoren aikuisen elämänvaihe täytti elämän muilla aikaa ja energiaa vievillä haasteilla eikä synnyinkulttuuri tuntunut siksi ajankohtaiselta tai kiinnostavalta asialta.

Parhaiten synnyinmaasta tunnettiin ruokakulttuuri, jota erityisesti adoptioäidit olivat vaalineet adoptoitujen elämässä. Osa adoptoiduista jatkoi ruokakulttuurin vaalimista myös aikuisena. Ruokakulttuurin ylläpitäminen koettiin helpoksi, sillä sitä saattoi harrastaa kotona suhteellisen vähällä vaivalla ja edullisesti. Jotkut adoptoidut tunsivat kiinnostusta myös alkuperäkulttuurinsa musiikkia kohtaan. *Et jos kuulee jossakin sen tapasta musiikkia, niin se tulee lähelle.* Jonkin verran tunnettiin myös synnyinmaan historiaa, taloutta, naisten asemaa, juhlapyyhiä sekä uskontoja. Synnyinkulttuurin tuntemus perustui adoptioperheissä vietettyihin synnyinmaan juhlapäiviin, televisio-ohjelmiin sekä lehtiartikkeleihin. Myös koulusta ja internetistä hankitut tiedot, erilaiset kulttuuritapahtumat sekä adoptiopalvelunantajien järjestämät leirit olivat toimineet tiedonlähteinä adoptoiduille. Synnyinmaan maantieteellinen hahmottaminen, elämäntavat ja -arvot sekä niiden kontrastit suomalaiseen kulttuuriin olivat tuttuja erityisesti niille, joilla oli ollut mahdollisuus matkustaa synnyinmaahansa ja tutustua siihen paikan päällä.

Edellä kuvailtu syntymäkulttuurin tuntemus ei vielä mahdollista alkuperäkulttuuriin identifioitumista, sillä vasta tutustuminen alkuperäkulttuurin kansalaiseen avaisi syvemmin synnyinkulttuurin tuntemusta. Tämän tekee kuitenkin vaikeaksi se, että erityisesti nuoruudessa kansainvälisesti adoptoiduilla näyttäisi olevan taipumus pitää etäisyyttä oman etnisen ryhmän edustajiin. (Brottveit 1996; 1999; Saetarsdal & Dalen, 1999, 2000, Dalenin 2005, 219 mukaan.) Haastateltujen omaa etnistä ryhmää edustavat ystävät olivat useimmiten muita adoptoituja, jotka jakoivat haastateltavien kanssa suomalaisen kulttuurin, eivätkä siten mahdollistaneet alkuperäkulttuuriin tutustumista. Kahdella adoptoidulla oli ollut lapsuudenperheessään maahanmuuttajataustaisia omaa etnistä ryhmää edustavia ystäviä. Kuitenkin avioliitto sekä sen myötä syntyneet suhteet alkuperäkulttuurin edustajiin opettivat tuntemaan syntymäkulttuuria ja sosiaalisia tapoja kaikkein syvimmin.

No, niitä (sosiaalisia tapoja) mä oon oppinut nyt vähän. Mä tiedän, et kaikkein eniten kannattaa pidättyä, kannattaa vaan olla sanomatta. Ja semmonen etiopialainen suoruus: ne saattaa vaan sanoo, et sulle on vielä jääny vähän tohon maha raskaudesta. Kuule ne tekee palveluksen sulle, kun ne sanoo, että toi ei pue sua toi sun paita, sulle ei sovi tollanen väri. Jos Suomessa sanotaan sulle tollai, niin sua huitastaan. Mut ne kokee ystävänpalveluksen sulle tehneensä. Ne pelastaa sun maineen.

Alkuperäkulttuurin tuntemisesta, tietämisestä tai kompetenssista ei välttämättä seuraa siihen identifioituminen. Badenin (2002) mukaan kulttuuriin identifioituminen määrittyy muun muassa sen mukaan, kuinka miellyttäväksi adoptoitu tuntee tietyn kulttuurin. Tämän mukaan alkuperäkulttuuriin tutustuminen voisi saada adoptoidun luomaan kulttuurisen kaksoisidentiteetin identifioitumalla sekä siihen että adoptiovanhempien edustamaan kulttuuriin. Mahdollista on myös, että tutustuminen alkuperäkulttuuriin saa adoptoidun identifioitumaan entistä voimakkaammin adoptiokulttuuriinsa, kuten teki seuraavan sitaatin adoptoitu, joka puberteetti-ikäisenä etsi paikkaansa Suomessa asuvien ulkomaalaisten yhteisössä.

- - - Se yks vaihe oli , kun menin sinne uuteen kouluun ja aloin liikkumaan samalla alueella. Sitten semmonenkin, joka liitty just ulkonäköön, et yhtäkkiä oli hirveesti ulkomaalaisia kavereita ja sit kävi tietenkin senkin vaiheen läpi, et alko tutustuu niihin ja oli vähän aikaa niissä ympyröissä. Sitten oli kuitenkin ne omat vanhat kaverit, jotka sanokin, et sun piti vaan käydä se läpi, niin et sä huomaisit et sä oot ihan suomalainen. - - - Ja sit vähän aikaa liikku niiden ulkomaalaisten piirissä, kun huomaisit, et sekin on nähty, et en mä kuulu siihen porukkaan. --- Varmaan silloin tuli ehkä niinku väkisinkin nähtyy se puoli ja sit mä tajusin sen, et mä en kuulu tänne, koska ne kokee itensä niinku ulkomaalaiseksi.

Ainoastaan yksi haastatelluista kertoi, ettei tunne juuri minkäänlaista kiinnostusta alkuperäkulttuuriaan kohtaan. *Se (kiinnostus) on pysynyt suunnilleen samana. Semmosena nollana.* Edes kaksi synnyinmaahan tehtyä matkaa eivät herättäneet adoptoidun kiinnostusta synnyinmaataan kohtaan. Haastatellun mukaan hän ei juuri tunne synnyinkulttuuriaan, vaan uskoo, että muu ympäristö saattaa tietää siitä jopa häntä huomattavasti enemmän.

En tiedä oikeesti paljon mitään, enkä juurikaan oo kiinnostunutkaan. Oon mä koulussa jotain pari esitelmää siitä pitäny. Ne on ne mun tiedot. Ihmiset yleensä luulee, et mä tiedän siitä, jotakin sen tähetkisestä tilanteesta tai jotain vastaavaa. Ne ketkä siitä kysyy, ne yleensä tietää kyllä enemmän.

Synnyinkulttuuria näyttäisi olevan mahdoton ohittaa kuitenkaan kokonaan. Vaikka adoptoidun kiinnostus alkuperäkulttuuria kohtaan olisi lähes olematonta, ympäristö ei anna adoptoidun unohtaa kulttuurisia juuriaan. Edellisen sitaatin adoptoitu säilytti vähäisestä kiinnostuksestaan huolimatta ohuen säikeen alkuperäkulttuuriinsa nimeämällä lapsensa alkuperäkulttuuriinsa viittaavalla nimellä, vaikka aluksi ajatus ei innostanut häntä. *Alunperin mulla ei ollu missään nimessä tarkotuskaan antaa sille sitä, koska mä en oo hirveesti siihen maahan päin kallellaan.* Ehdotus nimetä lapsi syntymäkulttuurin mukaan tuli ympäristöltä, adoptoidun työtoverilta.

6.2 Kansainvälisesti adoptoidun rodullinen identiteetti

6.2.1 Rodullinen identiteetti on keskeinen persoonallisen identiteetin tekijä

Sen huomaa joka päivä, mutta ei se oo semmonen asia, mitä murehtisi

”Henna Hämäläinen” kokee valtaväestöstä poikkeavan ulkonäkönsä jokapäiväiseksi ja luontevaksi asiaksi, eikä pohdi sitä erityisemmin. Useimmiten hän unohtaa sen, että ei sulaudu ulkonäöllisesti valtaväestön joukkoon. Vaikka ”ei-suomalainen” ulkonäkö ei juuri pohdituta ”Hennaa”, muistuttaa ympäristö aika ajoin häntä tämän ”erilaisuudesta”.

Mä unohdan niin helposti, että mä oon eri näkönen. Eihän sitä ite aattele, että on erivärinen, sitä ei niinku muista. Mä ite mietin viistoistavuotiaanakin vielä, kun me menttiin kavereiden kanssa ottamaan aurinkoo, et siinä ei ois mitään hölmöö, kunnes joku rupes nauraan, et mitä sä auringolla teet, et sä yhtään enenmpää väriä tarvi. Mä en ikinä muista, että mä oon tummaihoinen. Mä en ikinä vaan ajattele niin.

Adoptoidun "rotu" osoittautui haastateltujen elämässä tekijäksi, jota adoptoidut pohtivat ja jonka vaikutuksista he olivat tietoisia päivittäin. *Se on väistämätöntä ja sen huomaa joka päivä.* Ympäristön koettiin pitävän adoptoidun ”erilaisuutta” niin määräävänä tekijänä, että adoptoidusta puhuttaessa mainittiin aina tämän etninen "rotu". *Et ei tullu mieleenkään, et musta olis vaan puhuttu ilman, että olis mainittu sitä.* Ympäristön huomiot ja kommentit herättivät siten adoptoidun tietoisuuden omasta ”rodustaan” sekä sen tuottamasta erilaisuudesta suomalaisessa maisemassa. Myös Rastaa (2002,7) mukaan useiden ”ei-suomalaisten” näköisten tietoisuus omasta erilaisuudesta Suomessa on jokapäiväistä.

Erityisen tietoisia tästä ”erilaisuudesta” sekä sen vaikutuksesta ympäristöön ja itseen oltiin tilanteissa, joissa vaihdettiin kontekstista toiseen. Koulun ja opiskelun aloittaminen, työpaikan vaihdokset ja toiselle paikkakunnalle matkustaminen olivat muun muassa tilanteita, joissa oltiin erityisen tietoisia omasta ulkonöstä ja sen herättämästä huomiosta. Usein tällaisiin kontekstien vaihdoksiin saattoi sisältyä ennakko-odotuksia siitä, minkälaisia reaktioita adoptoidun etninen ”rotu” ympäristössä saattaa herättää.

Mä en ennen ajatellut, et mussa on mitään vikaa tai koin, et ihmiset suhtautuu muhun ihan tavallisesti, koska mä unohdan niin helposti, että mä oon eri näkönen. Mutta nyt mä tiedostan

sen tietyllä tasolla. Mun kaverien kanssa mä en edes mieti sitä, mutta kun mä tapaan uuden ihmisen tai meen uuteen työpaikkaan, niin mä periaatteessa yllätyn, että ne suhtautuu niin positiivisesti.

Myös perinteiset suomalaiskansalliset juhlat, joissa suomalaisuus ja kansallinen identiteetti korostuvat ja joissa ”tyypillinen ja ihanteellinen suomalaisuus” representoituu, olivat tilanteita, joissa adoptoidut olivat erityisen tietoisia ”ei-suomalaisesta” ulkonäöstään. Epävarmuutta adoptoiduille ei tuottanut niinkään oma suomalaisuuteen identifioitumisensa, vaan se, hyväksyikö ympäristö heidät ”erilaisuudestaan” huolimatta suomalaisten joukkoon.

- - - Tai jos on joku perinteinen suomalainen juhla niin kuin itsenäisyyspäivä tai muu niin silloin huomaa, et erotun joukosta, vaikka en mä silleen henkisesti tai identiteetiltäni koe mitenkään erottuvani.

- - - Mut lähinnä se on niinku se miten se sopii yhteen suomalaisuuden kanssa se mun ihonväri. Mä muistan joskus koulun kevätjuhlissa, et mä en oo ihan varma, et voinks mä laulaa Suomen kansallislaulun. Mä en ollu ihan varma, et oonks mä oikeesti suomalainen vai en, niinku muiden silmissä. - - -

Erityisesti adoptoiduilla naisilla oman tyylin etsiminen, kauneudenhoito ja pukeutuminen ovat tekijöitä, jotka muistuttivat omasta ulkonäöstä sekä sen poikkeamisesta valtaväestön edustamista rodullisista piirteistä. Ihonhoitoa, meikkaamista, hiusten laittamista ja pukeutumista ei välttämättä voitu toteuttaa muiden suomalaisnuorten lailla.

Kun hakee ulkonäköjuttuja ja omaa tyyliään ja tytöt pukeutumista tai hiustenlaittamista ja sit huomaakin, ettei voi laittaa samanlaista kuin muut. Ja jotain meikkaamista, jossa joutuu tekeen vähän erilaila jotain juttuja - - -

6.2.2 Adoptoidun identifioituminen omaan ja vanhempien ”rotuun”

Siinä vaiheessa, kun pitää ostaa meikkivoidetta, tää ei ookkaan niin helppoo

Badenin (2002) mukaan rodullisen identifikaation tasoa määrittää se, kuinka vahvasti adoptoitu identifioituu toisaalta omaan rodulliseen ja toisaalta adoptiovanhempiensa rodulliseen ryhmään.

Identifikaation taso määräytyy sen mukaan, kuinka miellyttäväksi ja tutuksi adoptoitu tuntee oman ja adoptiovanhempiansa rodulliset ryhmät.

Ydintarinan ”Henna Hämmäläisen” rodullinen identifioituminen ei ole yksiselitteistä. Toisaalta hän kokee itsensä täysin suomalaiseksi ja ”suomalaisen näköiset” ihmiset kaikkein tutuimmiksi. Toisaalta ”Henna” on kuitenkin tietoinen omasta etnisestä taustastaan sekä intialaisesta ”rodustaan”.

Et aina jos näkee intialaisia jossakin, niin heti ne tunnistaa ja se on muistutus geeneistä ja ulkonäöstä. On se ihan kivakin nähdä joskus, et aijaa toi on kyllä aika samannäkönen ja intialainen. Jollain lähtemättömällä tavalla mä olen intialainen, mutta kuitenkin mä tunnen itteni ihan suomalaiseksi.

Haastatelluista neljä kertoi identifioituvansa ”Hennan” tavoin yhtä paljon niin omaan ”rotuunsa” kuin vanhempiansakin rodulliseen ryhmään. Vastaavasti kolme adoptoitua kertoi identifioituvansa kaikkein voimakkaimmin omaan rodulliseen ryhmäänsä. Yksi haastateltu ei osannut selkeästi määrittellä rodullista identifioitumistaan. Yhteistä useimmille adoptoiduille oli myös se, että vaikka oma etninen ”rotu” integroitiin osaksi identiteettiä, koettiin adoptiovanhempien edustamaan rotuun kuitenkin kaikkein suurinta läheisyyttä ja tuttuutta. Tämä voi luonnollisesti johtua siitä, että ”suomalainen” ulkonäkö liitetään suomalaiseen kulttuuriin, joka oli kaikille adoptoiduille läheisin kulttuuri.

Mä en ymmärrä, kuinka mä voisin samastua mun vanhempieni rotuun? Mä en osaa kuvitella, että mä oon jotain muuta kuin mitä mä oon, vaikka mä tietysti koen oloni kotoiseksi suomalaisten kanssa, kuitenkaan mä en oo sitä rotua. - - - Jos ois jossain kaukana kotoa niin ois varmaan niitten ihmisten kanssa, jotka näyttää suomalaisilta

Osalle adoptoiduista tuotti vaikeuksia identifioitua selkeästi joko oman tai adoptiovanhempiansa edustamaan rodulliseen ryhmään, sillä heillä oli ristiriita oman sisäisen ja ulkoisen kuvansa välillä. *Kyllä mä eniten samastun omien vanhempieni ryhmään. Mutta siinä vaiheessa, kun pitää ostaa meikkivoidetta, niin tää ei ookkaan niin helppoa.* Adoptoitujen puheissa kuvastui se, kuinka vahva suomalainen kulttuuri-identiteetti sai heidät välillä unohtamaan valtaväestöstä poikkeavan ulkonäkönsä. Näin oli siinäkin tapauksessa, että avioliitto samaa etnistä ”rotua” edustavan puolison kanssa oli vahvistanut siteitä alkuperäkulttuuriin ja rotuun.

Mä ajattelen, et mä oon ulkomaalaisen kanssa naimisissa, vaik moni näkee sen, et siinä on kaks etiopialaista ennemminki kuin, et siinä on toinen ulkomaalainen. - - -Kun me ollaan kaupungilla mun miehen kanssa, mä unohdan aina, et hei meitä on kaks tummaihosta.

Ristiriita identifioitumisessa adoptiovanhempien ja oma etnisen rodun välillä näkyi myös vaikeutena identifioitua kumpaankaan ryhmään. Erilainen ulkonäkö koettiin esteeksi adoptiovanhempien rodulliseen ryhmään samastumiselle ja toisaalta taas vierauden tunne oman etnisen ryhmän edustajia kohtaan esti identifioitumasta omaan etniseen ”rotuun”. Myöskään identifioituminen näiden kahden ”rodun” välimaastoon ei miellyttänyt adoptoitua.

No nyt vanhempana mä en oikeesti voi millään mielikuvituksellankaan kuvitella, et mä vaan vanhempieni rodulliseen ryhmään kuuluisin, enkä nyt etiopialaiseenkaan vielä vähemmän. Jos mä sanon ulkomailla, niin mä oon suomalainen. Oikeesti sit kun mä oon miettinyt tätä, mihin muuhunkaan mä voisin kuulua, koska mä inhoan jos näitä nyt ajatellaan afrikanamerikkalaisia, niin musta ois aivan järkyttävää jos musta käytettäisiin sanaa afrikansuomalainen.

Kyl mä rodultani samastun etiopialaisiin, koska mä tiedän, et mä näytän samalta, mut sit taas tavallaan niinku se on ihan eri kulttuuri. Rodultani mä oon etiopialainen, mä oon aina etiopialainen.

”Henna Hämmäläisen” lailla adoptoidut tekivät puheissaan eron etnisen kulttuurin ja ”rodun” välillä. Adoptiovanhemmista ja valtaväestöstä poikkeava ulkonäkö liitti adoptoidut omaan rodulliseen ryhmäänsä lähtemättömästi, vaikka sen edustajat ja alkuperäkulttuuri tuntuivat vierailta. Adoptoitujen puheista oli tulkittavissa myös se, kuinka kulttuuriin identifioituminen oli helpompaa kuin rotuun identifioituminen. Suomalaisessa perheessä ja yhteiskunnassa kasvaminen johti vahvaan suomalaiseen kulttuuri-identiteettiin, sillä adoptoiduilla ei ollut juurikaan mahdollisuutta tutustua syvällisemmin syntymäkulttuuriinsa ja identifioitua näin siihen. Kuitenkin adoptoidun etninen ”rotu” oli aina vahvasti läsnä adoptoidun elämässä, minkä vuoksi rodullinen identifioituminen voi tuottaa enemmän vaikeuksia.

Nyt mä en tunne itseäni sillä lailla etiopialaiseksi vaikka mun ulkonäkö voi joissain tilanteissa olla yhdistävä tekijä. Et niinku näkee jotain etiopialaisia, se on hauska kattoo, miten ne naiset laittaa hiuksiaan ja siit tulee, et jollakin käsittämättömällä tavalla on etiopialainen, tottakai niinku geeneissä. Mutta kyllä mä oon sataprosenttisen suomalainen.

6.2.3 Suhde omaan rodulliseen erilaisuuteen muuttuu ajan myötä

Oikeastaan on ihan kiva, että mä olen erilainen

Ydintarinan ”Henna” on ollut aina sinut valtaväestöstä ja adoptiovanhemmista poikkeavan ulkonäkönsä kanssa. Hän suhtautuu ulkonäkönsä luontevasti ja on siitä ylpeä. Ainoastaan puberteetti-iässä

hänellä oli vaihe, jolloin häntä harmitti se, ettei hän mahtunut samaan fyysiseen muottiin kuin muut suomalaiset ikätoverinsa. Henna kokee, että erilaisuudesta on ollut hänelle elämän varrella enemmän hyötyä kuin haittaa, sillä sen kautta hän on saanut osakseen tavallista enemmän huomiota ja luonut uusia ystävyysuhteita.

- - Mä vertasin kroppaani laihoihin suomalaiskroppiin. Mulla aina semmoset muodot pomppas esille. Mut musta siitä etnisestä taustasta oli vain hyötyä. Mä oon aina ollut sinut sen kanssa. No, kyl mä oon ehkä ajatellut, että mun synnyinmaalaiset on niin eri mallisia ja mä muistan miten vaikeeta oli löytää vaatteita nuorena. Mut mä sain huomiota positiivisessa mielessä, ihmiset tuli tutustuun. Mä oon ihan ylpeekin siitä, mut sitten toisaalta taas ei se mikään niin iso juttu oo. Mä hyväksyn sen ja mulla on aina ollu semmonen, et en mä vaihtais mitään, et kyl mä oon siitä tosi ylpee jollain tavalla, ei ylimielisesti.

Vaikka adoptoitujen identifioituminen oman ja adoptiovanhempiensa etnisten ”rotujen” välimaastoon ei ollut yksiselitteistä, kertoivat kaikki adoptoidut ”Hennan” tavoin olevansa sinuja etnisen rotunsa kanssa. Kukaan tuntenut huonommuutta ”erilaisen” ulkonäkönsä vuoksi eikä hävennyt sitä. *Mut ei ainakaan sen takia, et ois adoptoitu tai erinäkönen, niin en tunne huonommuutta.* Adoptoiduista neljä kertoi tuntevansa ylpeyttä edustamastaan etnisestä rodusta. Vastaavasti loput neljät adoptoitua ilmoitti hyväksyvänsä etnisen ”rotunsa”.

Toisin kuin ”Henna Hämäläinen”, oli osa adoptoiduista tuntenut lapsuudessaan ja nuoruudessaan häpeää erilaisuudestaan. Jatkuva suomalaisuuden kyseenalaistaminen, kiusaaminen, katseiden kohteeksi joutuminen sekä uteliaat kysymykset saivat jotkut adoptoidut häpeämään rotuaan. *Sitä ehkä jollakin tavalla häpesi, se oli inhottavaa, koska murrosiässä pitää olla samanlainen kuin kaikki kaverit ja sitten kuin ei voinutkaan olla ulkonäöllisesti.* Matka häpeästä hyväksymiseen ja ylpeyteen oli prosessi, jonka myötä puberteetin paine samankaltaisuudesta vaihtui vähitellen aikuisen ylpeyteen omasta yksilöllisyydestä. Adoptoitujen puheissa oma etninen ”rotu” koettiin ainutlaatuisena ja erilaisuus rikkautena, sillä ne kertoivat tarinaa, joka ei noudattanut kaikkein tavallisinta käsikirjoitusta, vaan oli erilainen ja teki adoptoidusta niin omissa kuin muidenkin silmissä mielenkiintoisemman.

Se on se, että mä olen erilainen. Että minä saan olla erilainen. Jossakin vaiheessa tulee siihen ikään, että on mieluummin erilainen kuin samanlainen kuin muut. Ja sitten olen ehkä jollakin tavalla mielenkiintoisempi, että minulle on tapahtunut elämässä jotakin muuta, ja onhan se rikastuttanut mun elämää.

Rastaan (2002, 11) mukaan nuoret näkevät ympäristön katseissa mahdollisuuden tutustua ihmisiin ja jäädä näiden mieleen. Harisen (2000, 155–162) mukaan erilaisuus haluttavana asemana näyttäisi alkavan valjeta vasta aikuisuuden kynnyksellä. ”Hennan” tavoin, useiden adoptoitujen puheet osoittivat, kuinka erilaisuus koettiin eduksi, josta adoptoidut osasivat iloita ja jopa hyötyä. *Kyl vähän joka paikassa on etua, että on vähän erilainen, että ei oo semmonen perusmatttimeikäläinen* Erilaisuus koettiin positiivisena ominaisuutena, jonka avulla erottui muista ja sai enemmän huomiota osakseen.

6.2.4 Suhtautuminen oman etnisen ryhmän edustajiin

On tärkeitä jotenkin erottua heistä

”Henna Hämmäläisen” ystäväpiiri koostuu lähinnä suomalaisista ikätovereista. Muita adoptoituja lukuun ottamatta hän tuntee vain muutamia synnyinmaansa edustajia. Nämä ovat maahanmuuttajia ja suhde heihin on lähinnä pintapuolinen tuttavuussuhde. Henna haluaa erottautua heistä, sillä hän haluaa tulla määritellyksi ensisijaisesti suomalaiseksi. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, ettei oman etnisen ryhmän edustajan kohtaaminen olisi mielenkiintoista. *Musta on ihana tavata, koska sit mä huomaan, et hei mä oon tollanen.*

Myös useat haastateltavat kertoivat, että heidän suhteensa oman etnisen ryhmän edustajiin perustuu lähinnä ystävyys- ja tuttavuussuhteisiin muihin samasta maasta adoptoituihin, joihin adoptoidut olivat tutustuneet adoptiopalvelunantajien leireillä lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Erityisesti yhteiset kokemukset samasta lastenkodista ennen adoptiota koettiin merkittäväksi yhteiseksi tekijäksi adoptoitujen välillä. Etnisyys oli vain pieni yhdistävä tekijä ja mikäli siitä puhuttiin muiden adoptoitujen kanssa, oli aiheena useimmiten adoptoitujen kohtaama rasismi. Naiset saattoivat myös jakaa kokemuksia myös meikkaamiseen, kampaamiseen ja pukeutumiseen liittyvissä asioissa.

Ne, jotka on tulleet mua paljon vanhempana, ne muistaa sieltä hirveesti asioita ja senkin takia on hauskaa, et ne kertoo, mitä ne muistaa. Me ollaan kaikki noissa Interpedian jutuihin käyty ja jotkut on tullu samoihin aikoihin. Ne on kaikki täällä. Kun kattoo jotain kuvaa lastenkodista, ai tos on toi ja nyt me ollaan kaikki täällä.

Vain osalla adoptoiduista oli tuttavapiirissään oman etnisen ryhmänsä maahanmuuttajia. ”Hennan” tavoin suhteet näihin eivät kuitenkaan olleet läheisiä, vaan niitä kuvailtiin enemmänkin

pintapuolisiksi tuttavuuksiksi. *Kyllä mä tunnen jonkun verran, mutta mä en oo hirveesti niitten kanssa tekemisissä.* Vaikka samaa etnistä ryhmää edustavan henkilön kohtaaminen saatettiin kokea mielenkiintoiseksi, ei pelkkää yhteistä adoptio- tai etninen taustaa pidetty riittävänä kriteerinä ystävyysuhteelle. *Kaveriporukasta suurin osa on kyllä ihan näitä mattimeikäläisiä.* Adoptoitujen puheissa korostettiin usein sitä, että ystäväpiiri koostui ennen kaikkea suomalaisista ikätovereista.

Mä oon tavannu viime aikoina tosi monta Etiopiasta adoptoitua ja se on nyt jotenkin tosi mielenkiintoista. Me tosiaan käytiin Interpedian leireillä ja oltiin jonkin verran yhteydessä, mut mulle se ei kyllä ihan riittänyt et kaikki ollaan adoptoituja. Musta se oli vähän tyhmääkin. Mun kaveripiiri perustuu aika pitkälti koulukavereista. Mun kaverit on ihan muualta.

Vaikka oma etninen ”rotu” ja sen myötä tuleva erilaisuus suhteessa valtaväestöön koettiin rikkaudeksi, pyrkivät adoptoidut kuitenkin tekemään selvän eron itsensä ja omaa etnistä ryhmäänsä edustavien maahanmuuttajien välillä. Erot maahanmuuttajiin toteutuivat adoptoitujen mukaan erityisesti suomalaisen ystäväpiirin, käytös- ja tapakulttuurin sekä kielen ja pukeutumisen kautta. Eronteko toteutui myös salaamalla oma etninen tausta. *Ne ei kerro niin kuin en minäkään.* Tämä on luonnollisesti mahdollista ainoastaan, mikäli adoptoitu ei eroa ulkonäöltään valtaväestöstä. Oma etninen ryhmä ja sen edustama kulttuuri koettiin kyllä kauniina, rikkaana ja kiehtovana synnyinmaassa, mutta Suomeen tuotuna se koettiin lähinnä hullunkuriseksi, vähemmän kiehtovaksi ja siitä haluttiin erottautua.

Joo. Ehkä täällä Helsingissä tulee semmonen, että onpa kyllä intialaisen näköisiä ja hetken päästä tulee, et näytänks mäkin toltta? Se on helpompi jotenkin Intiassa matkalla nähdä sen maan kauneuden, rikkouden ja erilaisuuden, mutta kun se erilaisuus tuodaan tänne pohjolaan sareissa, niin se näyttää enemmän hullunkuriselta, että täällähän on pakkasta ja kylmää. - - - Mutta vieläkin se on sillai ongelmallista, että jos täällä tulee vastaa intialaisia, niin niissä tilanteissa mä koen ennen kaikkea olevani suomalainen, supisuomalainen, että on tärkeitä jotenkin erottua heistäkin.

Sen lisäksi, että adoptoidut halusivat tehdä eron itsensä ja oman etnisen ryhmänsä välillä suomalaisten silmissä, korostivat he suomalaisuuttaan myös alkuperäkulttuurinsa edustajien keskuudessa. *Vaikka mä kuinka selitän, että mä oon suomalainen, niin ne sanoo, et ei, ei, sä oot aina etiopialainen.* Haastateltujen mukaan heidän etnisen ryhmänsä maahanmuuttajat pitivät adoptoituja automaattisesti synnyinmaansa kansalaisina ja olettivat adoptoitujen tuntevan kiinnostusta synnyinmaansa kulttuuria ja sen edustajia kohtaan. Adoptoidut kertoivat joutuvansa usein korostamaan etnisen ryhmänsä edustajille olevansa ensi sijaisesti suomalaisia.

Ne olettaa, et sä oot kauheesti etiopialaisten kanssa. Esimerkiks, et tunnet sä sen ja tämän, kun ne tulee kadulla vastaan tai juttelee. Onhan se ymmärrettävää tietysti niitten kannalta, mut se, miten ne ei ymmärrä sitä, et Etiopia ei oo mun kulttuuri eikä kotimaa.

6.2.5 Kansainvälisesti adoptoitujen kohtaama rasismi

Varmasti jokainen adoptoitu on kohdannut rasismia

Hallin (1998) ja Bellin (1999) mukaan rasismi vaikuttaa koko yhteiskuntaan, mutta erityisesti se koskettaa niitä, joiden yhteiskuntaan kuuluminen kyseenalaistetaan. Kansainvälisesti adoptoidulla juuri hänen valtaväestöstä poikkeava ulkonäkönsä tuottaa monenlaisia erilaisuuden kokemuksia vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan. Luonnollisesti kaikki erilaisuuden kokemukset eivät ole seurausta rasismista. Kuitenkin jos erilaisuutta perustellaan näkemyksillä ja väitteillä ihmisroduista tai paikkoihinsa ja kulttuureihinsa sidotuista ryhmistä, kansoista, voidaan puhua rasismista. (Rastaan 2002,14.)

”Henna Hämäläinen” joutuu usein tumman ihonvärinsä vuoksi tilanteisiin, joista hän ”suomalaisen näköisenä” välttyisi. Tyypillisimpiä rasismin muotoja, joiden kohteeksi hän ihonvärinsä vuoksi joutuu, ovat tuijottaminen ja ”neekeriksi”-nimittely. Vaikka ”Henna” kokee tämänkaltaiset tilanteet epämiellyttävinä ja turhauttavina, niin kaikkein pelottavimpana rasismin muotona hän pitää fyysisen väkivallan kohteeksi joutumista sekä sitä, etteivät sivulliset puutu siihen.

Pahin tän vuoden kokemus, jossa mua ensimmäistä kertaa tultiin koskemaan, tapahtu keskellä päivää Forumissa. Se oli ihan käsittämätön tilanne, siihen tuli ihan tavallinen suomalainen nainen ja sano mulle tosi lähelle naamaa et ”sinäkin saatana neekerihuora” ja sit se löi mua nyrkillä. Ensimmäinen reaktio oli, että mä rupesin ihan hirveesti nauramaan, koska se oli niin absurdi tilanne. Mutta sen jälkeen mua alkoi itkettää, et tää on ihan karsee tilanne. Pahinta ei ollut niinkään se, että se löi mua kuin se, että ihmiset vaan katsoo ja jatkaa sitten tekemisiään.

Katset eivät ole koskaan merkityksettömiä, sillä niistä tulee monille lapsille ja nuorille yksi identiteetin rakentumisprosessien keskeinen elementti (Rastas 2002, 15). Näin siksi, että tietoisuus siitä, millaisena minut nähdään, vaikuttaa siihen, miten minä näen itseni ja mahdollisuuteni toimia yhteiskunnan jäsenenä (Mead, 1934). Venäjältä adoptoitua henkilöä lukuun ottamatta rasismin vahva visuaalinen ulottuvuus ilmeni kaikkien haastateltavien puheissa. Hennan lailla adoptoidut kertoivat joutuvansa säännöllisesti ventovieraiden ihmisten katseen kohteeksi. Katseen kohteena oleminen koettiin usein tunkeilevina ja epämiellyttävinä, vaikka niihin ei olisi liittynyt mukaan

puhetta tai väkivaltaa. *On joskus ollut epämiellyttäviä tuntemuksia, kun joku on tollottanut niin, että silmät tippuu päästä.* Katseen kohteena oleminen korosti adoptoidun erilaisuuden tunnetta.

Fanonin (1986) mukaan katseiden kohteet oppivat tunnistamaan katseet ja niihin kytkeytyvät merkitykset, jotka vaikuttavat adoptoitujen elämään. Adoptoidut tulkitsivat lapsena kohtaamansa katseet lempeäksi *voi kun sulonen kikkarapää* -tyyppiseksi ihailuksi. Puberteetin ja aikuistumisen myötä katseet koettiin latauksiltaan vähemmän positiivisiksi ja joskus avoimen vihamielisiksi. Tuijotuksen kohteena oleminen herätti adoptoidussa tunteen siitä, että hän haluaisi sulautua joukkoon ja vapautua epämiellyttäväksi koetusta huomiosta. *Kyllähän se välillä ottaa päähän, et mä voisin tän värin vaihtaa.*

Tuijotuksen kohteena oleminen herätti joskus epävarmuutta tuijotuksen todellisuudesta ja syystä, eivätkä adoptoidut olleet aina varmoja tuijotuksen luonteesta. *Et mikä johtuu siitä, et mä oon minä ja mikä johtuu mun ihonväristä?* Rastaan (2002, 10) mukaan ihmisten tulkinnat heihin kohdistetuista katseista eivät välttämättä kerro, mitä katsojat näkevät heissä tai mitä he todellisuudessa ajattelevat.

- - - On hirveen vaikee sanoo, mikä on rasismia ja mikä ei. Mut sitä tavallaan tietenkkin jossain kaupassa saattaa kattoo pidempään ihan selkeesti, se ei oo enää kuvitelmaa, et seurataan. Niin on vaikee sanoo, mikä on ja mikä ei (ole rasismia).

Joillekin adoptoiduille yhteinen kokemus oli katseeseen liittyvä kontrollointi. Osa haastatelluista kertoi kokeneensa, kuinka heitä ihonvärinsä vuoksi pidettiin epäilyttävinä ja jopa vaarallisina henkilöinä, joiden liikkumista ja toimintaa kontrolloitiin katseilla. Erityisesti kaupat olivat adoptoitujen puheissa paikkoja, joissa myyjät ja joskus jopa vartijat seurasivat heidän liikkumistaan. *Jossain isommassa kaupungissa menee kauppaan, niin siellä on aina vartijat perässä.* Rastaan (2002,11) tutkimuksessa erityisesti pojat olivat joutuneet kohtaamaan epäluuloisia ja kontrolloivia katseita. Tässä aineistossa myös yksi naisista kertoi kohdanneensa valvontaa kaupassa.

Katseiden kohteeksi joutumisen lisäksi tyypillisimpiä rasismin kokemuksia olivat erilaiset kommentoinnit, joista suurin osa ilmeni huuteluna ja nimittelynä. Rastaan (2007a, 134) mukaan ”neekeri”-sanon käyttö on yleisin rodullistetun eron merkittäjä lasten ja nuorten kertomuksissa rasismikokemuksistaan. Myös tässä aineistossa ”neekeriksi” nimittely oli tyypillinen kommentoinnin muoto, jota suurin osa adoptoiduista oli ydintarinan ”Hennan” tavoin joutunut kohtaamaan. *Pienenä jossain kaupassa lapset saattoi sanoo äidille, et kato neekeri tai sit äidit sano lapsille, et kato neekeri.* ”Neekeri”-sanalla ei merkitty vain adoptoituja, joilla arveltiin olevan

yhteyksiä Afrikkaan, vaan nimittelyn kohteeksi olivat joutuneet kaikki Venäjältä adoptoitua lukuun ottamatta. Racistista kommentointia adoptoidut olivat kokeneet jokapäiväisissä arkielämäntilanteissa, kuten koulussa, ravintoloissa, kaupoissa, yleisissä kulkuvälineissä ja leikkikentillä.

Suullisen kommentoinnin lisäksi adoptoidut olivat kohdanneet myös kirjallista kommentointia. Erään adoptoidun mukaan häntä kiusattiin koulussa nimenomaan hänen tumman ihonvärensä vuoksi ja eräänä kiusaamisen muotona olivat luokkatovereiden kirjoittamat viestit ja lappuset, joissa kommentoitiin adoptoitua. Toinen adoptoitu muisteli, kuinka hänen lapsuudessaan kotiin oli tullut postia, joissa adoptiovanhempia kehoitettiin viemään *ne ”neekerilapset” pois täältä*.

Rastaa (2002, 8-9) mukaan mielikuvat eri kansallisuuksista ovat läsnä valtaväestöstä ulkonäkönsä perusteella poikkeavien kokemuksissa siitä, minkälaisina heidät nähdään. Osa adoptoiduista kertoi joutuneensa kohtaamaan stereotyyppisiä käsityksiä ominaisuuksistaan. Urheilullisuus, rytmittäjä, tanssintaito, kielitaito, yhteiskunnan tuella eläminen sekä mieltymys maustettuihin ruokiin olivat ominaisuuksia, joita adoptoitujen oli ajateltu rotunsa vuoksi automaattisesti omaavan. *Joku on saattanu sanoo, et ootsä nyt sitten hyvä urheilussa tai hyvä Englannissa. Se on just kaiken huippu, koska mä oon niin surkee niissä*.

Joillakin adoptoiduilla oli kokemuksia heihin lyödyistä seksuaalisista stereotyyppioista. Rastaa (2002, 9) mukaan ihonväritään ”tummat” naiset ja tytöt ovat oppineet, että ”rodullistaminen ja seksuaalistaminen kietoutuvat yhteen häntä katsottaessa.” Osa adoptoiduista koki, että tumma ihonväri ja ei-suomalaiset piirteet saattoivat herättää vastakkaisen sukupuolen kiinnostuksen herkemmin. *Jos mä vois in käyttää tämmöstä termiä kuin poka us, niin joskus tulee vähän sellanen vaikutelma et hei, mä olen harrastanut seksiä mustan tytön kanssa*. Erityisesti aasialaisiin naisiin kohdistettiin stereotyyppioita heidän seksuaalisesta moraalistaan, aktiivisuudestaan ja kypsymisestäään.

No, sen mä voin kans varmaankin allekirjoittaa, että aasialaisia naisia pidetään seksiobjekteina paljon nuorempana. Mä muistan joskus koulumatkalla, kun vanhat sedät tuli sanomaan, että onpas sulla nätit tissit, mikä oli et jaa-a. - - - Mä muistan mun ensimmäisen poikaystävän. Sille oli varmaan hämmennys, koska se ei ollu koskaan seurustellut tummaihoisen tytön kanssa, että se ihan vääristä syistä rupes selkeesti seurusteleenkin.

Vaikka adoptoitua ei olisikaan leimattu seksuaalisilla stereotyyppioilla tämän adoptiostatuksen ja sen kautta hyväksytyyn suomalaisuuden vuoksi, niin silti kerrottiin kokemuksista, kuinka ympäristö leimasi toiset tuntemattomat ”tummaihoiset” naiset seksuaaliselta moraaliltaan arveluttaviksi. *Mulla on kavereita, jotka pitää mua ookoona, mut sit ne on, että vittu noi (toiset) on huorii*.

Haastatteluun osallistuneet miehet kritisoivat voimakkaasti stereotypioita, joilla heidän mukaansa erityisesti tummaihoisia miehiä leimataan Suomessa. Miesten kokemusten mukaan joidenkin ulkomaalaistaustaisten tekemien rikosten vuoksi kaikkien muidenkin tummaihoisten miesten riski leimautua rikolliseksi ja vaaralliseksi lisääntyy. Myös adoptoidut kokivat joutuvansa kantamaan näitä leimoja.

- - - Onhan täällä, se tiedetään että täällä on niitä ulkomaalaisia, jotka käyttäytyy huonosti ja tekee kaikkea tyhmää, niinku kaikki perussuomalaisetkin tekee, mutta sehän voimistuu just siinä, kun on ulkomaalainen ja sit se kohdistuu kaikkiin muihin. Se on, kun yks tekee, niin sitten kaikki muutkin on samanlaisia - - -

Haastattelujen joukossa oli myös kertomus, jossa adoptoitu koki, että hänet tumman ihonvärinsä vuoksi leimattiin laiskaksi ja yhteiskunnan tuella eläväksi pakolaiseksi. Adoptoidun mukaan tämän oletuksen taustalla vaikutti stereotypia pakolaisista yhteiskunnan tuella elävinä henkilöinä, joilla ei ole halua tai kykyä tehdä työtä ja vastata näin omasta toimeentulostaan.

- - - Mä työnsin kaksosten vaunuja ja sit kaks mummoo tulee siinä hississä ja kattoo mua näin ja sitten toinen sanoo näin: "Siinäkin kaks lasta ja kolmas on tulossa". Mä olin synnyttänyt ja mun maha ehkä vähän näytti (isolta). Mä olin, et hyvää päivää, mä kuulin ja ymmärsin aivan täysin, mitä sanoit ja mun lapsenteko ei kuulu sulle. Mä maksan veroja, mä sun eläkkeet maksan ja vanhainkodit, et mä ansaitseen vähän respektii . - - - Sellainen yleistys ärsyttää, et niinku mä olisin joku sosiaalipummi, joka tekee täällä vaan lapsia ja istuu kotona ja saa sosiaalitutkia - - -

Eristäminen osoittautui myös erääksi rasismien muodoksi, jota osa adoptoiduista kertoi joutuneensa kohtaamaan. Eristämistä oli tapahtunut erityisesti kouluaikoina ja se oli toteutunut siten, että adoptoitu oli jätetty leikkien ulkopuolelle. *Se oli, et ne ei mun kanssa leikkineet mitään.* Myös julkiset kulkuvälineet olivat erään adoptoidun puheessa paikka, jossa eristäminen oli näkynyt erittäin selvästi. *Kun mä olin pieni, niin mä kuljin koulumatkat bussilla, niin mä olin aina se, jonka viereen istutaan vikana, jos ollenkaan, vaikka bussi ois ollu täynnä.*

”Henna Hämäläisen” tavoin kaksi haastateltua kertoi kohdanneensa fyysistä väkivaltaa ”tumman” ihonvärinsä vuoksi. Adoptoitu, jota kiusattiin erityisesti ala-asteella, oli joutunut luokkatoveriensa tönimisen ja tuuppimisen kohteeksi. Toinen adoptoitu kohtasi fyysistä väkivaltaa ensimmäistä kertaa vasta aikuisena. Fyysinen väkivalta ilmeni adoptoitujen puheissa pahimpana mahdollisena rasismien muotona. Huutelua ja nimittelyä ei otettu niin vakavasti ja niitä siedettiin, kunhan fyysiseltä kajoamiselta säästyttiin. *Pääasia, ettei ne päälle käy.* Vaikka haastatellut olivat kohdanneet fyysistä väkivaltaa suhteellisen vähän, kokivat he kuitenkin sen uhan suuremmaksi nyt

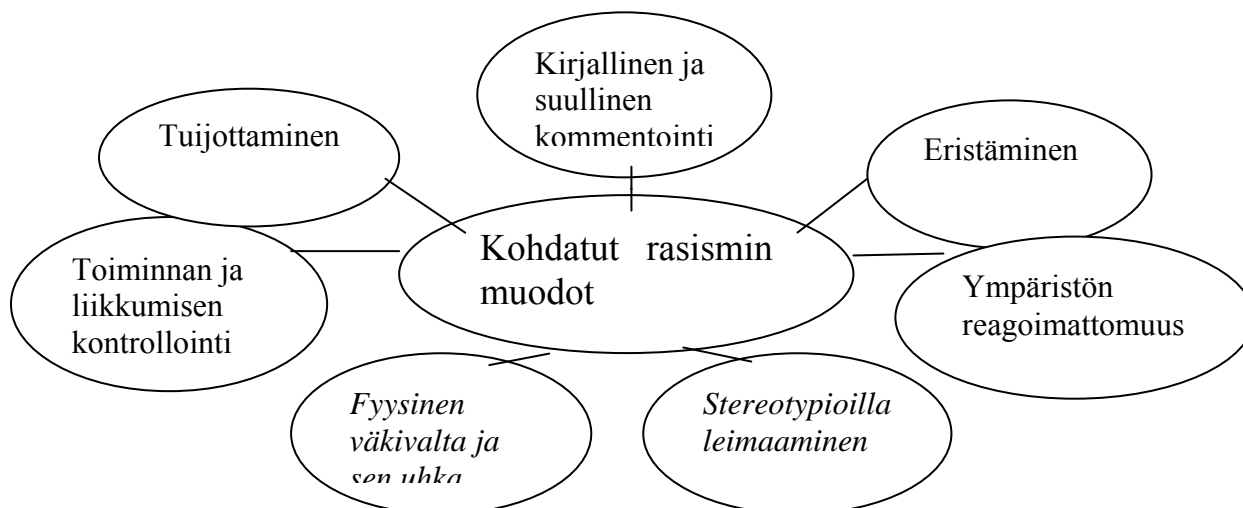
aikuisena kuin nuorempana. Erään adoptoidun mukaan hänen kohtaamansa rasistinen kommentointi oli aikuistumisen myötä muuttunut entistä väkivaltaisemmiksi. *Ehkä nykyään on tommosta väkivaltasempaa huutelua.* Vaikka adoptoidut olisivatkin adoptiostatuksensa ja sen kautta ansaitun ”suomalaisuutensa” ansiosta välttyneet fyysiseltä väkivallalta, saattoivat he silti joutua todistamaan tilanteita, joissa muut iholtaan valtaväestä tummemmat joutuivat väkivallan kohteeksi.

”Henna Hämäläisen” tavoin adoptoitujen puheet sisälsivät kritiikkiä rasismia todistavan *ympäristön reagoimattomuudesta.* Usein tilanteissa, joissa rasismia oli kohdattu, oli ollut myös läsnä joukko sivullisia henkilöitä. Välinpitämättömästi reagoivan ympäristön suhtautuminen koettiin jopa loukkaavammaksi kuin rasistisesti käyttäytyvän henkilön toiminta. Satuttavaksi koettiin erityisesti se, että rasismia todistavat sivulliset eivät puuttuneet adoptoidun kohtaamaan rasistiseen kommentointiin tai väkivaltaan. Sivullisten vaikenemista voidaan ehkä perustella pelolla joutua itsekkin väkivallan uhriksi, mutta samalla voidaan pohtia, ovatko vaikeneminen ja reagoimattomuus samalla myös kannanotto rasismin puolesta?

No, esimerkiks sellaset tilanteet, kun mä oon lähijunassa ja koko muu vaunu on täynnä suomalaisia, vaaleaihosia ja sit siellä on joku kolmen miehen porukka, joka rupee sieltä vaunun toisesta päästä huutelemaan mulle jotakin. Sitten ne kaikki muut ihmiset ihan varmasti kuulee, ne ei voi välttyä kuulemasta ja sit ne kaivaa sen metrolehden tai kommunikaattorin ja niin, et toivottavasti meidän ei tarvii tähän puuttua.

Osa adoptoiduista koki, että valtaväestö suhtautuu kaksinaismoralistisesti tummaihoisiin henkilöihin. Koettiin, että näennäisesti heidät hyväksytään, sillä kansainvälisyys, monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus ovat ajan trendejä ja siten muodikkaita. Tämänkaltaista suhtautumista kritisoitiin kuitenkin pinnallisena suvaitsevaisuutena, jonka alla vaikuttavat yhä epäluulo ja pelko erilaisuutta kohtaan. Erityisesti tämä näkyi adoptoitujen mukaan suomalaisten suhtautumisessa maahanmuuttajiin ja pakolaisiin. Erilaisuus oli trendikästä ja siihen suhtauduttiin suopeasti niin kauan, kun se oli suhteellisen etäällä omasta elämästä. Kuviossa 6 kootaan yhteen adoptoitujen kohtaamia rasismin muotoja.

No, mun mielestä oli hirveen kaksnaamasta, kun monet vanhemmatkin sano, että on se niin ihanaa, kun täällä on tällasia tai tummaihosia tai erilaisia lapsia, mutta sitten niinkuin itekin helposti tekee, et se erilaisuus on kaunista kaukaa, mutta kun se erilaisuus istuu sun lapses kanssa samalla luokalla, niin sit ei oo enää niin kauheen kivaa.

KUVIO 6. Adoptoitujen kohtaamat rasismien muodot

6.2.6 Selviytymisstrategioita rasismia vastaan

Oujee, mä en jaksa välittää, kun se on niin turhauttavaa!

Koska uhrin rooli on stigmatisoiva, ei lapsia ja nuoria tulisi tutkia vain voimattomina rasismien uhreina, vaan heitä tulisi myös tarkastella toimijoina, jotka ymmärtävät rasismien epäoikeudenmukaisuuden ja hakevat keinoja välttää tai vastustaa itseensä kohdistuvaa rasismia. Rasismien uhreilla on toisaalta myös vastastrategiansa ja toisaalta tekijöitä, jotka rajoittavat heidän toimintaansa. (Rastas 2007b, 139.)

”Henna Hämäläinen” kokee rasismien vääränä ja epäoikeudenmukaisena suhtautumisena itseensä. Rasismien kohteeksi joutuminen herättää hänessä useimmiten pahaa mieltä ja turhautumisen tunteita. Yleensä hän pyrkii kuitenkin olemaan reagoimatta kohtaamaansa rasismiin, sillä hän pelkää, että vastaansanomien ja puolustautumien voisivat johtaa fyysiseen väkivaltaan. Hennan mukaan paras keino välttää rasismia on ennen kaikkea hänen suomalaisuutensa, joka tulee esille täydellisellä Suomen kielen hallinnalla sekä suomalaisella ystäväpiirillä. Yleinen olemus ja Suomen kielen puhuminen ja et viettää normaalia elämää ja millasten ihmisten kanssa liikun, tavallisten.

Ydintarinan ”Hennan” tavoin kertoivat haastatellut adoptoidut kokevansa rasismien vääränä ja epäoikeudenmukaisena suhtautumisena, joka herätti heissä useimmiten pahaa mieltä, ärsyyntymistä, suuttumista sekä turhautumista. Rasismiin ei heidän mukaansa voinut koskaan tottua ja sen

kohteeksi joutuminen koettiin melkein aina yllättävänä tapahtumana, johon oli vaikea varautua etukäteen tai reagoida välittömästi. Usein rasistisen tilanteen herättämät tunteet nousivat pintaan vasta hieman tapahtuman jälkeen.

No, joskus se tulee vähän niinku isku vasten kasvoja, et se tulee niin yhtäkkiä, et jää suu auki. Ja sit jotkut juntit huutaa jostain autosta, et vitun apina tai jotain. Aluks mä katon vähän, et ketä ne huutaa ja sit niinku, et ai niin ne varmaan huutaa mulle. Et oujee niinku mä en jaksa välittää, koska se on niin turhauttavaa!

”Henna Hämäläisen” tavoin eräs aineistosta selkeimmin erottuva selviytymisstrategia rasismia ja sen herättämiä tunteita vastaan oli *reagoimattomuus*. Erityisesti tuijottamista ja nimittelyä ei pidetty niin vakavana rasismien muotona, että niihin olisi vaivauduttu reagoimaan. *Toisest korvast sisään ja toisest ulos*. Adoptoidut eivät juuri sanoneet vastaan tai puolustautuneet, vaan olivat kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan. *Mä en ees kattonu sinne päin, mä olin ihan kuin en ois edes kuullut. Mä en näyttänyt minkäänlaista tunnetta. Mä en ees sanonutkaan mitään*. Reagoimattomuus näyttäisi olevan puolustusmekanismi rasismien herättämiä kipeitä tunteita kohtaan. Lisäksi se osoittautui keinoksi suojella itseä fyysisen väkivallan kohteeksi joutumiselta. ”Hennan” tavoin haastateltavat ajattelivat, että puolustautuminen voisi johtaa vielä vaikeampiin tilanteisiin. *Jos se on vähän uhkaavaa, ei oo mitään järkee lähteä mukaan ja joutuu johonkin tappeluun tai jotain*. Institutionaalinen rasismi, kuten syrjityksi tuleminen asunto-, työ- tai koulutusmarkkinoilla, koettiin vakavammaksi rasismiksi, johon ei adoptoitujen mukaan voisi olla reagoimatta. Toisaalta adoptoitujen puheissa institutionaalisen rasismien kohteeksi joutuminen ei tullut esille.

Kuten ydintarinassa, niin myös haastatteluissa tuli merkittävänä selviytymiskeinona rasismia vastaan *suomalaisuuden sekä adoptiotaustan korostaminen*. Adoptiosta kertomalla neuvoteltiin suomalaisuus ja erottauduttiin maahanmuuttajista ja pakolaisista. Suomalaisuus ilmeni adoptoitujen puheissa Suomen kielen hallintana, yleisenä suomalaisena elämäntapana, pukeutumisena, työn tekemisena, opiskeluna sekä suomalaisena ystäväpiirinä, joiden uskottiin tehokkaimmin suojaavan rasismilta.

No, kouluaikana mua ei oo ainakaan kiusattu. Varmasti on joitakin tilanteita, mutta aika vähän mulla on kyllä oikeastaan. Mä en tiedä, onko se se, että on adoptiolapsi ja puhuu kuitenkin Suomea?

Kaksi adoptoitua kertoi, etteivät he joutuneet juuri koskaan koulukiusaamisen kohteeksi ihonvärinsä vuoksi. Molemmat perustelivat selviytymistään *tuttuudella ja ystäväpiirin suojalla*. Adoptoidut olivat viettäneet koko lapsuutensa ja nuoruutensa samalla asuinalueella, jossa suurin osa lapsista ja näiden perheistä tunsivat toisensa, minkä vuoksi myös lasten adoptiotausta oli yleisesti kaikkien

tiedossa. Suurin osa koulutovereista oli siten jo tuttuja varhaislapsuudesta lähtien, eikä adoptoiduilla ollut enää koulun alkaessa tarvetta etsiä ystäviä tai selvitellä alkuperäänsä ja perhesuhteitaan.

Kun mä menin kouluun, niin me tunnettiin jo melkein kaikki ja kun on aina asunu sillä alueella ja äiti on perhepäivähoitaja ja on aina tuntenu kaikki.

Eräs haastatteluaineistosta selvästi esille tuleva selviytymisstrategia oli rasismia käyttävien ihmisten *ymmärtäminen ja selittäminen*. Myös Rastaan (2007, 136) mukaan rasismia kohdanneiden nuorten puheissa erityisesti "neekeri"-sanon käyttäminen on synonyymi ”vähemmän koulutetuille ja vähemmän sivistyneille, tietämättömille ja junteille”. Adoptoitujen puheissa rasismia käyttävät ihmiset kuvailtiin vanhuksina, lapsina tai yhteiskunnasta syrjäytyneinä henkilöinä, joiden oma elämä ei ollut kohdallaan. *Mä tiedän ite, että useimmat tämmöset huutelijat, et niillä on työttömyyttä tai ei oo koulupaikkaa.* Erityisesti työttömyys, kouluttamattomuus, vanhuus, mielenterveyden ongelmat sekä alkoholi-ongelmat nähtiin rasistisen suhtautumisen taustalla. *Ei niillä omat asiat oo kohdallaan. Ovat kateellisia ehkä, että tollakin menee noin hyvin.*

Eräs adoptoitu selviytyi rasismista ja sen herättämistä tunteista ymmärtämällä rasismin lähtökohdaltaan vääräksi ja epäoikeudenmukaiseksi suhtautumistavaksi ja erottamalla rasismin näin itsestään. *Eronteko* itsen ja rasismin toteutui siten, ettei adoptoitu suostunut ottamaan vastaan sitä häpeää ja pahaa mieltä, jota rasismin käyttäjät pyrkivät projisoimaan kohteisiinsa.

- - - Varmaan se ensimmäinen asia, mikä on hyvä on se, että sä itekkin tajuat, että se on väärin ja epäreilua. - - - Enkä mä edelleenkään suostu ajattelemaan, että se on minun häpeäni, että ihmiset huutelee. En teeskentele, enkä sano vastaan. Mä ajattelen, että se ei oo mun vika - - -

Välttäminen oli eräs adoptoitujen keino suojautua rasismilta ja se esiintyi erityisesti tiettyjen tilanteiden, henkilöiden ja paikkojen välttämisenä sekä pyrkimyksellä välttää huomion herättämistä. *Jos joku käy uhkaavaksi, mä lähen vetään, koska siinä ei oo mitään järkee jäädä siihen itteensä kiduttamaan.* Adoptoidut välttivät erityisesti tilanteita, joissa oli mahdollisuus joutua väkivallan kohteeksi. Myös uhkaaviksi koettujen henkilöiden välttäminen suojeli rasismin kohteeksi joutumiselta. Skinheadien ja öisten taksijonojen välttäminen olivat niin ikään keinoja suojautua väkivallan kohteeksi joutumiselta.

- - - Kyllähän sitä joskus näkee, en tiedä onks ne ihan oikeesti skinheadeja, niin eihän sitä vaan mee niitä kohti. - - - Taksilla on esimerkiks joskus ollu ja sit mä oon, et ehkä mä en jää tähän paikkaan tai sit mä oon ihan hiljaa silleen - - -

Vain muutama adoptoitu kertoi joskus puolustautuvansa joutuessaan rasismien kohteeksi. *Puolustautuminen* ilmeni vastaansanomisenä, stereotyyppien oikaisemisenä sekä informaation antamisena omasta taustasta. Puolustautumiseen vaikutti koetun rasismien laatu, voimakkuus sekä se, kenen taholta rasismia koettiin. Mikäli rasismiin ei liittynyt fyysisen väkivallan uhkaa, adoptoitu saattoi puolustautua tai oikaista stereotyyppisiä käsityksiä. *Mulla on mielessä semmonen kuin "onkos äitis pitänyt sua uunissa"? Mä kysyin sitten, onkos äitis pitänyt sua jääkaapissa. Eihän se enää sen jälkeen tullu sanomaan.* Yksi haastatelluista kertoi puolustaneensa itseään lapsuudessaan ja nuoruudessaan väkivaltaan turvautumalla. Aikuistumisen myötä selviytymisstrategiat olivat muuttuneet vähitellen reagoimattomuuteen sekä pyrkimykseen kuitata rasistinen tilanne huumorilla.

Se ei vaikuttanu enää silleen, kun se tavallaan vaikutti nuorempana. Kaikkihan vetää vitsejä, vitsailee sillä asialla ja mähän teen sitä itekin. Mä otan sen ihan huumorin kannalta, et ei se oo enää niin vakavaa. Et se mun mielestä kannattais kaikkien opetella, et ei kannattais silleen ottaa vakavasti sitä, vaikka se on vakava asia. Mut yrittää huumorilla selvitä siitä.

Rastaa (2007, 130) mukaan yksi halventamisen muoto on naurunalaiseksi tekeminen. Haastattelun yhteydessä jäi tarkentamatta se, oliko humoristisella suhtautumisella pyrkimys arvostella tai ironisoida itseän kohdistunutta rasismia, vai oliko se valtakulttuurin negatiivisiin mielikuviin yhtymistä. ”Rotuun” kohdistuvaan vähättelyyn yhtymisen sisältää riskin identiteetin kannalta. Eriksonin (1968, 303–304) mukaan ne, jotka ovat tietoisia valtakulttuurin ylläpitämistä negatiivisista mielikuvista omasta etnisestä ryhmästä ja joilla on taipumus omaksua näitä valtakulttuurin ylläpitämiä negatiivisia mielikuvia, voivat kehittää negatiivisen identiteetin.

Äärimmäiseksi selviytymisstrategiaksi rasismia vastaan voi jäädä *muuttaminen pois* kotipaikkakunnalta tai kotimaasta (Rastaa 2007, 131). Adoptoitu, joka oli joutunut kiusatuksi ihonväriensä vuoksi koko ala- ja yläasteikänsä, ei löytänyt muuta vaihtoehtoa kohtaamaansa rasismien jälkeen kuin kotipaikkakunnaltaan poismuuttamisen. Adoptioperhe jäi kotipaikkakunnalle ja adoptoitu muutti toiseen kaupunkiin, jonka jälkeen rasismien kokemuksen huomattavasti vähenivät.

En mä tiedä, halusinko mä lähteä, mutta kun ei (kotikaupungissa) ollu mulle mitään mahdollisuutta tai oli mahdollisuus, mutta mä en halunnu sitä. Se yheksän (vuoden) kokemuksen jälkeen mä ajattelin, että eiköhän oo helepompi, että mä lähen muuhun kaupunkiin.

Valtaväestöstä ihonväriältään poikkeava voi joutua kohtamaan myös ammattitaitonsa kyseenalaistamista. Hoitoalalla työskennellyt haastateltava kertoi joutuvansa lunastamaan ympäristön luottamuksen omaan ammattitaitoonsa tekemällä työtä enemmän ja paremmin kuin

suomalaista alkuperää olevat työtoverinsa. *Et pitää niinku olla vielä yhen kerran parempi kuin muut. Et pitää ansaita se, että sä oot erinäkönen ja silti osaat oikein hommas.* Kuvio 7 kokoaa yhteen kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten selviytymistrategioita rasismia vastaan.

Selviytymisstrategiat rasismia vastaan   • Regoimattomuus rasismiin • Suomalaisuuden korostaminen • Adoptiotaustan esiintuominen • Suomalaisen ystävä- ja tuttavapiirin suojaavuus • Rasisimin ymmärtäminen ja selittäminen • Rasismia aiheuttavien tilanteiden välttäminen • Rasismin tuomitseminen • Puolustautuminen • Huumorintaju • Kotipaikkakunnalta pois muuttaminen

Kuvio 7. Selviytymisstrategiat rasismia vastaan adoptoitujen puheissa

6.3 Alkuperän etsiminen identiteetin rakentajana

6.3.1 Etsiminen on osa sisäistä identiteettiä prosessia

Jotta adoptoitu voisi muodostaa jatkuvuuden tunteen elämässään, on hänen yhdistettävä identiteettiinsä käsitys itsestään biologisten vanhempiensa sekä adoptiovanhempiensa lapsina (Stein & Hoopes, 1985). Etsiminen on adoptoidulle osa sisäistä identiteettiä prosessia ja strategia, jonka avulla hän integroi identiteettiinsä käsityksen itsestään myös biologisten vanhempiensa lapsena. Se on niin ikään keino, jonka avulla adoptoitu pyrkii täyttämään identiteetissään aukon, joka on syntynyt hänen alkuperäänsä ja hylkäämiseensä liittyvistä asioista. Sisäinen etsintä kuvaa adoptoidun ajatuksia alkuperästään, kun taas ulkoinen etsintä kuvaa aktiivisempaa ja konkreettisempaa alkuperään ja biologisiin vanhempiin liittyvää tiedon etsintää. (Irhammar & Cederblad 2000.)

”Henna Hämäläinen” ajattelee alkuperäänsä ja biologista taustaansa hyvin vähän. Silloin harvoin, kun hän elämänsä varrella on pohtinut biologista sukuaan, ovat ajatukset kohdistuneet aina biologiseen äitiin. Vasta aikuistumisen myötä, on biologinen isä alkanut muuttua todellisemmaksi.

Et vast nyt aikuisena oon ruvennut miettimään, et onhan se isäkin ollut, kun on tähän maailmaan tullut. Mä oon joskus miettinytkin, miten mä en oo lapsena ees tajunnut, että onhan isäkin olemassa ja on täytynyt olla jossain vaiheessa ainakin. Mä oon vaan ajatellut, et on se äiti - - -

”Hennan” lailla kaikki haastatteluun osallistuneet olivat ajatelleet biologista perhettään. He kuitenkin erosivat huomattavasti toisistaan siinä, kuinka voimakasta heidän kiinnostuksensa biologista taustaa kohtaan oli. Kolme adoptoitua osoitti ”Hennan” tavoin vain vähäistä kiinnostusta biologista perhettään kohtaan, eikä ajatellut sitä juuri koskaan, kun taas toiset kolme adoptoitua kertoivat pohtivansa biologista perhettään kuukausittain. Kaksi adoptoitua kertoi ajattelevansa biologista taustaansa jopa viikoittain. Biologiseen alkuperään liittyvä kiinnostus kohdistui ”Hennan” tavoin ennen kaikkea biologisiin äiteihin. (vrt. Sachdev 1992, 58–59). Biologista isää, sisarusia ja mahdollisia muita sukulaisia adoptoidut kertoivat ajattelevansa huomattavasti harvemmin. Kiinnostus biologisiin äiteihin näyttäisi korostuvan erityisesti silloin, kun tieto biologisesta alkuperästä oli vähäistä tai olematonta. Adoptoitu, joka oli elänyt kuusi ensimmäistä vuottaan biologisten vanhempiensa kanssa, kertoi kuitenkin ajattelevansa paljon myös biologista isäänsä.

6.3.2 Yhteiset piirteet ensisijaisia kiinnostuksen kohteita

Kenellä on samanlainen nenä mun kanssa

”Hennalla” on kirjahyllyssään kellastunut valokuva, jossa nuori intialaisnainen pitää sylissään vuoden ikäistä Hennaa. *Mulla on kuva, jossa mä oon äidin sylissä. Mä en muista siitä mitään. On tosi outoa katsella sitä.* Koska ”Henna” tietää, minkä näköinen hänen biologinen äitinsä on, ei häntä ole koskaan askarruttanut mahdollinen yhdennäköisyys äidin kanssa. Enemmänkin ”Hennaa” on askarruttanut, minkälainen luonne, temperamentti ja persoonallisuus hänen biologisella äidillään on.

Mä oisin halunnut tietää, minkälainen ihminen se on? Minkälainen se on? Mikä se intuitio mulle tulee, kun mä ajattelen häntä. Onko se niin semmonen, mitä ajattelee?

Irhammerin (1997) ja Sachevin (1992) mukaan adoptoidut ovat eniten kiinnostuneita siitä, mitä yhteisiä piirteitä heillä ja biologisen perheen jäsenillä on. Erityisesti kiinnostuksen kohteina ovat vanhempien ulkonäkö, persoonallisuus sekä luonteenpiirteet. Myös tässä aineistossa adoptoituja

kiinnostivat mahdolliset samankaltaisuudet heidän ja biologisten perheenjäsenten välillä. Toisin kuin Henna, kiinnosti muita haastateltavia persoonallisuutta ja luonteenpiirteitä enemmän mahdollinen yhdennäköisyys biologisten vanhempiensa kanssa.

- - - Varsinkin joskus nuorempana, kun harrasti vielä vähän enemmän sitä peilin edessä seisomista, et tavallaan onks joku niinku samannäkönen? Kuinka paljon mä muistutan mun (biologisista) vanhempiani? Koska mulla on tosiaan ne sisarukset, jotka on (adoptio)vanhempien biologisia, nii tietysti niillä on sama nenä. Kenellä on samanlainen nenä mun kanssa?

- - - Se ahdistus siitä, et mä en tavallaan tiennyt, kuka mä oon. Koska mulla ei ollut sitä esimerkkiä siitä, että minkä takia mä oon esimerkiks tän näkönen tai tän luonteinen tai että minkälaiset luonteet mulle on periytyny.

Edellisessä sitaatissa adoptoitu kuvaili puberteetti-iässä kokemaansa ahdistusta siitä, ettei kyennyt jakamaan ulkonäkönsä eikä luonteensa piirteitä adoptiovanhempiensa kanssa. Aikuistuttuaan hän matkusti synnyinmaahansa, jossa sai runsaasti valokuvia biologisista vanhemmistaan. Yhteisten piirteiden löytyminen biologisten vanhempien kanssa oli merkittävä kokemus adoptoidulle ja hän uskoi, että ilman valokuvia hän saattaisi yhä pohtia, mitä yhteistä hänellä voisi olla biologisten vanhempiensa kanssa.

Se oli oikeastaan hirveen tärkeätä saada nähdä, että minkä näkösiä ne olivat. Isä oli ihan veljen näköinen, sitä ei voi olla huomaamatta. Se oli ihan kopio ja kyllä me ollaan samannäköisiä äidin kanssa.

Adoptoitujen puheissa vähäisetkin tiedot biologisista vanhemmista koettiin merkittäviksi. Tämä ilmeni selvästi adoptoidun murehtiessa sitä, että hänellä oli enemmän tietoja taustastaan kuin adoptioveljellään. *Silleen harmittaa kun mä ajattelen mun pikkuveljeä, musta on hirveätä, et mä tiedän enemmän kuin se, tai se voi tuntua siitä hirveän pahalta.* Erityisesti valokuvat biologisista vanhemmista sekä niistä havaittava yhdennäköisyys koettiin merkittävänä. Adoptoitu, joka oli tavannut biologinen isänsä ja saanut kuvan biologisesta äidistään, piti biologisten vanhempien näkemistä merkittävänä. *Mun mielestä siihen pitäisi olla jokaisella oikeus.* Toisaalta biologisen vanhemman tapaaminen tai näkeminen voi osoittautua pettymykseksi, mikäli yhtäläisyyksiä adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä ei löydykään, kuten adoptoidulla, jolla oli mahdollisuus tavata biologinen isänsä.

Ei. Sehän siinä olikin. (Adoptio)äiti aina sano, että mä olin hirveen järkyttynyt siitä tai en mä kokenut järkyttävänä sitä, mut semmonen, mä ajattelin, et ois nyt jotain ees, kun taas (biologinen) äiti on ihan mun näköinen.

Viidellä adoptoidulla ei ollut lainkaan valokuvia biologisista vanhemmistaan, eikä näin ollen käsitystä mahdollisesta yhdennäköisyydestä näiden kanssa. Tietojen niukkuus ei kuitenkaan osoittautunut adoptoitujen puheissa ylitsepääsemättömäksi ongelmaksi, vaan mahdottomuus etsiä samankaltaisuutta adoptoidun ja biologisten sukulaisten välillä ratkaistiin eri tavoin. Ajatus biologisista perheenjäsenistä, joiden kanssa voisi jakaa samankaltaisia piirteitä, koettiin käsittämättömäksi. *Mä en voi ees aatella sellasta tilannetta.* Tietoisuus siitä, että biologisia vanhempia ei olisi koskaan mahdollista nähdä, koettiin tosiasiana, joka oli pakko hyväksyä ja josta ei edes elätelty kuvitelmia. *Jotenkin siihe oli niinku alistunut ja jotenkin sen elättelemine tuntu hirmu epärealistiselta.* Eräs adoptoitu oli ratkaissut kaipuun saada tietää, minkä näköinen äiti on, etsimällä biologisen äitinsä piirteitä itsestään. *Mä oon jotenkin miettinyt sen niin, että lähimmäksi äitiäni mä voin päästä niin, että mä vaan katson itseäni peilistä.*

6.3.3 Hylätyksi tuleminen pohdituttaa adoptoituja

Kyllähän mä pienempänä ihmettelin, että minkähän takia mut on lähetetty pois

”Henna Hämäläinen” adoptoitiin Suomeen kahden ja puolen vuoden ikäisenä Intiasta, Kalkutasta. Tätä ennen biologinen isä oli ryhtynyt suhteeseen toisen naisen kanssa, minkä vuoksi vanhempien liitto purkautui. Biologinen äiti avioitui pian uudelleen ja koska lapsen tuominen uuteen suhteeseen ei ollut hyväksyttävää, jätti hän ”Hennan” Kalkuttalaiseen lastenkotiin.

Ja sitten myöhemmin selvis, et mun velipuoli synty mua kaks kuukautta aikaisemmin, mikä tarkoittaa sitä, että mun isä oli ollut uskon ja mun äiti jos se on yhtä ylpee kun minä, uskon että peilaan itteeni siinä, niin hän on varmaan, et tähän mä en jää. Mut sit hän ei voinut ottaa mua uuteen avioliittoonsa mukaan, koska naisen asema on niin huono. Sit hän antoi mut adoptioon ja sitten mä oon ollu orpokodissa - - -

Ulkonäön sekä persoonallisuuden piirteiden lisäksi adoptoidut olivat pohtineet hylkäämiseensä johtaneita syitä. Adoptoitujen tiedot biologisista vanhemmista sekä hylkäämiseen johtaneista syistä vaihtelivat suuresti. ”Hennan” lailla vain neljällä adoptoidulla oli selkeä käsitys siitä, miksi he olivat joutuneet eroon biologisesta perheestään. Lopuilla neljällä adoptoidulla käsitys hylkäämiseen johtaneista syistä oli enemmän tai vähemmän arvailujen varassa.

- - - Mun oikeeta syntymäpäivää ei tiedetä ja siis siitäkin, mitä on tapahtunut, on eri versioita. (Adoptio) äiti tietää pari versiota. Toinen on, et mut on jätetty sen orpokodin eteen arviolta noin kolmen kuukauden ikäisenä ja toinen on, että joku nainen ois tullut ja synnyttänyt mut siellä. Se ei oo varmaa, kun ei oo mitään papereita.

Riippumatta siitä, kuinka paljon adoptoiduilla oli tietoa hylkäämiseensä johtaneista tapahtumista, olivat kaikki pohtineet sitä jossain määrin. Hylätyksi tuleminen oli herättänyt adoptoiduissa surun ja katkeruuden tunteita sekä pelkoa tulla hylätyksi yhä uudelleen. Surua adoptoidut olivat tunteneet itsensä lisäksi myös biologisten vanhempiensa puolesta. Adoptoitu, jolla ei ollut mitään käsitystä siitä, miksi tämä oli hylätty, oli luonut fantasioita hylkäämiseen mahdollisesti johtaneista tapahtumista.

- - - Hyvin todennäköistä ois se, että mun äitini on raiskattu ja miltä se tuntuu se ajatus minusta ja mitä mä ajattelen biologisesta isästä, jos hän todella on raiskannut mun äitini. Ja toisaalta sit, kuinka kauheeta se on minun isästä, jos he onkin vaan tavallinen rakastunut, serusteleva pari, jotka ovat eri kastiluokista, eivätkä voineet olla yhdessä.

Adoptoidut loivat narratiiveja, joilla he perustelivat ja selittivät hylätyksi tulemistaan itselleen. Hylkäämistä selitettiin biologisten vanhempien vaikealla elämäntilanteella, kuten köyhyydellä, kehitysmaiden naisten heikolla asemalla, avioerolla, sairauksilla, kuolemantapauksilla, alkoholi- ja huumausaineongelmilla. *Mä oon aatellut, että se halus antaa mut sinne, kun se ei ite pystynyt huolehtimaan musta.* Yhteistä suurelle osalle narratiiveista oli se, että hylkääminen nähtiin ainoana vaihtoehtona, jolla biologiset vanhemmat pystyivät mahdollistamaan adoptoidulle paremman elämän kuin mitä itse olisivat kyenneet tarjoamaan. *Mun äidistä on sanottu, et se ois halunnut mut, mutta ei voinut pitää mua. Et tavallaan hän joutui luopumaan musta, vaikka ei ois halunnut ja rakasti mua kauheesti.*

6.3.4 Ympäristö ja merkittävät elämäntapahtumat etsimisen laukaisijoina

Se lähti siitä, kun muut osas kysyy sitä

”Henna Hämäläinen” on tiennyt olevansa adoptoitu niin kauan kuin hän jaksaa muistaa. Intialaiset piirteet suomalaisessa perheessä eivät ole jättäneet hänen adoptiosuhdettaan arvoitukseksi kenellekään. ”Henna” kokee, että hänen adoptiotaustaansa sekä siteitään biologiseen sukuun on käsitelty adoptioperheessä aina luontevasti ja avoimesti. Ympäristön kysymykset ja kommentit

saivat ”Hennan” pohtimaan biologista alkuperäänsä ensimmäistä kertaa ala-asteikäisenä. Hän epäilee myös, että lapsen saaminen saattaisi tulevaisuudessa laukaista biologisten vanhempien etsimisen.

No, ihan siitä lähtien, kun mut on adoptoitu, on puhuttu biologisista vanhemmista. Se on ollut aina semmoinen avoin aihe, josta saa puhua, ja enkä mä silloin oikein tajunnu sitä, että mulla on joku biologinen äiti. Se jotenkin lähti lähinnä siitä, ku muut osas kysyy sitä. No, ehkä silloin se oli vielä sitä tasoo, et miten sä voit kutsuu sun äitii äidiks? No se on mun äiti. Ehkä just kaikkien sellasten amerikkalaisten draamojen perusteella tommosta, et aiotsä etsii sun äitis tai jotain tollasta. Kun on oma lapsi, niin sit voi tulla konkreettisemmin halu tietää enemmän.

”Hennan” lailla kaikille haastateltaville käsitys siitä, että heidät oli adoptoitu, oli ollut selvää jo aivan varhaislapsuudesta lähtien. Muista adoptioerheenjäsenistä poikkeava ulkonäkö oli ollut jatkuva muistutus siitä, että adoptoidun biologiset siteet olivat yhteydessä jossakin kaukana asuviin biologisiin vanhempiin. *Et siis ihan selkeesti sen takiinkin, kun ihonväri on eri, niin ehkä on ollu selkeetä, et mä tosiaan oon tienny aina, et mä oon adoptoitu.* ”Hennan” tavoin adoptiotausta biologisine siteineen oli ollut myös aihe, josta adoptioerheissä oli lähes poikkeuksetta puhuttu avoimesti. Kuitenkaan aivan pienenä adoptio ei juuri askarruttanut adoptoituja ja mielikuvat biologisista vanhemmista tuntuivat lähinnä epätodellisilta.

Yhteistä ”Hennalle” ja haastateltaville oli myös se, että vaikka adoptio ja biologiset vanhemmat eivät olisi vielä lapsuudessa kiinnostaneet adoptoitua, olivat ympäristön kommentit ja kysymykset yleensä ensimmäisiä tekijöitä, jotka laukaisivat ajattelemaan biologista alkuperää. Adoptiota ja biologista taustaa käsiteltiin myös adoptiopalvelunantajien järjestämällä leireillä, joille kaikki haastateltavat olivat osallistuneet lapsuudessaan. Yhteistä ympäristön kommentille ja adoptioleireille oli se, että ne johtivat adoptoidun ajattelemaan biologista alkuperää aikaisemmin kuin se olisi adoptoitua itseään varsinaisesti kiinnostanut.

- - - Ja sit toisaalta sekin, et mä oon aina ollut noilla Interpedian leireillä pienenä ja niissä on aina juteltu näistä jutuista ja tavallaan ne on saattanut tulla jo aikaisemmin vaikei niitä ois niin ajatellutkaan.

Vaikeat elämäntilanteet olivat myös tekijöitä, jotka laukaisivat adoptoidut ajattelemaan biologista alkuperäänsä. Hankalauudet koulussa, ihmissuhteissa sekä adoptioerheessä saivat pohtimaan biologista taustaa. Vuosia jatkunut koulukiusaaminen sai adoptoidun kaipaamaan synnyinmaataan ja tuntemattomaksi jäänyttä biologista äitiään. *Viekää mut takasin, mä haluan äitini luokse.* Toinen

adoptoitu kertoi, kuinka vaikeat suhteet adoptiovanhempiin saivat tämän ikävöimään biologista äitiään sekä haaveilemaan siitä, kuinka elämä tämän luona olisi voinut olla adoptioperheen kanssa elettyä elämää parempaa.

Joskus mä ajattelin silloin lapsena, et jos mun oma äiti ois pitänyt musta huolta, ei musta ois tuntunut tältä. Niinku tiedät sä, sitä ajattelee, et se ois ollut se kaikkein (paras). - - - Oon joskus haaveillut pienenä, et mun äiti on varmaan joku Saaban kuningatar ja sitten se tulee norsulla hakemaan mut ja näyttää näille junteille - - -

Etsiminen on adoptoidun identiteettityön yleisin muoto varhaisaikuisuudessa ja suurin osa etsijöistä on 25–35-vuotiaita (Kohler, Grotevant, McRoy, 2002, 94). Tässä aineistossa puberteetti-ikä osoittautui adoptoitujen puheissa ajanjaksoksi, jolloin siteet tuntemattomiin biologisiin vanhempiin alkoivat tuntua todellisemmilta. Adoptioperheestä sekä valtaväestöstä poikkeava ulkonäkö sekä paineet samankaltaisuuteen ikätoverien kanssa, saivat adoptoidut pohtimaan biologista taustaansa erityisesti ulkonäköön liittyvissä asioissa. Myös aikuistuminen ja irtaantuminen kotoa osoittautuivat ajanjaksoiksi, jolloin adoptoidut alkoivat ajatella enemmän biologista alkuperäänsä. Niin ikään yhteiskunnassa käyty keskustelu kansainvälisestä adoptiosta ja sen seurauksista suuntasivat ajatuksia biologisen alkuperän pohtimiseen.

Joo, se oli varmaan just siinä vaiheessa, kun olin täyttänyt kaheksantoista, kaksikymmentä tai yhdeksäntoista. Varmaan se liittyi siihen itsenäistymiseen, kun oli muuttanut kotoa pois ja irtaantunut omista vanhemmista. Ja sitten siihen aikaan ilmestyi näitä adoptiokirjoja niinku Gangesin tytär ja ehkä ne sitten pisti miettimään omaakin (alkuperää).

Irhammarin (1997) mukaan biologisen lapsen saaminen saa usein adoptoidun pohtimaan alkuperäänsä.” Hennan” tavoin haastatteluista naisista neljä kertoi äitiyden olevan tekijä, joka sai heidät pohtimaan biologisia vanhempiaan. Eräs adoptoitu kertoi ikävöineensä raskausaikanaan biologista äitiään ja surreensa sitä, ettei hänellä koskaan ollut mahdollisuutta oppia tuntemaan tätä. *Raskauden aikana on herkistynyt murehtimaan, että minkä takia mä en oo nähny mun äitiä.* Myös mahdollisia biologisilta vanhemmilta periytyviä geneettisiä sairauksia pohdittiin erityisesti raskauden aikana. *Mietin, että onks siellä jotakin sairauksia, niin kuin perinnöllisiä sairauksia.*

Usein etsiminen ilmenee merkittävien elämäntapahtumien, kuten avioliiton, avioeron, vanhemmaksitulon tai perheenjäsenen kuoleman yhteydessä (Sachdev 1992; Kohler, Grotevant, McRoy 2002, Irhammar 2006.). Tässä aineistossa myös syntymäpäivä osoittautui ajankohdaksi, jolloin ajatukset biologisia vanhempia kohtaan nousivat pintaan. *Mutta syntymäpäivänäni ehkä*

mietin, että muistaakohan äitini tai biologinen äitini minut ja miltähän siitä tuntuu ja mitä se ajattelee asiasta nyt ja missä se on? Kuviossa 8 tiivistetään tekijät, jotka saivat adoptoidut pohtimaan biologista alkuperäänsä.

Etsimistä laukaisevat tekijät

- Ympäristön kysymykset ja kommentit
- Adoptioleireille osallistuminen
- Puberteetti-ikä sekä paine samankaltaisuuteen
- Koulukiusatuksi joutuminen
- Aikuistuminen ja irtaantuminen adoptiokodista
- Vaikeat suhteet adoptiovanhempiin
- Raskausaika sekä lapsen saaminen
- Yhteiskunnassa käyty keskustelu adoptiosta
- Syntymäpäivät

KUVIO 8. Etsimistä laukaisevat tekijät adoptoitujen puheissa

6.3.5 Kun kiinnostus etsimistä kohtaan on vähäistä

Jos mä sitten löytäisinkin isän, niin mä sitten sen kanssa tekisin?

”Henna Hämäläisen” kiinnostus biologista taustaansa kohtaan on vaihdellut elämäntilanteiden mukaan ja suhde etsimiseen on ajoittainen ristiriitaista. Joskus etsiminen kiinnosti enemmän, kun taas joskus se tuntuu täysin tarpeettomalta. *Mulla on ollut erilaisia vaiheita. Joskus on ollut enemmän, et joo, et vois mennä ja sit taas miks toisaalta pitäis ja mitä mä siellä teen?* Vähäinen kiinnostus alkuperää kohtaan herättää Hennassa joskus huonoa omaatuntoa ja hän kokee etsimisen eräänlaisena ulkoa asetettuna pakkona, jota ympäristö häneltä edellyttää. Välillä hän kokee etsimisen myös eräänlaiseksi velvollisuudekseen biologisia vanhempiaan kohtaan.

Et tavallaan vähän niinku se ois pakko, et multa odotetaan sitä. Mut sitten tosiaan mä ajattelen välillä, et oonks mä jotenkin kylmä jos mua ei kiinnosta? Et ihan niinku se ois joku semmonen, joka mun täytyy tehdä mun elämäni aikana. Tämmönen pakko jostain tulee, et pitäis selvittää ne biologiset jos on mahdollista ja tavallaan, et onks se väärinkin niitä (biologisia vanhempia) kohtaan jos ei sitä selvitä?

”Hennan” tavoin osalla adoptoiduista kiinnostus biologista alkuperää kohtaan oli hyvin vähäistä. Ainoastaan ympäristön kysymykset saattoivat hetkellisesti saada heidät miettimään taustaansa. *Se tulee mieleen silloin vaan jos joku kysyy.* Vähäistä kiinnostusta perusteltiin mm. vahvalla suomalaisella identiteetillä. *Mä ajattelen itseni suomalaisena, et ei mulle tuu siellä semmosta oloa, et mä jotenkin sinne kuuluisin erityisesti.* Myös alkuperään liittyvät niukat tiedot ovat perustelu vähäiselle biologiseen alkuperään kohdistuvalle kiinnostukselle. *Ne on ollu koko ajan niin nolla ne tiedot, mitä on ollu. Jos ois joku tiedonmurunen, niin vois enemmänkin olla semmonen kipinä.*

Negatiiviset käsitykset biologisista vanhemmista olivat myös tekijöitä, jotka vähensivät kiinnostusta biologista taustaa kohtaan. *Kun mulla ei oo mitään hirveen mairittelevia kuvitelmia niistä.* Myös epätietoisuus siitä, miten ja minkälainen suhde biologiseen vanhempaan pitäisi luoda, sekä se, minkälaisia seurauksia suhteen luomisesta voisi seurata adoptoidun elämälle, askarrutti. Mahdollisuus joutua avustamaan biologisia sukulaisia taloudellisesti oli adoptoitujen puheissa tekijä, joka vähensi kiinnostusta biologisen taustan etsimistä kohtaan.

Joo, mulla ei oo henkkoht tarvetta. Jollakin voi olla tarve löytää ne sukulaiset. Mä oon vähän niinku silleen, et siit tavallaan oo ehkä haittaa, mut entä jos siitä onkin mulle enemmän haittaa koko loppuelämän, et entäs jos mä sitten löytäsinkin isän, niin mitä mä sitten tekisin sen kanssa? - - - Ja oon kuullu, kun sinne menee, niin kaikki on, et pitäis olla aina rahaa tai lahjoja.

Vähäistä kiinnostusta biologista alkuperää kohtaan perusteltiin myös vahvalla samankaltaisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteella adoptioperheeseen. Kun suhteet adoptiovanhempiin koettiin toimiviksi ja läheisiksi ja kun adoptoitu koki voimakasta samankaltaisuuden tunnetta adoptioperheensä jäseniin, ei hän kokenut tarvetta biologisen taustansa pohtimiseen.

Mulla oo ei ikinä ollu semmosii vastoinkäymisii mun perheen kanssa, et ois joutunut muistelemaan kamalasti. - - - Jotenki mä en oo koskaan ajatellu sitä perhettä, koska mulla on läheiset välit (adoptioperheeseen). - - - Semmoset luonteenpiirteet mulla on jotenkin niin helposti ollu löydettävissä lähempää. Mun ei oo tarvinnu miettiä, että et minkä takia mä en ehkä räjähdä näin, koska mun molemmat (adoptio)vanhemmat on suhteellisen rauhallisia - - -

Toisaalta biologisten vanhempien kohtaamista ei nähty välttämättömänä eheän identiteetin saavuttamisen kannalta, eikä etsimistä nähty ”Hennan” tavoin velvollisuutena biologisia vanhempia kohtaan. *Mä en välttämättä haluais tavata mun biologisia vanhempia.* Biologisen siteen ei oletettu myöskään olevan automaattisesti yhdistävä tekijä adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä. Vaikka biologiset vanhemmat ja näiden kohtalo mietityttivät adoptoitua silloin tällöin, ei näiden

konkreettisesti etsimistä pidetty välttämättömänä. Näkemystä, jonka mukaan biologisen taustan selvittäminen olisi edellytys adoptoidun eheälle identiteetille, kritisoitiin myös voimakkaasti.

- - - Sit semmoset romantisoidut fantasiat, et jos me nähtäis toisemme ja ymmärrettäis heti toisiamme, niin semmosta mä en oikeestaan koskaan miettinyt. Se on niin absurdia. - - - Joku on sanonut että jokaisen adoptiolapsen pitää yrittää etsiä biologiset vanhempansa. Musta se on raivostuttava ajatus!

Nuoren aikuisen elämänvaihe opiskeluineen ja muine haasteineen oli niin keskeisellä sijalla adoptoitujen elämässä, ettei biologisen taustan selvittäminen tuntunut juuri nyt ajankohtaiselta. *Kyllähän se omalla lailla kiinnostais tietää, mitenkä ne on tullu toimeen, mutta ei kyllä niin hirveesti, kun on vielä omakin elämä tässä.* Elämä ennen adoptiota koettiin myös niin kaukaiseksi asiaksi, ettei sen tutkiminen tuntunut juuri nyt ajankohtaiselta. Samalla kuitenkin tiedostettiin, että iän myötä kiinnostus biologista alkuperää kohtaan saattaa lisääntyä. Myös tietoisuus synnyinmaan alhaisesta eliniästä sai adoptoidut pohtimaan, pitäisikö biologisia vanhempia etsiä jo nyt, kun he vielä mahdollisesti voisivat olla elossa.

Et jotenkin ottaa selvää, se voi olla semmonen, joka mulla tulee vanhemmiten. Oon ainakin kuullut silleen, et vaikka viimesinä päivinä tulee, et halua tietää. Toisaalta mitä aikaisemmin sen tekis, sitä todennäköisemmin sieltä jotakin löytyis.

Mut nytten mua ainakin kiinnostais sen takia, et jos mulla ois mahdollisuus tietää, mä haluaisin käyttää sen kuitenkin. Jotenkin sitä vois katua muuten.

Kohlerin, Grotevantin, McRoyn (2002, 94) mukaan suurin osa etsijöistä on 25–35-vuotiaita. Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat olivat 19–26-vuotiaita ja on mielenkiintoista pohtia, miten kiinnostus biologista taustaa kohtaan muuttuisi, mikäli samoja henkilöitä haastateltaisiin kymmenen vuoden kuluttua uudelleen. Etsimisestä kaivataan pitkäaikaistutkimuksia, joiden avulla voidaan tarkastella, kuinka ikääntyminen eri elämänvaiheineen ja haasteineen vaikuttaa adoptoidun suhteeseen biologiseen taustaansa.

6.3.6 Kohti surua ja kiitollisuutta

Oon mä paremman elämän saanut, vaikka on multa jäänyt jotain puuttumaan

Vasta aikuistuminen ja sen myötä kypsynyt realistisempi näkemys elämästä on saanut ”Henna Hämäläisen” pohtimaan biologista taustaansa sekä mahdollista samankaltaisuutta itsensä ja biologisen äitinsä välillä. Vähitellen myös biologisen isän rooli sekä biologisten vanhempien elämäntapa-alueet ovat alkaneet saada sijaa Hennan ajatuksissa. Surua tai katkeruutta hän ei kertomansa mukaan ole kuitenkaan koskaan tuntenut biologisten vanhempiensa menetyksestä.

Se on jännää, että mä en oo ees mitenkään surrut sitä vieläkään. Et jotenkin vaan on ollut, että se oli ja sitten kuoli, kun ihmiset siellä kuolee. Ehkä nyt miettii, et minkäköhänlainen ihminen se ois voinut olla, et mitä jos se onkin ollut tosi samanlainen. Vaikka mä henkkoht uskon, et ympäristö muokkaa, mut jos se onkin silleen samantyyppinen ihminen kuitenkin. Ja vaikka et mä en silloin ajatellu isää, niin tottakai sekin oli mukana. Sitä on miettinyt, että minkäköhänlainen suhde niillä oli ja et mitenköhän rankkoi kokemuksia niillä on ollu. Jotenkin sellasia realistisempia asioita, et kun nyt jo tietää, miten tää maailma toimii.

Toisin kuin ”Henna”, kertoi osa adoptoiduista tunteneensa jossakin elämänvaiheessa katkeruutta biologisia vanhempiaan kohtaan sekä surua hylätyksi tulemisestaan. *Et sillä ei oo mitään oikeutta tietää, mitä mulle kuuluu.* Tunteet eivät kuitenkaan aina olleet yksiselitteisen mustavalkoisia, vaan niissä saattoi olla yhtä aikaa läsnä niin katkeruutta kuin kiitollisuuttakin. *Samaan aikaan, kun oli vihanen, oli kiitollinen.* Katkeruutta esiintyi juuri puberteetti-iässä ja se kohdistui hylätyksi tulemiseen sekä siihen johtaneisiin syihin. *Äiti hylkäs meidät jo siinä vaiheessa, kun se rupes kiinnostumaan enemmän viinasta kuin meistä.* Adoptoitu, joka menetti vanhempansa alkoholismille ja huumeille, kuvaili tunteita biologista äitiään kohtaan:

Ja ehkä jonkinlaista katkeruutta, tommosta niinku vihaa tai ei ehkä vihaa. En tiedä se on laantunu musta jo pois. Ehkä just pettymys, että minkä takia se ei voinu ottaa itteään niskasta tai hakee apua tai jotain.

Vaikka hylätyksi tuleminen saattoi yhä satuttaa, kasvoi aikuistumisen myötä katkeruuden rinnalle myös kiitollisuus siitä, että adoptio mahdollisti paremman elämän ja antoi uuden mahdollisuuden kasvaa perheessä menetetyn perheen sijaan. *Mä oon kiitollinen siitä, että he on antaneet mut adoptiolle, enkä oo missään nimessä vihanen.* Aikuistuminen, vanhemmuus sekä niiden myötä kypsynyt realistisempi käsitys ihmiselämästä laajensivat näkökulmaa hylkäämiseen taustalla

vaikuttaviin tekijöihin ja lisäsivät ymmärrystä biologisia vanhempia kohtaan. Tämä sai adoptoidut tuntemaan jopa kiitollisuutta hylätyksi tulemisestaan, sillä se johti adoptioon.

- - - Jollakin tavalla se on vieläkin silleen, että ne ois voineet tehdä asioita toisin ajatellen meitä. Mutta en mä ole enää vihainen sillä tavalla, sillä mä olen saanut uuden mahdollisuuden elää perheessä. Että tavallaan olen myös kiitollinen heille jollakin tapaa - - -

Ehkä alussa mä koin semmosta, että miks se anto mut pois, mut sitten joskus raskauden aikana, et miten se on voinu ja ehkä vähän syyttikin sitä, mut sit taas tiesi, että se teki kaikkien kannalta parhaan ratkaisun ja tosi epätsekkään sellasen.

Suru hylätyksitulemisesta sekä biologisten vanhempien menetyksestä muuntui aikuistumisen myötä myös siten, että henkilökohtaisen surun rinnalle kasvoi suru biologisen vanhemman menetyksestä. Aikuistuessa alettiin ymmärtää, että hylkäämisen taustalla vaikuttivat useimmiten köyhyys sekä naisten heikko yhteiskunnallinen asema synnyinmaassa. Erityisesti koettiin surua äitien puolesta, koska ajateltiin, että lapsesta luopuminen oli traagisinta, mitä naisen elämässä voi tapahtua.

Aluksi mä koin surua siitä, että mä olen hylätty lapsi, mutta vanhempana kokee taas surua sen oman äidin menetyksen puolesta, koska siinä kulttuurissa lapsi on yksi parasta, mitä naisen elämässä voi tapahtua.

Vastaavalla tavalla, jolla adoptoidulla on mahdollisuus yhdistää identiteettiinsä kahdet vanhemmat ja kaksi etnistä kulttuuria, voi adoptoitu niin ikään liittää identiteettiinsä samanaikaisesti surun ja kiitollisuuden tunteen kohtalostaan. Suru ja kiitollisuus eivät ole toisiaan poissulkevia tunteita, vaan molemmat voivat olla adoptoidussa yhtä aikaa läsnä. Vaikka adoption mahdollistamista paremmista mahdollisuuksista oltiin kiitollisia, oltiin samalla tietoisia myös siitä, että biologisen perheen menettämisen myötä jotain merkittävää oli elämästä jäänyt puuttumaan.

- - - Kun mä mietin, että mulla on nyt sen verran hyvä elämä, et oon saanut paremman elämän suhteessa. Mut oon mä paremman elämän tavallaan (saanut), vaikka on multa jäänyt jotain puuttumaan. Mun mielestä ideaalielämää ei kuitenkaan voi olla.

6.3.7 Etnisen alkuperän etsiminen

Etsimiseen kohdistuvat odotukset

Kyllä mä uskon, että se vois loksahata se puuttuva pala

Tällä hetkellä ”Henna Hämäläinen” ei ole kiinnostunut aktiivisesta biologisen taustansa etsimisestä. Hänen elämänsä täyttyy työstä, opinnoista, ystävistä sekä seurustelusuhteesta, eikä aikaa ja energiaa riitä biologisten taustan pohtimiseen. Toisaalta hän on myös peloissaan siitä, mitä kaikkea mahdollisesta yhteyden luomisesta biologiseen sukuun voisi hänen elämälleen seurata. *Mut entä jos siitä onkin mulle enemmän haittaa koko loppuelämän?*

Toisin kuin ”Henna”, koki osa adoptoiduista tärkeänä biologisen taustansa konkreettisen kohtaamisen. Kahdella adoptoidulla oli ollut jo mahdollisuus kohdata synnyinmaassaan biologisia sukulaisiaan. Kaksi adoptoitua harkitsi selvittävänsä biologisen taustansa tulevaisuudessa. Kolmea haastateltavaa kiinnosti ainoastaan kulttuuriseen alkuperäänsä tutustuminen ja yhtä haastateltavaa ei kiinnostunut sen enempää biologinen kuin kulttuurinenkaan alkuperänsä. Biologisen taustan selvittämisen ajateltiin tarjoavan identiteettiin puuttuvia osia, jotka muodostuivat salaisuudeksi jääneestä alkuperästä sekä tuntemattomiksi jääneistä biologisista vanhemmista. Tuntematon alkuperä oli tuottanut identiteettiin repeämän, jonka ajateltiin korjautuvan, kun biologiseen taustaan oli tutustuttu.

Mä haluan käydä siellä. Joku päivä mä meen käymään siellä vaikka yksin. Ei sillä silleen mitään merkitystä oo, mut kyl mä meen sinne kerran. Ensimmäisenä mä haluan käydä siellä omassa kotikaupungissa, josta mä oon syntynyt. Lastenkodissa mä en halua käydä. Mä en varmaan voi mennä semmisiin paikkoihin. - - - Mua kiinnostaa ihan se biologinen alkuperä. Kyllä se kulttuurikin on vähän semmonen, joka vaikuttaa asiaan, mutta kyllä se on se biologinen alkuperä se tärkein asia. Mä vähän epäilen, että sitten kun mä pääsen sieltä pois, niin mä oon täysin sinut itteni kanssa.

Biologisen taustan selvittäminen ja biologisten sukulaisten mahdollinen kohtaaminen herätti adoptoiduissa ristiriitaisia tunteita. Vaikka biologiseen alkuperään tutustumisen ajateltiin tuovan identiteettiin siitä puuttuvia paloja, niin ”Hennan” tavoin pohdittiin myös sitä, minkälaisia seurauksia biologisten sukulaisten löytämisestä voisi aiheutua adoptoidun elämälle. Entä jos biologisen vanhemman kohtaaminen rikkookin sen elämän, jota adoptoitu on rakentanut adoptioperheessään ja -kulttuurissaan? *Suoraan sanoen mua pelottaa. Jos ne traumat tulee takasin,*

niin se on sitten paha asia. Epävarmuutta herätti myös se, joutuisivatko adoptoidut kantamaan taloudellista vastuuta kehitysmaissa asuvista biologisista sukulaisistaan.

Biologisten sukulaisten ulkoinen etsiminen näyttäisi olevan merkittävä osa joidenkin adoptoitujen identiteettiprosessia riippumatta siitä, että adoptoidut eivät voi olla varmoja etsimisen seurauksista heidän identiteetilleen ja elämälleen. Biologisten sukulaisten etsiminen oli adoptoiduille *tehtävä*, joka heidän tuli suorittaa jossakin elämänvaiheessa. *Tämmöinen pakko jostain tulee, et pitäis selvittää ne biologiset jos on mahdollista.* Biologisten sukulaisten etsiminen näyttäytyi eräänlaisena tehtävänä, joka adoptoidun tuli tehdä varmuuden vuoksi siitäkin huolimatta, että se ei tuntunut ajankohtaiselta nykyisessä elämäntilanteessa. Ajateltiin, että sukulaisten etsimättä jättäminen saattaisi kaduttaa myöhemmin, sillä sen myötä menetettäisiin jotain merkittävää identiteetin kannalta. Kansainvälisesti adoptoitujen ulkoinen etsiminen, siihen liittyvät odotukset, pelot sekä niiden toteutuminen ja vaikutus identiteettiin ovat alueita, jotka vaativat lisätutkimuksia.

Kokemuksia biologisten sukulaisten kohtaamisesta

Mä sain niitä takasin mun elämään ja se on tosi tärkeää

Kahdella adoptoidulla oli ollut mahdollisuus matkalla synnyinmaassaan tavata biologisia sukulaisiaan. Toinen heistä tapasi tapasi biologisen sukulaisensa varhaisaikuisuudessaan ja toinen varhaispuberteetissään. Koska adoptoitujen iät tapaamishetkellä poikkesivat huomattavasti toisistaan, on luonnollista, että myös tapaamisen herättämät ajatukset ja tunteet olivat erilaisia.

Adoptoidun 21-vuotiaana tekemä matka biologisille juurille tarjosi vastauksia lukuisiin häntä askaruttaneisiin kysymyksiin. Matkan aikana hän vieraili muun muassa lastenkodissa, jonne hänet oli sijoitettu ennen adoptiota. Lisäksi hänellä oli mahdollisuus käydä katsomassa lapsuudenkotiaan, jossa hän oli viettänyt elämänsä ensi vuodet biologisten vanhempiensa kanssa. Adoptoidun suurin toive, biologisen äidin kohtaaminen, ei kuitenkaan toteutunut, mikä oli adoptoidulle ennakkoletuksista huolimatta suuri järkytys.

Kun multa kysyttiin, että odotat sä, että sun (biologinen) äiti vielä elää siellä, niin mä ajattelin, että ei sillä oo väliä. Sitten kuitenkin, kun siitä (äidin kuolemasta) kuuli, niin itkin, et se oli järkytys. Mä jotenkin ootin, et se ois ollu elossa, että mä oisin käynyt kattomassa, jos siihen ois ollut mahdollisuus.

Merkittävimmäksi kokemukseksi matkan aikana muodostoui biologisen tädin kohtaaminen. Katkonaisiksi jääneet muistikuvat lapsuudesta täydentyivät tädin kertomuksilla adoptoidun lapsuudesta, biologisten vanhempien kohtalosta, lastenkotiin sekä adoptioon päättämisestä. Matkan aikana moni avoin kysymys sai vastauksensa sekä hylätyksi tuleminen ja adoptio perustelunsa. Adoptoitu sai mukaansa runsaasti valokuvia biologisista vanhemmistaan, joiden kasvoista ja olemuksesta hän sai peilata omia ominaisuuksiaan. Tämä helpotti adoptoidun ahdistusta siitä, ettei hän löytänyt fyysisiä samastumiskohteita adoptioperheessään. *Se oli oikeestaan erittäin tärkeää nähdä, että minkä näköisiä ne olivat.* Adoptoitu koki matkan merkittävänä, sillä se auttoi häntä käsittelemään biologisia vanhempia kohtaan tuntemaansa katkeruutta sekä surua näiden menetyksestä. Vaikka biologisten vanhempien menetys oli peruuttamatonta ja suru yhä todellisuutta, niin jokin identiteetin puuttuva alue täydentyi, kun adoptoitu loi uudelleen yhteyden biologiseen sukuunsa.

No se, että mä en nyt menettänytkään niitä. Että mä sain niitä takaisin mun elämään ja se on tosi tärkeitä. Ehkä silloin lapsena mä en ois suostunut siihen. Silloin mä ajattelin, että ne kaikki hylkäs mut ja mä vihaan niitä ja mä en halua nähäkkään. Mutta nyt sitten on vähän avarampi mieli. On tosi mukava saada ne takaisin.

Matkan jälkeen yhteys biologiseen tätiin jatkui kirjeenvaihdolla ja adoptoitu kertoi aikovansa matkustaa uudelleen synnyinmaahansa. Tutustuminen biologiseen sukuun vahvisti myös adoptoidun siteitä synnyinmaahan ja sen kulttuuriin sekä loi motivaatiota tutustua siihen paremmin. Voidakseen tutustua paremmin syntymäkulttuuriinsa sekä biologisiin sukulaisiinsa, aikoi adoptoitu opiskella synnyinmaansa kieltä. *Kyllä ois tarkoitus, että mä menisin Venäjän kielen kurssille, opettelisin Venäjää ja kävisin taas Pietarissa.*

Adoptoitu, joka matkusti yksitoistavuotiaana adoptiovanhempiansa kanssa synnyinmaahansa, sai tavata biologisen isänsä, jonka kohtaaminen täydensi puuttuvia tietoja ajalta ennen adoptiota. Biologisen äidin kohtalo sekä hylkäämiseen johtaneet syyt selkiintyivät ja monet adoptoidun ja tämän biologisen perheen historiaan liittyvät kysymykset saivat vastauksensa. Biologisen vanhemman tapaaminen ei ollut kuitenkaan tapahtuma, jossa veriside olisi automaattisesti johtanut yhteydentunteeseen adoptiolapsen ja biologisen vanhemman välillä. Kohtaaminen herätti molemminpuolisia hämmennyksen ja vierauden tunteita, kun vierailun taustalla oli hylkääminen ja hylätyksi tuleminen sekä toisilleen kaksi täysin vierasta ihmistä ja kulttuuria.

Hän pelkäs nähdä meitä, koska hän ajatteli, että tästä tulee oikeusjuttu tai jotain, koska hän silloin pakoili velvollisuuttaan. Mut sitten hän oli hirveen kohtelias, mut ei siinä oikeen mitään saanut irti siitä ihmisestä ja sit se oli niin eri kulttuurikin. Etiopialainen kulttuuri on niinku, et vaikka puhutaan paljon, mut ei tarkoteta mitään.

Kohtaaminen biologisen vanhemman kanssa voi tuottaa myös pettymyksen jos minkäänlaista sidettä adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä ei löydy. Adoptoidut kaipaavat eniten fyysisten ja persoonallisten samankaltaisuuksien löytymistä itsensä ja biologisen vanhemman välillä. (Irhammar 1997) Kun tällaista sidettä ei adoptoidun ja biologisen isän välillä löytynyt, osoittautui se adoptoidulle pettymykseksi.

Suurin osa adoptoiduista ajattelee eniten biologista äitiään (Esim. Sachdev 1992, 58–59). Matkan suurimmaksi pettymykseksi osoittautui se, että adoptoidulla ei ollut mahdollisuutta tavata biologista äitiään, sillä tämä asui niin kaukana, että matkan järjestäminen olisi ollut vaikeaa. *Se mua harmittaa. Mä aina mietin, et miks mun piti nähdä isä eikä äitiä.* Se, että äidin tapaaminen ei järjestynyt, on harmittanut adoptoitua jälkikäteen. Nyt tapaaminen on mahdotonta, sillä molemmat biologiset vanhemmat ovat kuolleet. *Ja mutkin ois varmaan raahattu mun äidin luo jos mä oisin vaatimalla vaatinut, et mä haluun nähdä mun äidin. Mua harmittaa, etten mä osannut.*

Adoptoidun ikä näyttäisi olevan merkittävä tekijä etenkin biologisen vanhemman kohtaamisessa. Lapsena ajatus toisista vanhemmista voi tuntua vielä etäiseltä eikä adoptoidulla ole vielä valmiuksia pohtia biologisten vanhempien merkitystä elämässään. *En mä osannu kysyä mitään järkevää. Myöhemmin mä oisin pystynyt ottamaan enemmän irti.* Adoptoidun valmius kohdata biologiset vanhempansa tulisi selvittää perusteellisesti ennen matkaa sekä harkita tarkkaan, mikä on oikea ajankohta kohdata nämä. Parhaimmillaan biologiseen taustaan tutustumisen voi täydentää identiteetin puuttuvia osia, kun taas toisaalta biologisen vanhemman ennenaikainen ja valmistelematon kohtaaminen voi aiheuttaa kauhua sekä pelkoa joutua uudelleen hylätyksi. Adoptoidun ikä biologisten vanhempien kohtaamishetkellä sekä hänen valmiutensa, motivaationsa ja odotuksensa kohdata biologiset vanhemmat sekä kokemukset kohtaamisen jälkeen ovat aihe, jotka vaativat lisätutkimuksia.

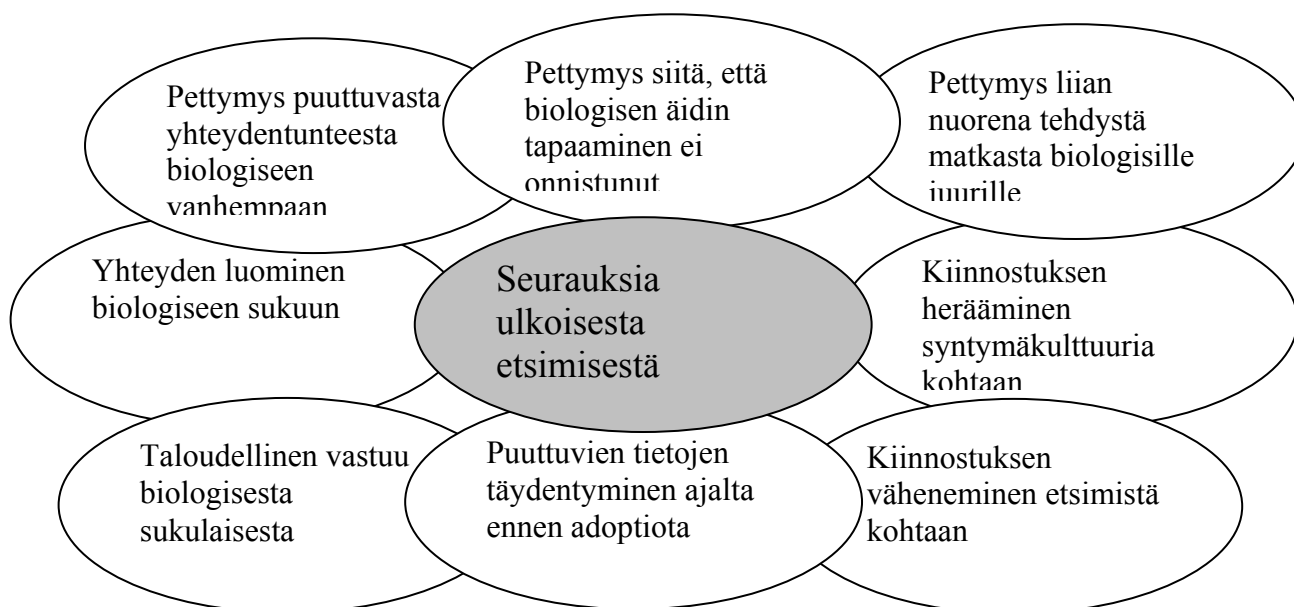
- - - Siellä oli mua pari vuotta nuorempi tyttö. Hän joutu ihan paniikkiin, koska hän varmaan luuli, et hänet (annetaan) takasin ja hän ois voinu tavata (biologisen) äitinsä jos hän ois sitä ihan oikeasti vaatinut. Niin hän meni ihan paniikkiin, ei, ei missään nimessä hän ei halua nähdä (biologista) äitiä ja hänelle sanottiin, et ei sua anneta takasin, mitä sä pelkää sitä - - -

Vaikka suhteen luominen biologiseen sukuun voi täydentää identiteettiä, siihen voi liittyä myös omat ongelmansa, kuten adoptoidulla, jolla oli mahdollisuus tutustua velipuoleensa matkallaan

synnyinmaassaan ja myöhemmin kirjeenvaihdon kautta. Suhde velipuoleen on korostanut adoptoidun koti- ja synnyinmaan välistä eriarvoisuutta ja tuonut mukanaan odotuksia taloudellisesta vastuusta synnyinmaassa eläviä sukulaisia kohtaan.

- - - Velipuoli on elossa ja velipuolen kanssa mä olen kirjeiden välityksellä yhteydessä, mut nyt se on alkanut mennä siihen, et se on alkanut pyytää rahaa. Ei se oo mitään halpaa se viissataa euroo vuodessa. Tai, kuullostaa halvalta, mut tietenkkin se on lapsiperheelle iso raha.

Matka biologisille ja etnisille juurille lievensi kiinnostusta biologista taustaa kohtaan mutta syvensi kiinnostusta synnyinmaan kulttuuria kohtaan. Adoptoitu kertoi, ettei ajattele enää kovinkaan paljon biologista perhettään, vaan alkuperämaan etninen kulttuuri on muuttunut vähitellen biologista alkuperää kiinnostavammaksi. *Kyllä mä ajattelen aina sitä kulttuuria. Se on vaan se, joka vetää sinne. Se on vaan jotenkin niin erilainen kuin länsimaalainen.* Kuvioon 9 on koottu yhteen biologisen taustan konkreettisen etsinnän seurauksia.

KUVIO 9. Ulkoista etsintää seuranneet kokemukset adoptoitujen puheissa.

Kokemuksia kulttuurisista juurimatkoista

Et nähä niitä nähtävyyksiä, mitä siellä on, et ihan näkis oikeesti sitä maata

Seitsemän haastateltavaa oli matkustanut synnyinmaahansa vähintään kerran. Adoptoidut olivat olleet 4–21-vuotiaita matka-aikana ja kaikilla adoptoiduilla adoptiovanhemmat olivat olleet mukana

matkalla. ”Henna Hämäläisen” tavoin ainoastaan yksi haastatelluista ei ollut vielä matkustanut syntymämaahansa, mutta suunnitteli tekevänsä sinne matkan lähitulevaisuudessa. Suurin osa synnyinmaassaan käyneistä adoptoiduista oletti matkustavansa sinne jossakin vaiheessa uudestaan. Vain kahdella adoptoidulla oli ollut mahdollisuus tavata synnyinmaassaan biologisia sukulaisiaan.

Erityisesti adoptoituja kiinnostivat synnyinmaan luonto- ja kulttuurinähtävyydet sekä historia. *Et nähä niitä nähtävyyksiä, mitä siellä on. Et ihan näkis oikeesti sitä maata.* Matkoihin sisältyi usein vierailu lastenkodeissa, joissa adoptoidut olivat olleet sijoitettuina ennen adoptiota sekä synnyinmaan kulttuuri- ja luonnonnähtävyyksiin tutustuminen. Osa adoptoiduista oli matkustanut vanhempiensa kanssa synnyinmaahansa hakemaan nuorempaa adoptiosisarusta. Matkat kulttuurisille juurille - ilman biologiseen taustaan tutustumista - herättivät adoptoiduissa monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Matka saattoi osoittautua pettymykseksi, mikäli siihen liittyvät henkilökohtaiset odotukset eivät toteutuneet, kuten adoptoidulla, joka oli puberteetti-ikäisenä adoptiovanhempiensa mukana noutamassa adoptiosisarusta.

- - - Mä olin vähän pettynyt siitä matkasta. Et vaikka mä tiesin, et se on vain hakumatka, et tää ei oo vielä se mun matka, et mennään sinne pidemmäks aikaa, mut mä olin varmaan vähän odottanut semmosta matkaa, et näkis kaikkee - - - ja sit ei menty sinne, mistä mä olin tullut.

Niin kutsutun juurimatkan aikana adoptoidulle voivat konkretisoitua adoption taloudelliset, sosiaaliset, fyysiset sekä psykologiset lähtökohdat. Erityisesti tutustuminen lastenkoteihin sai tiedostamaan omat lähtökohdat sekä pohtimaan omaa varhaislapsuuttaan. *Niin sitä vaan mielti, että joskus siinä oon ollu minä ite.* Matka juurille herätti yhteiskunnallista tietoisuutta ja sai pohtimaan eriarvoisuutta eri maanosien, yhteiskuntaluokkien sekä sukupuolten välillä. *Mietin hirveesti yhteiskunnallisia asioita ja tommosia tasa-arvojuuttuja aika paljon.* Matka konkretisoi myös sen vaihtoehdoisen elämän, joka adoptoidulla olisi voinut synnyinmaassaan olla adoption sijaan. *Että miten huonostikin vois olla asiat.* Omiin kulttuurisiin juuriin tutustuminen sekä matkaan liittyvät pettymykset yhdistettynä murrosikään masensivat adoptoitua.

- - - Mä en tiedä, oisko se sitten ollu vaan murrosikä, vai oliko se se matka, et oliko se tuonu alitajuntaan jotain juttuja? En yhtään ymmärrä mut mä muistan, et mä olin vähän masentunu sen jälkeen. Nyt mä oon miettinyt taaksepäin, et sillä (matkalla) varmasti on ollut joku vaikutus silleen alitajuisesti.

Suurin osa adoptoiduista koki matkan synnyinkulttuuriinsa mielenkiintoiseksi ja kertoi haluavansa matkustaa sinne myöhemmin uudelleen. Kuitenkaan matka synnyinmaahan, josta adoptoidulla ei

ollut mitään muistikuvia, ei johtanut automaattisesti tuttuuden tunteeseen. *Kun siitä ei oo minkäänlaista muistikuvaa. Se on ihan sama, kuin jos sitä ei ois tapahtunutkaan.* Adoptoitujen mukaan ympäristö asetti usein paineita matkan odotuksista ja oletti matkan synnyinmaahan herättävän adoptoiduissa automaattisesti suuria tunteita.

Mulla on joka kerta ollu vähän sellasia paineita, et voi ei! Ja sit kun ihmiset kysyy, että miltä susta nyt tuntuu? Pitääks musta nyt sitten tuntua joltain erityiseltä.

Adoptoitujen tuntema yhteys synnyinmaassa liittyi ihonväriin sekä rodullisiin piirteisiin. Matkan aikana adoptoidulla oli mahdollisuus sulautua ihmisjoukkoon ja adoptiokotimaassa kannettu etninen merkki katosi ulkoiseen samankaltaisuuden kokemukseen ympäristön kanssa. *Oikeestaan ainut oli tää ulkonäkö. Ilman muutahan siellä samastuu joukkoon, kun on samanvärinen.* Joskus matka synnyinmaahan ei herättänyt minkäänlaisia tunteita eikä kiinnostusta ja maa koettiin yhtä vieraana kuin mikä tahansa ulkomaata eikä sinne haluttu matkustaa enää uudestaan.

- - - Jos nyt joku rahat antais, voisin mä käydä, mutta ei oo semmosta, että mä ehkä sijoittaisin siihen. Jos mä ulkomaille lähtisin, mä en lähtis sinne.

Kuten matkalla biologisille juurille, niin myös matkalla kulttuurisille juurille merkittävä tekijä näyttäisi olevan adoptoidun ikä. Matkan kokeminen pettymyksenä, kyvyttömyys ottaa matkasta irti kiinnostavia asioita sekä matkaa seurannut masennus ja koettiin osittain murrosiästä johtuvaksi. *Se oli tosi huono ikä olla siellä. Varmaan sen takia, kun mulla oli murrosikä.* Matkan juurille uskottiin onnistuvan myös paremmin, mikäli mukana olisi muita samanikäisiä matkatovereita.

Tavallaan ennen kymmentä tai viittätoista ikävuotta jos sinne menee, niin ennenkuin siitä maasta on mitään ennakko-oletuksia, et siellä on esimerkiksi tyhmää. Ja sit jos se tapahtuu muiden lasten kanssa ja siihen sisältyy positiivisia ennakko-oletuksia, et siellä on muita kavereita, samanikäisiä. Et siitä jäis positiivinen mielikuva, vaikka hotellit ei oliskaan ykkösiä. Turvallisempaa ois ehkä viedä lapset ennen murrosikää.

6.4 Adoptoidun identifioituminen adoptioperheeseen

6.4.1 Samankaltaisuus adoptoidun ja adoptiovanhemman välillä

No mä oon kyllä enemmän sitten temperamenttinen

Kun tarkastellaan adoptoidun ja adoptioperheen suhdetta, liikutaan identiteetin kollektiivisella alueella. Sedikidesin ja Brewerin (2001, 48) mukaan kollektiivinen minuus merkitsee niitä ryhmiä, joihin yksilö elämänsä aikana kuuluu ja idenfioituu. Myös Heideggerin (1969) mukaan identiteetin eräs ulottuvuus muodostuu yhteenkuuluvuuden tunteesta ryhmässä, jonka kanssa yksilö jakaa samoja ominaisuuksia. Adoptoidun identifioituminen adoptioperheeseensä sisältää erityishaasteita, sillä adoptiolasten ja -vanhempien välillä erot ulkonäössä ovat ilmeisiä. Myös persoonallisuus, kyvyt ja temperamentti voivat poiketa paljon toisistaan. Se, miten adoptioperheissä käsitellään eroja ja samankaltaisuutta adoptiolasten ja -vanhempien välillä, vaikuttaa merkittävästi adoptoidun identiteetin kehitykseen. (Dalen 2005, 223–224.)

Ydintarinan ”Henna Hämäläinen” tuntee erittäin suurta samankaltaisuuden tunnetta adoptiovanhempiansa. Niin samanlaisia, kuin samasta puusta veistettyjä. Yhteistä hänelle ja adoptiovanhemmille ovat erityisesti elämänarvot, kuten uskonnollinen vakaumus ja poliittinen suuntautuminen. Adoptioisän kanssa hän jakaa samanlaisen temperamentin, kun taas äidin kanssa hän kokee samankaltaisuutta erilaisissa käytännön taidoissa.

Puhutaan niin paljon geneistä ja silti mä oon mun mielestä niin selkeesti mun isänilainen ja mun äidinlainen, et tietty sellanen yleinen järkevyyys, se on ihan selkeesti mun isältä ja sit itseasiassa mun tunnereaktiotkin on isältä. Mun isä on sosiaalisempi ja mä oon aika samanlainen. Mä voin jutella ihan kenen kanssa tahansa ihan mistä tahansa oikeestaan. Et mun äiti on periaatteessa syrjäänvetäytyväisempi ja siinä mielessä mä muistutan sosiaalisempaa isääni.

Haastatelluista kaksi kertoi tuntevansa ”Henna Hämäläisen” lailla suurta samankaltaisuutta adoptiovanhempiansa. Kolme haastateltavaa kertoi tuntevansa jonkin verran samankaltaisuutta ja kaksi ei tuntenut lainkaan samankaltaisuutta. Vaikka yhteisiä ominaisuuksia jaettiin molempien adoptiovanhempien kanssa, koettiin ”Hennasta” poiketen enemmän samankaltaisuutta adoptioäiteihin kuin -isiin. Adoptoitujen puheissa samankaltaisuudella viitattiin erityisesti samantyyppisiin elämänarvoihin, kuten uskonnollisuuteen, humanismiin, poliittiseen suuntautumiseen sekä tapaan suhtautua työhön.

No varmaan siis ihmisoikeudet on vahvasti olleet semmonen. Muiden kunnioittaminen ja et ei voi ulkonäön perusteella arvioida ihmistä, ja et jos joillakin on vähemmän, niin niitä pitää ymmärtää. Ja varmaan sitten politiikassakin on vähän samoihin päin, ehkä vasemmalle päin, ne arvot on tullu kotoota. Ja vaikka nyt on aikuisena miettiny, et vaikka ei nyt ihan samalla lailla kaikessa ajatella, kun on eri ikänen ja on eri aikakin nykyään, mut kuitenkin aika paljon semmosia (samoja) juttuja.

Samankaltaisuutta adoptiovanhempien kanssa koettiin niin ikään erilaisissa käytännöllisissä taidoissa, joita adoptoidut kertoivat omaksuneensa lapsuudenkodissaan. Kodinhoitoon, siisteyteen, lastenhoitoon ja -kasvatukseen liittyvissä asioissa toimittiin usein samalla tavalla kuin adoptiovanhemmat. Niin ikään tapa käsitellä rahaa sekä tyyli organisoida asioita koettiin samankaltaiseksi ominaisuudeksi adoptiolasten ja -vanhempien välillä. *Arkisissakin asioissa huomaa, et jossakin taloudenpidossa mä ajattelen ihan niinku mun isäni. Mulla on paperit organisoitu samalla tavalla, kaikki mapissa.* Myös puutarhanhoito, urheilu, ruuanlaitto sekä kiinnostus matkustamiseen olivat yhteisiä kiinnostuksen kohteita adoptiovanhempien kanssa.

Sellaiset *abstraktimmat ominaisuudet* ja taidot, kuten realistinen suhtautuminen elämään, periksiantamattomuus sekä sosiaalisuus kuvailtiin adoptoitujen puheissa samankaltaisiksi adoptiovanhempien kanssa. Myös se, miten reagoitiin konfliktitilanteissa sekä ongelmanratkaisutyylit olivat adoptoitujen mukaan samantyyppisiä adoptiovanhempien kanssa. *Äitikin on aika tiukka, et kyllä meillä on aina huudettukin. Ite oon ollu mukana siinä yhtälaillla, oon tullu varmaan samanlaiseksi.*

Haastateltavien puheissa samankaltaisuutta adoptoitujen ja adoptiovanhempien välillä perusteltiin ennen kaikkea ympäristöltä opittuina ominaisuuksina ja käyttäytymismalleina. *Väkisinkin aika samanlaiset on ne arvot ja käyttäytyminenkin, et on tosi paljon samanlaisia eleitä, kaikki, jotka tarttuu, kun sä oot joidenkin ihmisten kanssa.* ”Henna Hämäläisen” tavoin ympäristön vaikutuksen uskottiin olevan jopa biologista perimää vahvempana tekijänä muokkaamassa samankaltaisuutta ihmisten välillä.

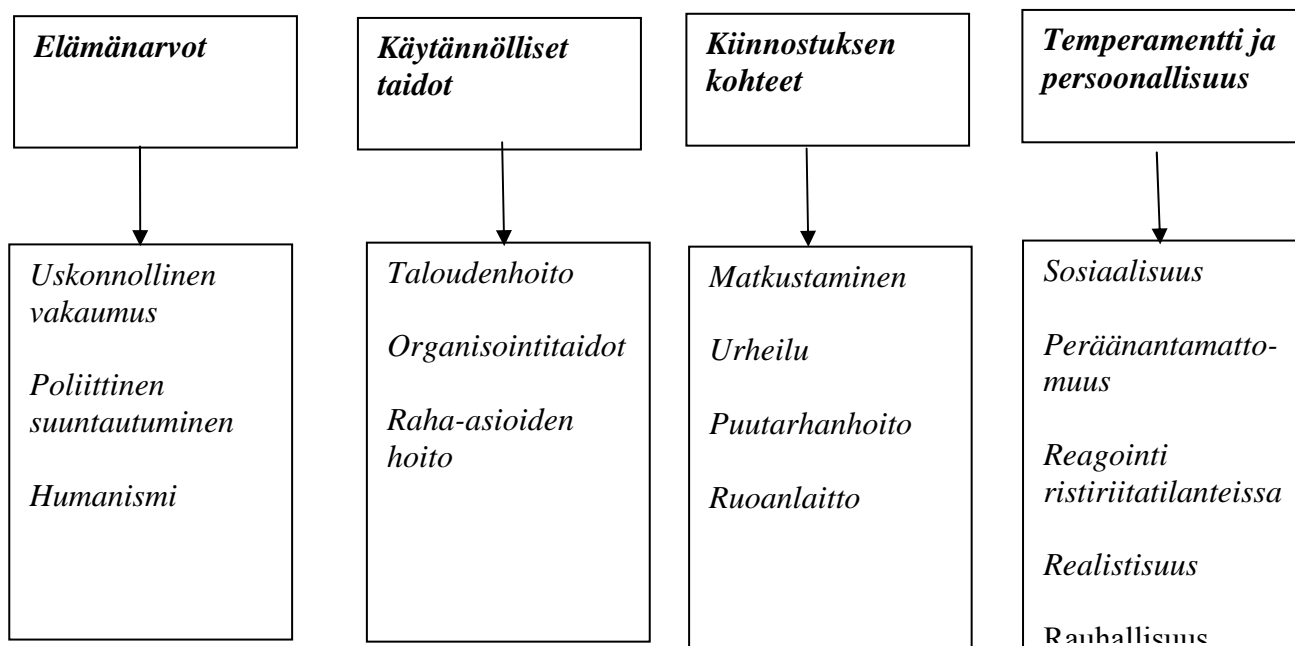
Erilaisuutta adoptiovanhempiin koettiin mielipiteissä, täsmällisyydessä, sosiaalisuudessa sekä erilaisissa käytännöllisissä taidoissa. Näitä eroavaisuuksia ei kuitenkaan pidetty ongelmallisina ja niiden ajateltiin johtuvan osittain siitä, että adoptoidut ja adoptiovanhemmat edustivat eri sukupolvia ja olivat siksi kiinnostuneita erilaisista asioista.

- - - Siis varmasti on jotain eroja. Sekin enemmän on siihen, et ollaan eri ikäsiä, eletään niinku eri ajassa. Välillä must tuntuu, että ne on jämähtäny niiden aikaan joissain asioissa vaikka. Ne ei ymmärrä jostain tekniinsta esimerkiks - - -

Haastateltujen puheissa temperamentti oli ehkä merkittävin ero adoptoitujen ja adoptiovanhempien välillä. *Mä pidän itseäni erilaisena kuin ne on, temperamenttisena.* Temperamenttiero olivat myös tekijöitä, jotka tuottivat eniten ongelmia adoptoidun ja adoptiovanhemman välille. Temperamentilla tarkoitetaan yksilöllistä tapaa toimia ja reagoida erilaisiin tilanteisiin. Temperamentti on siten synnynnäinen taipumus tai valmius reagoida ulkomaailmaan sekä yksilön fyysisiin ja emotionaalisiin tiloihin eri tavoilla. Temperamentti on suhteellisen pysyvä ominaisuus yksilön elämässä ja se ilmenee jo vauvaiässä, joten sillä on ainakin jossakin määrin biologinen pohja. (Keltinkangas-Järvinen 2006.)

Suurin osa adoptoiduista kertoi omaavansa "voimakkaamman temperamentin" kuin adoptiovanhempansa. Tällä viitattiin adoptiovanhempia spontaanimpaan tapaan suhtautua elämään ja sen haasteisiin. *No, mä oon ainakin paljon, paljon spontaanimpi kuin (adoptio)vanhempani* Ylipäättään adoptiovanhemmat kuvattiin puheissa adoptoituja rauhallisemmiksi, varovaisemmiksi ja hillityimmiksi. Temperamenttierojen nähtiin liittyvän myös erilaiseen tapaan reagoida pettymyksiin ja vastoinkäymisiin. *Jos tulee takaiskuja, mä otan ne paljon kovemmin vastaan, mä reagoisin niihin hyvin paljon enemmän kuin ne.* Temperamenttiero tulivat esille myös adoptoidun tunteellisempänä suhtautumisena elämään sekä ilon, surun ja pettymysten välittömämpänä ilmaisuna. Erityisesti erilainen tapa osoittaa tunteita koettiin etäännyttäväksi tekijäksi adoptoidun ja adoptiovanhemman välillä. (Kuviosta 10 ilmenevät adoptoitujen ja adoptiovanhempien samankaltaisuudet adoptoitujen kertomuksissa.)

Meillä ei oo mun mielestä mitään yhteyttä, ei oo ikinä ollu. - - - Mä en oo ikinä tuntenu sitä, en ikinä. Se on jotenkin ollut kuoressaan. Mä ajattelen, että meidän (adoptio)isä oli tunteeton. Taikka itseasiassa eihän kukaan voi olla tunteeton. Se ei näyttänyt koskaan tunteitaan. Se oli niin kömpelö, se oli uskomattoman kömpelö. Mä en osaa selittää, niinku me oltiin ihan ääripää.

KUVIO 10. Adoptoitujen ja adoptiovanhempien samankaltaisuus adoptoitujen puheissa

6.4.2 Adoptoidun kuulumisen tunne adoptioperheeseen

Vaikka oon niin erivärinen, niin samaan perheeseen kuulun

”Henna Hämäläinen” tuntee voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta adoptioperheeseensä. Hänelle adoptioperhe on niin itsestään selvä ja luonnollinen tapa olla perhe, ettei hän ole osannut välttämättä ajatella edes muuta vaihtoehtoa. ”Hennalle” adoptioperheeseen kuulumisen tunne on syntynyt samankaltaisuudesta adoptiovanhempien kanssa sekä hänen ulkoisen ja persoonallisen erilaisuutensa ehdottomasta hyväksymisestä. Myös tietoisuus siitä, että hän on ollut adoptiovanhempiansa kauan odotettu ja kaivattu lapsi, on vahvistanut kuulumisen tunnetta.

Kyl se niinku jotenkin on vaan meidän perhe, mun isi ja äiti. Et aina jotkut sanoo, et mites sun oikee äiti? Mä sanon, et ne on mun oikeet vanhemmat ehdottomasti, et mun biologinen äiti, joka on mut synnyttänyt ja mun biologinen isä, et ne ei oo mun oikeet vanhemmat. Ja mä oon haluttu. Monilla adoptiolapsilla tulee semmonen olo, et mä oon tosi haluttu just kun tietää, et kuka vaan voi tehdä biologisia lapsia.

Dalenin (1999) mukaan adoptoidun kokemus adoptioperheeseen kuulumisesta perustuu samankaltaisuuden kokemusten lisäksi adoptoidun erilaisuuden hyväksymiseen. Kaikki

haastatteluun osallistuneet adoptoidut kertoivat ydintarinan ”Hennan” lailla saaneensa runsaasti hyväksyntää ja ymmärrystä erilaisuuttaan kohtaan. Adoptoitujen mukaan adoptioperheissä erilaisuutta oli korostettu rikkautena sekä ominaisuutena, josta oli opittu olemaan positiivisella tavalla ylpeitä. Adoptoidun fyysiseen erilaisuuteen vanhemmat olivat adoptoitujen mukaan suhtautuneet luontevasti. Erilaisuudesta oli keskusteltu perheissä avoimesti, mutta toisaalta sitä ei kuitenkaan korostettu liikaa adoptiolasten ja -vanhempien suhteissa.

Meillä on aina kotona ollu semmonen, et mun mielestä mä oon saanut hyvän itsetunnon, et on kannustettu semmoseen, et vaikka on erilainen niin se on vaan hyvä asia ja jotenkin on oppinu vaan oleen ylpee itestään - - -

Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta tunsivat adoptoidut ”Henna Hämäläisen” tavoin vahvaa kuulumisen tunnetta adoptioperheeseensä. Osaa heistä voisi verrata Dalenin (1999) tutkimuksen hyvin *sopeutuneisiin lapsiin* (well-adjusted child) eli henkilöihin, jotka ovat sopeutuneet hyvin perheeseensä ja tuntevat samankaltaisuutta adoptiovanhempiinsa. Osan adoptoiduista voisi luokitella Dalenin ryhmään *luova lapsi* (creative child) eli henkilöihin, jotka ovat kokeneet itsensä erilaiseksi kuin adoptioperheensä, mutta jotka ovat kokeneet silti saavansa runsaasti hyväksyntää osakseen ja joiden kuulumisen tunne perheeseen oli siksi vahvaa.

Adoptoidut perustelivat vahvaa kuulumisen tunnettaan muun muassa sillä, ettei heillä ollut muistikuvaa ajasta ennen adoptiota ja että adoptioperhe oli siten ainut koti, jossa he muistivat eläneensä. *Mä oli niin pieni, etten mä muutakaan muista.* Myös se, ettei yhteyttä biologiseen sukuun ollut olemassa, teki erään adoptoidun mukaan hänen adoptioperheeseen kuulumisestaan vahvempaa. ”Henna Hämäläisen” lailla adoptioperhe koettiin myös niin itsestään selvänä tapana olla perhe, että muuta ei välttämättä osattu edes ajatella. *Mulle se on niinku ainut oikee tapa olla.* Tunne adoptioperheeseen kuulumisesta oli niin luonnollista ja vahvaa, että biologisen siteen puuttumisen unohti joskus adoptiolapsen ja -vanhemman lisäksi myös lähiympäristö.

- - - Jotenkin musta aina tuntuu, et mä oisin syntynyt siihen perheeseen. Mun on hirveän vaikea ajatella mitenkään muuten, et se on jotenkin niin luonnollinen. - - - Yks äidin ystävä oli joskus verenpainemittauksessa, no sit (äiti) oli, et ei multa oo mitattu verenpainetta pitkään aikaan. Mun luokkakaverin äiti, et no onhan sulla silloin, kun sä oot ollut raskaana, et silloin kun sä odotit. Äiti oli, et en mä nyt oo synnyttäny sitä edelleenkään. Se on ollut jotenkin niin luonnollista. - - -

Samankaltaisuuden kokemusten sekä adoptoidun erilaisuuden kohtaaman hyväksynnän lisäksi vahva kuulumisen tunne adoptioperheeseen syntyi erilaisista adoptoidun ja adoptiovanhempien välisistä vuorovaikutustilanteista. Tilanteet, joissa oli läsnä läheisyyttä, hellyyttä, avoimuutta, huumoria, luottamusta ja kunnioitusta, viittasivat adoptoitujen puheissa vahvaan kuulumisen tunteeseen. Myös yhdessä tekeminen ja harrastaminen olivat merkittäviä yhteenkuuluvuudentunteen rakentajia.

- - - Me tehtiin isän kanssa hirveän paljon ja isä oli aina mukana jos mä olin lähdessä tekemään jotakin. Se pisti mut jalkapallokerhoon ja opetti mut pyörällä ajamaan, opetti ajamaan mopolla ja. Isä oli semmonen, joka teki mun kanssa kaikkia asioita.

Mahdollisuus tukeutua vanhempien apuun taloudellisesti ja henkisesti lähensivät adoptoitujen ja adoptiovanhempien välistä suhdetta. Merkittäväksi koettiin vanhempien osoittama luottamus ja kunnioitus adoptoitua kohtaan. Erityisen tärkeäksi se koettiin tilanteissa, joissa vanhemmilta kaivattiin henkistä tukea vaikeaan elämänvaiheeseen. *Mulla on semmonen olo, et mä voin kertoa kaikesta ja mä voin myös epäonnistua.* Luottamus siihen, että epäonnistuneenakin oli adoptiovanhempien rakkauden arvoinen, oli keskeistä kuulumisen tunteelle *Tietää, et niille voi puhua ihan kaikesta, et ne on aina mun puolella.*

Vahvaa kuulumisentunnetta adoptioperheeseen perusteltiin ”Henna Hämäläisen” tavoin adoptoidun tunteella olla haluttu ja kauan odotettu lapsi. Adoptioperheen syntymisen muistelu yhdessä vanhempien kanssa, adoptiotarinan kertaaminen ja vanhojen valokuvien katselu olivat tekijöitä, jotka erään adoptoidun mukaan rakensivat erityisesti lapsena hänen kuulumisen tunnettaan adoptioperheeseen.

Jos on katottu vanhoja diakuvia, kun mut on haettu ja sit jotenkin semmonen, et voi vitsi, et tonne asti ne on lähteny. Monta kertaa pienenä on katottu niitä matkakuvia ja niistä on tullu tosi hyvä olo.

Yksi haastatelluista kertoi tuntevansa hyvin heikkoa yhteenkuuluvuuden tunnetta adoptioperheeseensä siitäkin huolimatta, että hän koki saaneensa runsaasti hyväksyntää erilaisuuttaan kohtaan. Hänet voisi sijoittaa Dalenin (1999) tyypittelyssä kategorioiden *tappeleva lapsi* ja *vaelteleva lapsi* välimaastoon. Ensimmäistä kategoriata perustelee vähäinen yhteenkuuluvuuden sekä voimakas erilaisuuden tunne. Toista kategoriata perustelee niin ikään vähäinen yhteenkuuluvuus huolimatta hyväksynnästä ja ymmärryksestä. Heikko kuulumisen tunne

periaatteessa mikään täytä. Hän pohti, oliko hylätyksi tuleminen jättänyt häneen niin syvän rakkauden ja hyväksytyksi tulemisen kaipuun, ettei mikään pystyisi sitä koskaan täyttämään

- - - Varsinkin myöhemmin teini-iässä mä ajattelin, että mä oon vaan kiintyny niihin, et en mä vois sanoo, et mä en pystyis elään jos mun (adoptio)äiti kuolis, koska mä olin niin kouliintunut siitä ensimmäisestä menetyksestä. Mä ajattelin, et no sit se kuolis niinku mun (biologinen) äitikin.

7 Pohdintaa kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteetistä

7.1 Koti, kaverit, koulutus ja kieli suomalaisuuden perustana

Kansainvälisesti adoptoidut nuoret aikuiset identifioituivat kaikkein voimakkaimmin suomalaiseen kulttuuriin. Suomalaista kulttuuri-identiteettiä perusteli ennen kaikkea se, ettei adoptoiduilla ollut juurikaan muistikuvia muualla kuin Suomessa elämisestä. Tästä johtuen suomalaisuus edusti heille sitä kulttuuria, jonka he tunsivat kaikkein syvimmin. Erityisesti suomalainen adoptiokoti ja ystäväpiiri olivat merkittävimpinä suomalaisen kulttuuri-identiteetin rakennusaineina. Myös Suomen kieli näyttäisi olevan eräs merkittävimpiä suomalaiseen kulttuuriin identifioivia tekijöitä. Adoptoitujen puheissa kieli esiintyi välineenä, jonka kautta yksilö kykeni merkityksellistämään syvintä olemustaan ihmisenä.

Osa adoptoiduista koki läheisyyttä myös alkuperäkulttuuriaan kohtaan. Tähän näyttäisi vaikuttavan ikä adoptiohetkellä. On luonnollista, että Suomeen 6- ja 7-vuotiaina adoptoiduilla on enemmän muistoja synnyinkulttuuristaan kuin esimerkiksi vauva-ikäisenä adoptoiduilla. Toinen merkittävä synnyinkulttuuriin identifioiva tekijä näyttäisi olevan synnyinmaan edustajien läheinen tunteminen. Adoptoitujen puheissa esimerkiksi avioliitto synnyinkulttuuria edustavan henkilön kanssa sekä suhteen luominen synnyinmaassa asuviin biologisiin sukulaisiin syvensivät adoptoidun syntymäkulttuuriin identifioitumista. Suurimmalla osalla adoptoiduista synnyinkulttuurin tietämys jäi kuitenkin suhteellisen pintapuoliseksi. Ruokakulttuurin ja musiikin tunteminen sekä joidenkin historiallisten ja maantieteellisten faktojen tietäminen eivät vielä tarjoa riittävästi rakennusaineita syntymäkulttuuriin identifioitumiselle. Alkuperäkulttuuriin tutustuminen ei myöskään väistämättä takaa kiinnostusta sitä kohtaan, vaan voi saada adoptoiduin identifioitumaan entistä voimakkaammin suomalaiseen kulttuuriin. Silti lähes poikkeuksetta synnyinmaa edusti adoptoiduille nuorille aikuisille jotakin erityistä.

Adoptoidulle itselleen suomalaisuus ilmenee luontevana ja itsestään selvänä identiteetin ominaisuutena. Kuitenkin valtaväestöstä poikkeava ulkonäkö saa ympäristön identifioimaan

adoptoidut ensikohtaamisella ulkomaalaisiksi. Erityisesti tämän ulkoinen identifikaatio toteutui adoptoidun vaihtaessa uusiin konteksteihin. Näissä kohtaamisissa adoptio näyttäisi olevan tekijä, joilla neuvotellaan suomalaisuus ympäristön silmissä ja vapaudutaan ulkomaalaisleimasta. ”Tunnustautuminen” adoptoiduksi herätti lähes poikkeuksetta ympäristössä positiivista huomiota, mutta velvoitti toisaalta adoptoidun yksipuoliseen avautumiseen taustastaan. Jatkuva elämäntarinan jakaminen koettiin ajoittain kiusallisena ja turhauttavana, mutta toisaalta välttämättömänä suomalaisuuden saavuttamiseksi ympäristön silmissä. ”Suomalaista” muistuttava ulkonäkö näyttäisi suojaavan adoptoitua ulkomaalaiseksi luokittelulta. Venäjältä adoptoitu haastateltava ei esimerkiksi joutunut neuvottelemaan suomalaisuudestaan yhtä ponnekkaasti kuin adoptoidut, joiden ulkonäkö paljasti heidän ei-suomalaiset juurensa.

Tulokset kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten kulttuuri-identiteetistä ovat monesta näkökulmasta tarkasteltuna yhteneväisiä pohjoismaisten adoptiotutkimusten kanssa. Yhteistä ovat erityisesti kokemukset ulkoisesta identifikaatiosta sekä adoptoidun vahvasta tarpeesta identifioitua sen maan kansalaiseksi, johon hänet on adoptoitu (Dalen 2005, 220). Tärkeäksi adoptiokulttuuriin identifioitumisen tekee se, että se vahvistaa adoptioperheeseen, suomalaiseen ystäväpiiriin, sosiaalisiin ryhmiin sekä kulttuuriin kuulumista. Badenin (2002, 169–175) kulttuurirodullista identiteettiä vasten tarkasteltuna näyttäisi, että adoptoidulla on adoptiovanhempien kulttuuria painottava suomalainen kulttuuri-identiteetti. Tämä on yhteneväinen ainakin Ruotsissa sekä Norjassa adoptoitujen kulttuuri-identiteettiä tarkastelevien tutkimusten kanssa, joissa adoptoiduille oli merkittävää identifioitua adoptiomaansa kulttuuriin (ks. Brottveit 1999, Irhammar 2006).

7.2 Rodullinen identifikaatio kulttuuri-identifikaatiota haastavampaa

Suomalainen adoptio-perhe ja suomalaisessa yhteiskunnassa kasvaminen johtavat vahvaan suomalaiseen kulttuuri-identiteettiin, sillä adoptoiduilla näyttäisi olevan vain harvoin mahdollisuuksia tutustua syvällisesti alkuperäkulttuuriinsa. Rodullinen identifikaatio saattaa olla kansainvälisesti adoptoiduille monimutkaisempaa, sillä adoptoidun ”rotu” on aina läsnä adoptoidun elämässä eikä alkuperäkulttuurin lailla ”poislohkottavissa”.

Puheet rodullisesta identifikaatiosta voidaan jakaa niihin, joissa identifioiduttiin yhtä paljon sekä omaan että vanhempien rodulliseen ryhmään sekä niihin, joissa identifioiduttiin vahvimmin adoptoidun rodulliseen ryhmään. Yhteistä useimmille adoptoiduille oli kuitenkin se, että vaikka oma ”rotu” integroitiin osaksi identiteettiä, koettiin adoptiovanhempien edustamaan rotuun kaikkein

suurinta läheisyyttä. Toisaalta ”suomalaisten näköisten” ihmisten kokeminen läheisiksi saattaa viitata enemmän kulttuuria kohtaan tunnettuun läheisyyteen: ”Suomalaisten näköiset” ihmiset tuntuivat läheisimmiltä, koska edustivat suomalaista kulttuuria, joka oli niin ikään adoptoiduille tutuin ja läheisin kulttuuri.

Kompleksinen suhde omaan ”rotuun” ilmenee myös adoptoitujen suhtautumisena synnyinmaansa edustajiin sekä muihin etnisiin vähemmistöihin. Adoptoitujen ystävyyssuhteet rodullisen ryhmänsä edustajiin rajoittuivat lähinnä muihin adoptoituihin tai pintapuolisiin tuttavuuksiin oman etnisen ryhmänsä maahanmuuttajiin. Irhammarin (1999) tutkimuksen lailla adoptoidut näyttävät pitävän etäisyyttä oman etnisen ryhmänsä maahanmuuttajiin. Eroa itsen ja oman etnisen ryhmän edustajien välillä tehtiin adoptoitujen puheissa korostamalla omaa suomalaisuutta suomalaisen tapa- ja käytöskulttuurin, kielen, ystäväpiirin ja pukeutumisen avulla.

Valtaväestöstä poikkeava ulkonäkö näyttäisi olevan osalle kansainvälisesti adoptoiduille ongelmallisinta nuoruudessa, jossa paine samankaltaisuuteen vertaisryhmissä on suurinta. Osa adoptoiduista häpesi nuoruudessa rodullisia piirteitään, sillä ne erottivat hänet ikätovereista. Aikuistumisen myötä suhde omaan ulkonäköön näyttäisi kuitenkin muuttuvan. Haastatelluista puolet ilmoitti hyväksyvänsä erilaisen ulkonäkönsä ja puolet ilmoitti olevansa ylpeitä siitä. Aikuistuesssa paine samankaltaisuuteen näyttäisi siten vähenevän ja muuttuvan oman yksilöllisyyden hyväksynnäksi. Erilaisuus koettiin niin ikään positiivisena ominaisuutena, jonka avulla saatiin enemmän huomiota sekä mahdollisuuksia luoda uusia ihmissuhteita.

Aineistosta voidaan havaita ainakin kaksi samansuuntaista identiteettiä Phinneyn (1989, 35–37) soveltaman vähemmistöryhmien identiteettikehityksen kanssa; *keskeneräinen identiteetti* ja *saavutettu identiteetti*. Osa adoptoiduista näyttäisi omaavan kehittyneimmän identiteetin muodon eli saavutetun identiteetin. Tämä identiteetti on kehittynyt yksilölle tietoisien pohdinnan kautta ja sen mukaan yksilö hyväksyy itsensä ja on ylpeä ”rodustaan”. Osan haastatelluista voisi kategorisoida keskeneräisten identiteettien ryhmään, jonka mukaan adoptoitu ei kenties ole vielä ratkaissut täysin suhdetta ”rotuunsa”, vaan näyttäisi pyrkivän parempaan ymmärrykseen niin itsestään kuin etnisen ”rotunsa” muistakin edustajista. Osa adoptoiduista näyttäisi liikkuvan identiteettikehityksessään näiden kahden identiteettivaiheen välimaastossa. Brottveitin (1999, 128) norjalaistutkimusta vasten tarkasteltuna haastateltavat näyttäisivät omaavan *etnisen kaksoisidentiteetin*, jolla tarkoitetaan oman erilaisen ulkonäön merkitysten ja vaikutusten tiedostamista sekä alkuperään liittyvää kiinnostusta.

Tulosten mukaan voidaan olettaa, että aikuistumisen myötä adoptoidut kykenevät paremmin kohtaamaan identiteettinsä eri ulottuvuudet ja muodostamaan kaksoisidentiteetin. On kuitenkin mielenkiintoista pohtia, miten adoptoidun identiteetti kulttuurin ja myös ”rodun” suhteen kehittyy

ajan kuluessa. Norjalaisen seurantalutkimuksen mukaan adoptoidut suhtautuivat myöhemmin paljon rennommin ulkonäköönsä, pakolaisiin sekä maahanmuuttajiin ja pohtivat rotu- ja kulttuuri-identiteettiään enemmän esimerkiksi perheenperustamista sekä työelämän haasteita (Saetersdal & Dalen 1999).

7.3 Asenteellisuuden sietämistä sekä itsen erottamista rasismista

Adoptoidun valtaväestöstä poikkeava ”rotu” tuottaa monenlaisia erilaisuuden kokemuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Irhammarin (2006) ruotsalaisen tutkimuksen lailla adoptoidut identifioidaan ympäristön taholta maahanmuuttajiksi, ja he kohtaavat suomalaisessa yhteiskunnassa samanlaisia negatiivisia asenteita kuin muut etnistä vähemmistöä edustavat ryhmät. Rasismin muodot ovat moninaisia ja kaikki adoptoidut olivat kohdanneet vähintään yhden tai useampia rasismin muotoja elämänsä aikana. Lapsuudessa vastaanotetut lempeät katset ja kommentit vaihtuivat kypsymisen myötä negatiivisiksi asenteiksi. Puberteetti-ikä sekä uudet sosiaaliset kontekstit olivat tilanteita, joissa oltiin erityisen alttiita rasismin kokemuksille.

Rasismin visuaalinen ulottuvuus oli vahvaa adoptoitujen kokemuksissa. Kaikki haastateltavat puhuivat katseen kohteena olemisesta ja sen jokapäiväisyydestä. Katset sisälsivät myös adoptoitujen toimintaan liittyvää kontrollointia. Erityisesti kaupat olivat paikkoja, joissa adoptoitujen liikkumista tarkkailtiin. Muita adoptoitujen kohtaamia rasismin muotoja olivat erilaiset kirjalliset ja suulliset kommentoinnit. ”Neekeriksi”-nimittelyt olivat tyypillisiä kommentteja, joita adoptoidut olivat joutuneet vastaanottamaan. Myös stereotyyppiset käsitykset eri ”rotuihin” liitetyistä ominaisuuksista ovat tavallisia adoptoitujen kohtaamia rasismin muotoja. (ks. Rastas 2007b). Muun muassa seksuaalinen kypsyminen ja moraalinen, yhteiskunnan tuella eläminen ja taipumus rikollisuuteen olivat joitakin adoptoitujen kohtaamia stereotypioita. Myös fyysisen väkivallan uhka näyttäisi aikuistumisen myötä tulevan suuremmaksi. Eräänä pahimpana rasismin muotona pidettiin sivullisten reagoimattomuutta rasisitissa tilanteissa.

Adoptoidut eivät ole vain rasismin uhreja, vaan myös toimijoita, joilla on omat strategiansa vastustaa rasismia sekä selviytyä sen aiheuttamista seurauksista. Tehokkain selviytymiskeino näyttäisi olevan suomalaisuuden sekä adoptiotaustan esille tuominen. Niin ikään suomalainen ystäväpiiri oli tehokas suoja rasismia vastaan. Tyypillisin selviytymiskeino rasismia vastaan näyttäisi olevan pyrkimys olla reagoimatta ja välittämättä kohdatusta rasismista. Myös rasistisesti käyttäytyvien ihmisten ymmärtäminen ja selittäminen, tiettyjen tilanteiden sekä ihmisten

välttämisen olivat adoptoitujen selviytymisstrategioita. Myös kotipaikkakunnalta poismuuttaminen oli erään adoptoidun puheessa äärimmäinen keino suojautua rasismilta. Rastaa (2007b, 132) mukaan hedelmällisempiä strategioita rasismia vastaan olisivat rasismin kokemusten käsittely ja jakaminen sekä rasismista puhumiseen tarvittavien argumenttien ja käsitteiden antaminen lapsille ja nuorille.

7.4 Kiinnostus biologista taustaa kohtaan vaihtelee elämäkuluksa

Biologisen perheen etsiminen on osa normaalia identiteetin kehitystä, jossa haetaan jatkuvuutta menneisyyden sekä nykyisyyden välille. Toisaalta etsiminen voi olla myös seurausta epätyytyttävästä elämäntilanteesta, huonosta itsetunnosta tai turvattomasta kiintymyksestä. (Irhammar 2006, 1.) Tässä tutkimuksessa kaikki haastateltavat olivat pohtineet biologista taustansa jossakin elämänvaiheessaan. Haastateltavat voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, kuinka kiinnostuneita he olivat taustastaan. Kolme adoptoitua ei ajatellut biologista perhettään juuri koskaan, kolme ajatteli kuukausittain ja kaksi viikoittain. Adoptoitujen ajatukset kohdistuivat ennen kaikkea biologisiin äiteihin ja vain harvoin pohdittiin isää tai mahdollisia sisaruksia. Tyypillisin teema adoptoitujen ajatuksissa etenkin puberteetti-iässä oli se, ketä he muistuttivat ulkoisilta piirteiltään. Myös biologisten vanhempien persoonallisuus, elämäntilanne sekä hylkäämiseen johtavat syyt olivat adoptoitujen ajatuksissa. Osa adoptoiduista oli tuntenut nuorempaan katkeruutta hylätyksi tulemisesta. Aikuistumisen myötä katkeruuden tunne muuttui kuitenkin kiitollisuudeksi mahdollisuudesta saada elää parempi elämä kuin se, mitä biologiset vanhemmat olisivat kyenneet mahdollisesti tarjoamaan. Adoptoitujen ajatuksia biologisista vanhemmista värivät myös suru näiden vaikean elämäntilanteen vuoksi.

Kiinnostus biologista taustaa kohtaan vaihtelee elämäntilanteiden mukaan. Tyypillisimmillään kiinnostus heräsi puberteetti-iässä, jolloin kaivattiin ulkoisia samastumisen kohteita, joita adoptioperhe tai muu ympäristö ei pystynyt tarjoamaan. Myös raskaus sekä lapsen saaminen näyttäisivät olevan merkittäviä etsimisen laukaisijoita. Irhammarin (2006, 8) mukaan lapsen saamisen kautta adoptoitu voi löytää puuttuvan fyysisen samankaltaisuuden kokemuksen. Biologisen lapsen saamisen kautta toteutuu myös mahdollisuus täydentää omaa usein hämärän peittoon jäänyttä historiaan elämän ensi hetkistä. Tuloksissa myös epätyytyttävä elämäntilanne sekä vaikeat suhteet adoptiovanhempiin kytkeytyivät etsimiseen.

Vähäistä kiinnostusta perusteltiin hyvillä suhteilla adoptiovanhempiin. Yhteisten piirteiden

löytämistä biologisista sukulaisista ei kaivattu, koska tunnettiin vahvaa samankaltaisuuden sekä kuulumisen tunnetta adoptioperheeseen. Myös negatiiviset käsitykset biologisista sukulaisista sekä pelko joutua kantamaan näistä taloudellista vastuuta vähensivät kiinnostusta etsimistä kohtaan. Myös nuoren aikuisen elämäntilanne, jossa keskiössä ovat työ, lapsiperhe sekä opinnot voivat jättää vain vähän tilaa biologisen taustan pohtimiselle. Steinin & Hoopesin mukaan etsiminen on yleisintä varhaisaikuisuudessa, 20 - 30 vuoden ikävaiheilla. Mielenkiintoista on, minkälaisia tuloksia esimerkiksi 5 vuoden kuluttua toteutettava seurantatutkimus antaisi adoptoitujen kiinnostuksesta biologista alkuperää kohtaan.

Joidenkin tutkimusten mukaan intensiivinen etsiminen kytkeytyy heikkoon itsetuntoon ja huonoihin vuorovaikutussuhteisiin adoptiovanhempien kanssa (esim. Irhammarin & Cederblad 2000; Kohler, Grotevant & McRoy 2002; Stein & Hoopes 1985). Tässä tutkimuksessa kahdella tapauksella oli yhteys etsimisen sekä heikon adoptioperhettä (tai jompaakumpaa adoptiovanhempaa) kohtaan tunnetun yhteenkuuluvuuden ja vähäisten samankaltaisuuden kokemusten kanssa. Yhdellä adoptoidulla taas vaikea elämäntilanne koulussa sai tämän kaipaamaan lapsuudessaan tuntemattomaksi jääneen äidin luokse.

Matka biologisille juurille voi täydentää adoptoidun identiteettiä sekä lisätä tämän alkuperään liittyviä puutteellisia tietoja, kuten adoptoidulla, joilla oli ollut mahdollisuus tavata biologisia sukulaisiaan. Biologisen perheen tapaaminen on emotionaalisesti merkittävä tapahtuma ja voi herättää myös pettymyksen ja hämmennyksen tunteita, mikäli yhteyttä adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä ei löydykään. Myös se, että esimerkiksi biologista vanhempaa ei voi kuoleman tai muun syyn vuoksi tavata, voi osoittautua suureksi pettymykseksi adoptoidulle. Biologisen taustan konkreettinen etsiminen voi synnyttää uudelleen yhteyden biologiseen perheeseen sekä herättää kiinnostuksen alkuperämaan kulttuuria kohtaan. Toisaalta biologisiin sukulaisiin tutustuminen voi myös vähentää kiinnostusta alkuperää kohtaan. Irhammarin (2006, 7) seurantatutkimusten mukaan adoptoitujen kiinnostus biologista alkuperää kohtaan näyttäisi vähenevän ajan myötä, kun taas kiinnostus kulttuurista taustaa kohtaan näyttäisi säilyvän vähintään ennallaan.

7.5 Vahvaa kuulumisen tunnetta erilaisuudesta huolimatta

Pohjoismaisen tutkimuksen mukaan adoptoidut ilmaisivat usein samankaltaisuutta itsensä ja adoptiovanhempiansa välillä (Dalen, 1999). Tässä tutkimuksessa kaksi adoptoitua kertoi tuntevansa

suurta ja kolme jonkin verran samankaltaisuutta adoptiovanhempiinsa. Kahden adoptoidun mukaan heidän ja adoptiovanhempien välillä ei ollut lainkaan samankaltaisuutta. Samankaltaisuudella viitattiin enimmäkseen samanlaisiin elämänarvoihin, käytännön taitoihin sekä kiinnostuksen kohteisiin ja yhdessä tapauksessa myös temperamenttiin. Erilaisuus suhteessa vanhempiin oli lähinnä sukupolvieroista sekä erilaisesta temperamentista johtuvaa. Erityisesti temperamenttierot näyttäisivät tuottavan eniten haasteita adoptiolapsen ja -vanhemman väliselle suhteelle.

Useiden tutkimusten mukaan samankaltaisuuden kokemukset vaikuttavat merkittävästi niin adoptioperheen tyytyväisyyteen adoptiota kohtaan kuin adoptoidun sopeutumiseenkin (Dalen 1999, Raynor 1980). Dalenin (2005, 223–224) mukaan adoptioperheen suhtautuminen adoptiolasten ja -vanhempien välisiin eroihin vaikuttaa merkittävästi adoptoidun identiteetin kehitykseen. Tässä tutkimuksessa yhtä adoptoitua lukuun ottamatta tunsivat kaikki suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta adoptioperheeseensä erilaisuuden kokemuksistaan huolimatta. Näyttäisi siltä, että adoptoidun erilaisuuden kohtaama hyväksyntä vaikuttaa samankaltaisuuden kokemuksiakin enemmän adoptoidun kuulumisen tunteeseen. Tutkimuksessa kaikki haastatellut kokivat saaneensa runsaasti hyväksyntää erilaisuuttaan ja yksilöllisyyttään kohtaan, mikä näyttäisi perustelevan vahvaa kuulumisen tunnetta adoptioperheeseen. Silti yksi haastatelluista ei kokemastaan hyväksynnästä huolimatta tuntenut kuuluvansa adoptioperheeseensä. Temperamenttierot, adoptiovanhempien sairaus sekä pelko hylätyksi tulemisesta selittivät adoptoidun puheissa tämän heikkoa kuulumisen tunnetta.

Dalenin (1999) tutkimusta soveltaen näyttäisi siltä, että osan haastatelluista voisi kategorisoida *hyvin sopeutuneisiin* eli henkilöihin, jotka tuntevat suurta samankaltaisuutta sekä vahvaa kuulumisen tunnetta adoptioperheeseensä. Osan adoptoiduista voisi luokitella *luoviin lapsiin* eli henkilöihin, jotka ovat kokeneet itsensä erilaiseksi kuin adoptioperheensä, mutta ovat silti saaneet runsaasti hyväksyntää osakseen ja joiden kuulumisen tunne perheeseen on siksi vahvaa. Ainoastaan yhden lapsen voisi luokitella luokkaan *tappeleva lapsi*, joka kokee kuuluvansa perheeseensä erittäin huonosti. Hän elää perheessä, jossa kokee voimakasta erilaisuutta vaikkakin kohtaa hyväksyntää.

7.6 Tutkimuksen arviointi, vaikuttavuus ja jatkotutkimushaasteet

Kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytetyt *reliabiliteetin* (johdonmukaisuus) sekä *validiteetin* (pätevyys) käsitteet saavat kvalitatiivisessa tutkimuksessa erilaisia tulkintoja. ”Tapaustutkimuksen tekijä voi aiheellisesti ajatella, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat

kuvaukset ovat ainutlaatuisia, ettei ole kahta samanlaista tapausta, joten perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen”. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 227.) Eskola ja Suoranta (2000, 210–212) ehdottavat uudenlaisia luotettavuuden kriteereitä kvalitatiiviselle tutkimukselle. Luotettavuutta voidaan tarkastella *uskottavuuden* kautta, minkä mukaan on syytä tarkastella tutkijan tekemien tulkintojen sekä tutkittavien käsitysten suhdetta. *Sirrettävyyden* kriteeri toteutuu laadullisessa tutkimuksessa vain tietyin ehdoin eikä ole edes välttämättä sen tavoite. *Varmuutta* tutkimukseen voidaan lisätä huomioimalla tutkijan ennakko-oletukset ja niiden vastaavuus tulosten kanssa. *Vahvistavuutta* tutkimusten tulkinnat saavat, kun niitä tarkastellaan muita vastaavaa ilmiötä tarkastelleita tutkimuksia vasten. Janesickin (2000, 393) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Validiudella tarkoitetaan siten kuvauksen ja siihen kytkeytyvien tulkintojen yhteensopivuutta. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 227) mukaan laadulliseen tutkimukseen tuodaan luotettavuutta tarkalla tutkimuksen toteuttamisen selostuksella.

Avoin raportointi ja selostus tutkimuksen kulusta ovat tärkeitä arvioinnin kannalta, jotta lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä. (Eskola & Suoranta 200, 215–216.) Tutkimuksen luotettavuuteen on kiinnitetty huomiota kuvailemalla tutkimukseen osallistuneita henkilöitä, haastattelupaikkoja sekä haastatteluun käytettyä aikaa. Tutkimusprosessin kuluessa on niin ikään pyritty perustelemaan päätöksiä esimerkiksi menetelmävalinnoista ja analyysitavoista. Tässä tutkimuksessa uskottavuuteen on pyritty liittämällä tulkintojen yhteyteen sitaatteja, joilla pyritään perustelemaan aineistosta tehtyjä tulkintoja. Näin pyritään hakemaan selityksille ja tulkinnoille luotettavuutta. Silti on kuitenkin syytä muistaa, että lopultakin jokainen tutkija tekee omiin kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä perustuvia päätelmiä ja tulkintoja aineistosta.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 228) mukaan tutkimuksen validiutta voidaan lisätä triangulaatiolla eli eri tutkimusmenetelmien yhteiskäytöllä. Metodologinen triangulaatio tai aineistotriangulaatio, jossa olisi haastattelujen lisäksi analysoitu esimerkiksi kansainvälisesti adoptoitujen internetissä olevan keskustelupalstan viestejä, olisi voinut tuoda tutkimukseen lisää eriäviä näkemyksiä tai vahvistaa olemassa olevia näkemyksiä. Niin ikään vanhempien ja adoptioasiantuntijoiden näkemykset olisivat voineet lisätä tutkimuksen validiutta. Toisaalta tämän tutkimuksen tulosten validiutta ovat vahvistaneet muut vastaavaa ilmiötä tarkastelleet ulkomaiset tutkimukset, jotka ovat monessa suhteessa vahvistaneet tutkimuksen tuloksia.

Tutkimuksen keskiössä ovat kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten ainutlaatuiset adoptio-identiteettiä rakentavat kokemukset. Tutkimuksen informanteina toimivat henkilöt, joilla on henkilökohtaisia kokemuksia kansainvälisestä adoptiosta. Näitä kokemuksia tulisi huomioida

entistä enemmän adoptioon liittyvässä yhteiskunnallisessa dialogissa. Tämän tutkimuksen tuloksia sekä aikaisempia tutkimustuloksia valottavaa teoriaosuutta voisivat hyödyntää niin adoptiopalvelunantajat kuin adoptioeuvontaa antavat sosiaalityöntekijät konsultoidessaan adoptiovanhempia adoptiovanhemmuuteen sekä -lapsuuteen liittyvistä haasteista. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutusalan ammattilaiset kohtaavat työssään yhä enemmän kansainvälisesti adoptoituja. Kansainvälisen adoption lisääntymisen myötä, adoptioon liittyvän erityisosaamisen tarve lisääntynyt ja monet adoptioerheet sekä ammattilaiset kokevat, ettei tietoa ole riittävästi adoptioon liittyvistä erityishaasteista.

Tutkimuksen myötä on syntynyt runsaasti ajatuksia jatkotutkimusaiheista sekä niiden potentiaalisista toteuttamistavoista. Dalenin (2001) mukaan adoptiotutkimuksessa on erityisen tärkeää huomioida, että olosuhteet eri elämänvaiheiden välillä voivat muuttua ja etteivät tutkimustulokset osoita automaattisesti, mitä tulee tapahtumaan seuraavissa elämänvaiheissa. Näin ollen pitkittäistutkimusten kautta olisi mahdollista tarkastella, kuinka adoptoidun suhde adoptioidentiteetin eri osa-alueisiin kehittyy elämänsä eri vaiheissa. Voidaan myös pohtia, onko relevanttia niputtaa kaikkia kansainvälisesti adoptoituja yhdeksi ryhmäksi. Badenin (2002, 169) mukaan jokaiseen rodulliseen ja kulttuuriseen ryhmään liittyy erilaisia uskomuksia ja käytäntöjä, jotka tuovat omia erityishaasteita adoptoidun identiteetille. Jatkotutkimuksissa voisi niin ikään huomioida sellaisten tekijöiden, kuten adoptioerheen kokoonpanon ja sosiaalisen statuksen, adoptioikänsä sekä adoptiota edeltävien kokemusten merkityksiä identiteetin kehityksen kannalta. Niin ikään adoptioidentiteetin vuorovaikutusta muihin identiteetin osa-alueisiin tulisi tarkastella tieteellisesti. Metodologinen triangulaatio sekä määrällisen ja laadullisen tutkimuksen yhdistäminen voisivat myös valaista lisää kansainvälisesti adoptoidun identiteetin kehitykseen liittyviä piirteitä.

Lähdeluettelo

- Abend, S. A. 1974. Problems of identity: Theoretical applications. *Psychoanalytic Quarterly*, 43 606-637.
- Adoptioerheut 2007. Adoptioſta. Tuloteſtu 4.4.2007.
http://www.adoptioerheut.fi/tieto_a_adoptioſta.html
- Aittola, T. & Raſkila, V. 1994. Jälkiſanat Teokſeſſa P. Berger & T. Luckman T. (toim.)
 Todelliſuuden ſoſiaallinen rakentuminen. Tiedonſoſiologinen tutkielma. Helsinki:
 Gaudeamus, 213—231.
- Baden, L. A., 2002. The psychological adjustment of transracial adoptees: An application of
 the cultural-racial identity model. *Journal of Social Diſtreſs and the Homeleſs*, 11 (2),
 167-191.
- Brodzinsky, D. M. 1987. Children`s adjustment to adoption: A psychoſocial perſpective.
Clinical Psychology Review, 7, 25—47.
- Brodzinsky, D. M. 1993. Long-term outcome in adoption. *The Future of Children*, 3, 153-166.
- Brottveitt, Å. 1999. Negotiating ethnic identities: Intercountry, transracial adoptees ſtrategies
 facing external categorization. Teokſeſſa Mine – yours – ours and theirs. Adoption, changing
 kinſhip and family patterns (toim.) A-L. Rygvold, M. Dalen & B. Saetersdal. International
 Conference at Lyſebu, Oslo, Norway. University of Oslo, 125-133.
- Burr, V. 1995. An introduction to ſocial conſtructioniſm. London: Routledge.
- Chae S. E. 2003. Learning to liſten: Narrative principles in qualitative reſearch methods courſe.
 Teokſeſſa R. Joſſelſon, A. Liebliſh & DP. McAdams (toim.) Up cloſe and perſonal. The
 teaching and learning of narrative reſearch. Washington, DC: American Psychological
 Association, 79-99.

- Dalen, M. & Saetersdal, B. 1992. Utlandsadopterade barn i Norge: tilpasning, opplæring, identitetsutvikling: empirisk undersøkelse och teoretisk videreutvikling. Spesiellarehøgskolen, Universitet i Oslo Tulostettu 25.6.2008 <http://www.comeunity.com/adoption/adoptresearch.html>
- Dalen, M. 1999. Interaction in Adoptive Families. Teoksessa Mine – yours –ours and theirs. Adoption, changing, kinship and family patterns (toim.)A-L. Rygvold, M. Dalen & B. Saetersdal. International Conference, Oslo.University of Oslo, 82-100.
- Dalen, M. 2001. The state of knowledge of foreign adoptions. A summary of the results of key international adoption research projects based in Scandinavia. Department of special need education, faculty of education, University of Oslo. Tulostettu 29.5.2008. <http://comeunity.com/adoption/adopt/research2.html>.
- Dalen, M. 2005, International adoptions in Scandinavia: Research focus and main results. Teoksessa: D. M. Brodzinsky & Jesus Palacios (toim.) Psychological issues in adoption. Research and practice. Westport, Conn: Praeger.
- Erikson, E. 1968. Identity: Youth and crisis. New York: Norton.
- Erikson, E. 1994. Identity and the life cycle. New York: Norton.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Evans, J. 1999. Feeble Monsters: Making up disabled people. Teoksessa E. Jessica & S. Hall (toim.) Visual culture: The reader. London: Sage, 274-288.
- Fanon, F. 1986. Black skin, white masks. London: Pluto Press.
- Forsnäs, J. 1998. Kulttuuriteoria. Tampere: Vastapaino.
- Forsten-Lindman, N. 1994. Foreign born children`s sosioemotional adjustment to Finland: intercountry adoptees and Vietnamese refugees. Turku: Institute of Migration.
- Gergen, K. 1994. Realities and Relationships: Soundings in Social Construction. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilroy, P. 2000. Against race. Imagining political culture beyond the color line. Cambridge: Harvard University Press.
- Grotevant, H. D. 1987. Toward a process model of identity formation. Journal of Adolescent Research, 2 (3), 203-222.

- Grotevant, H. D. 1997. Coming to terms with adoption: The construction of identity from adolescence into adulthood. *Adoption Quarterly*, 1, 3-27.
- Gubrium, J.F. & Holstein, J.A. 2002. *Handbook of interview research: context & method*. California: Thousands Oaks.
- Hall, S. 1980. Race, articulation and societies structured in dominance. Teoksessa P. Essed & T. Goldmerg (toim.) *Race Critical Theories*. Malden, MA : Blackwell Publishers.
- Hall, S. 1992. Kulttuurin ja politiikan murroksia. Toim. J. Koivisto, M. Lehtonen, T. Uusitupa & L. Grossberg. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. 1998. Subjects in history: Making diasporic identities. Teoksessa L. Waheema (toim.) *The house that that race built*. New York: Vintage Books, 29-299.
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Toim. ja suom. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. 2002. Reflections on "race, articulation and societies structured in dominance". Teoksessa E. Philomena & T. Goldberg (toim.) *Race critical theories*. Oxford: Blackwell, 449-454.
- Hall, S. 2003. Monikulttuurisuus. Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233-281.
- Harinen, P. 2000. Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Hautaniemi, P. 2001. Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm & P. Hautaniemi (toim.) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia, 11- 28.
- Heidegger, M. 1969. *Discourse on thinking*/Martin Heidegger. New York: Harper & Row.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523. Tulostettu 15.6.2008.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hogg, M. A. 2001. Social identity and the sovereignty of the group a psychology or belonging. Teoksessa C. Sedikides & M.B. Brewer (toim.) *Individual self, relational self, collective self*. Philadelphia: Psychology Press, 123-143.

- Hollingsworth, L. D. 1998. Adoptee dissimilarity from the adoptee family: Clinical practice and research implications. *Child and Adolescent Social Works Journal*, 15 (4), 303-319.
- Honkasalo, V. 2003. Voiko jäsenyyttä valita? Nuorten maahanmuuttajien tulkintoja suomalaisuudesta ja rasismista. Teoksessa P. Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä Etnisyys, kansalaisuus ja kulttuuri nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, 158–189.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. *Kerronnallinen haastattelu*. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, V. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Interpedia 2007. Kansainvälinen adoptio. Tulostettu 4.4.2007
<http://www.interpedia.fi/adoptio/index.html>.
- Irhammar, M. 1997. Att utforska sitt ursprung: identitetsformanden under addolescensen hos utlandsfödda adopterade: Betydelsen av biologiskt och etnsikt ursprung.
Lund : Lunds universitetet
- Irhammar, M. 2006. Searching for biological and ethnic origin in the transition from adolescence into young adulthood. Experiences from a group of international adoptees in Sweden. Kristianstad University. Tulostettu 29.5.2008
<http://www.uea.ac.uk/swk/icar2/pdfs/Malin%20Irhammar%20Paper%20ICAR2%20orig.pdf>
- Irhammar, M. & Bengtsson, H. 2004. Attachment in a group of adult international adoptees. *Adoption Quarterly*, 8 (2), 1–26.
- Irhammar, M. & Cederblad, M. 2000. Outcome of inter-country adoptions in Sweden. Teoksessa P. Selman (toim.) *Intercountry adoption. Developments, trends and perspectives*. London: British Agencies for Adoption & Fosterin, 143–163.
- Janesick, V. J. 2000. The choreography of qualitative research design. Teoksessa N. K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage, 379-339.

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa.

Maahanmuuttajien kokemuksia. Helsinki: Gaudeamus.

Jenkins, R. 1996. Social identity. London: Routledge.

Kasanen, T. 2006. Kenen lapsi? Helsinki: Otava.

Kaunismaa, P. 1997. Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista.

Sosiologia, 3, 220–230.

Kaunismaa, P. & Laitinen, A. 1998. Paul Ricouer ja narratiivinen identiteetti. Teoksessa P.

Kuhmonen & S. Sillman (toim.) Jaettu jana, ääretön raja. Jyväskylä:

Jyväskylän yliopisto, 168–195.

Keltinkangas-Järvinen, L. 2006. Temperamentti ja koulumenestys. Juva: WSOY.

Kirk, D. 1964. Shared fate. New York: Free Press

Kohler, J. K. & Grotevant H. D. & McRoy, R. G. 2002. Adopted adolescents' preoccupation

with adoption: The impact on adoptive family relationships. Journal of Marriage and Family, 64, 93-104.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laki lapseksiottamisesta 153/1985. Tulostettu 18.4.2008

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850153>.

Launis, V. 2007. Tutkimuksen eettinen arviointi – mitä se on? Tieteessä tapahtuu, 1, 28–33.

Liebkind, K. 1996. Minoritetsidentitetens utveckling. Sphinx, Societas scientiarum Fennica, 8–13.

Löytty, O. 2005. Toiseus. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) Suomalainen

vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 161–189.

Malkki, L. 1992. National geographic: The Rooting of peoples and the territorialization of

national identity among scholars and refugees. Cultural Anthropolog, 7 (1), 24-44.

March, K. 1995. Perception of adoption and social stigma: Motivation for search and reunion.

Journal of Marriage and the Family, 57, 653-660.

Marcia, J. E. 1966. Development and validation of ego identity status. Journal of Personality and

Social Psychology, 3, 551-558.

- Marcia, J. E. 1980. *Ego Identity Development - Handbook of adolescent psychology*.
New York: John Wiley & Sons.
- Mead, G. H. 1934. *Mind, self and society*. Chigago: The University of Chigago Press.
- Michael, M. 1997. *Constructing identities: The social, the nonhuman and change*.
London: Sage.
- Miles, R. 1994. *Rasismi*. Tampere: Vastapaino.
- Nykyri, T. 1996. *Naiseuden naamiaiset: nuoren naisen diskoruumiillisuus*.
Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Offer, D. 1969. *Psychological world of the teenager A study of normal adolescent boys*.
New York: Basic Books.
- Parviainen, H. 2003. *Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000*.
Turun yliopisto. Yleinen historia. Pro gradu -tutkielma.
- Phinney, J. S. 1989. Stages of identity development in minority group adolescents.
The Journal of Early Adolscene 9, 34-39.
- Pietarinen, J. 1999. Tutkijan ammattietiikan perusta. Teoksessa S. Lötjönen (toim.) *Tutkijan ammattietiikka*. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus – ja tiedepolitiikan osasto, 9-19.
- Rastas, A. 2002. Katseilla merkityt, silminnähdet erilliset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 2, 3-17.
- Rastas, A. 2004. Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 33–55.
- Rastas, A. 2005. Rasismi – oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.

- Rastas, A. 2007a. Neutraalisti rasistinen? Erään sanan politiikkaa. Teoksessa J. Kuortti, M. Lehtonen & O. Löytty (toim.) *Kolonialismin jäljet: Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 119–141.
- Rastas, A. 2007b. *Rasismi lasten ja nuorten arjessa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy –Juvenes Print.
- Raynor, L. 1980. *The adopted child comes of age*. London: Allen and Unwin.
- Ricoeur, P. 1991. *From text to action: Essays in hermeneutics*, 2. Käänt. K. Blamey & J. B. Thompson. London: Athlone
- Saastamoinen, M. 1999. *Narratiivinen sosiaalispsykologia – teoriaa ja menetelmiä*. Tulostettu 16.10.2007 <http://www.uku.fi/~msaastam/julkaisut.htm>
- Sachdev, P. 1992. Adoption reunion and after. A study of the search process and experience of adoptees. *Child Welfare*, 71, 53-68.
- Sætersdal, B. & Dalen, M. 1999. *Hvem er jeg? Adopsjon, identitet and etnisitet (Who am I? Adoption, identity and ethnicity)*. Akribe Forlag.
- Sedikides, C. & Brewer, M. B. 2001. *Individual self, relational self and collective self. Partners, opponents or strangers?* Philadelphia: Psychology Press.
- Sevon, E. 25.10.2006. Luento: *Narratiivinen tutkimus*.
- Simola, R. & Heikkinen, K. 2003. *Monenkirjava rasismi*. Joensuu: Joensuu University Press
- Slife, B. & Williams, R. 1995. *What`s behind the research? Discovering hidden assumptions in the behavioral sciences*. Thousand Oaks: Sage.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2007. *Neuvottelu- ja lautakunnat. Yleistä kansainvälisistä adoptioista Suomessa*. Tulostettu 4.4.2007 <http://www.stm.fi/Resource.phx/orgns/neuvt/adoptio/yleis.htx>.
- Stein, L. M. & Hoopes, J.L. 1985. *Identity formation in the adopted adolescent: The Delaware family study*. New York: Child Welfare League of America.
- Tajfel, H. 1978. *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology intergroup relations*. London: Academic Press.
- Tilastokeskus 2008a. *Suomessa vakituisesti asuvat ulkomaalaistaustaiset ottolapseksi annetut henkilöt vuoden 2007 lopussa*. Email Vaesto.tilasto@stat.fi 26.6.2008. Tulostettu 28.6.2008

Tilastokeskus. 2008b. Väestötilastot. Suomeen ulkomailta adoptoitujen lasten määrä väheni vuonna 2007. Tulostettu 8.8.2008

http://tilastokeskus.fi/til/adopt/2007/adopt_2007_2008-06-27_tie_001_fi.html.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkiminen ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Virkki, H. 2006. Suomalaisuuden peilissä - kansainvälisesti adoptoitujen nuorten kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta. Tampereen yliopisto. Yhdyskuntatieteiden laitos.

Pro Gradu – tutkielma.

Vuokila-Oikkonen, P. 2001. Narratiivinen lähestymistapa hoitotieteellisessä tutkimuksessa.

Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY.

Wieviorka, M. 1995. The arena of racism. London: Sage.

Wrobel, G. M. & Grotevant H. D. & McRoy, R. G. 2004. Adolescent search for birthparents: Who moves forward? Journal of Adoloescent Research, 19 (1), 132-151.

Liite 1: Haastateltavat

Tutkimukseen haastatellut nuoret aikuiset:

Yhteensä 8 yksilöhaastattelua.

Kaikki haastattelut tehtiin kasvokkain ja nauhoitettiin.

Haastateltavien juuret olivat Etiopiassa, Intiassa, Kolumbiassa ja Venäjällä.

Haastateltavista oli naisia 6 ja miehiä 2.

Haastateltavien iät haastatteluhetkellä 19 – 26 vuotta. Keski-ikä 23 vuotta.

Haastateltavien iät adoptiohetkellä ½ - 7 vuotta. Keski-ikä 3 vuotta.

Liite 2: Pyyntö haastateltavista

Tutkimus kansainvälisesti adoptoiduista, jotka ovat nyt nuoria aikuisia

Etsin haastateltaviksi kansainvälisesti adoptoituja 18 - 30 v. aikuisia. Opiskelen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa ja teen pro gradu-tutkielmaa kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten identiteetin kehityksestä.

Tutkimuksessani tarkastelen erityisesti sitä, miten kokemus adoptiosta on kutoutunut elämän eri taitekohtiin, kuten esim. koulun aloitukseen, seurustelun aloitukseen opiskeluun, työelämän aloittamiseen, vanhemmaksi tulemiseen ym.

Tutkimukseen liittyvät haastattelut on tarkoitus toteuttaa kesällä 2007. Kaikki haastattelut käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömänä, joten haastateltavia ei voi tunnistaa tutkimuksesta.

Ota yhteyttä, niin annan lisätietoja!

Maarit Koskinen, magukosk@cc.jyu.fi
puhelin 040-7207004.

Liite 3: Teemahaastattelurunko

NYKYISEEN ELÄMÄNTILANTEESEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

Ikä

Ammatti

Koulutus

Perhemuoto

Asuinpaikka

Asumismuoto

Mihin asioihin olet nykyisessä elämäntilanteessa tyytyväinen?

Mitä asioita muuttaisit tämän hetkisessä elämäntilanteessasi ja miksi?

Mitä toivot eniten tulevaisuudeltasi?

KYSYMYKSET, JOTKA LIITTYVÄT AIKAAN ENNEN ADOPTIOTA

Kertoisitko minulle ajasta ennen adoptiota? *Eli voitko kertoa kaiken, mitä muistat.* Mikäli et muista mitään, kertoisitko, mitä muut ovat kertoneet sinulle?

Kuinka ja minkäikäisenä jouduit eroon biologisesta perheestäsi ?

Tiedätkö, miksi biologiset vanhempasi eivät voineet pitää sinua?

Kuka/ketkä sinua hoitivat ennen adoptiota?

Minkälaisissa olosuhteissa elit tuolloin?

Kuinka monessa hoitopaikassa olit ennen adoptiota?

Kohtasitko väkivaltaa tai laiminlyöntiä ennen adoptiota?

Minkä ikäinen olit adoptiohetkellä?

Minkälainen oli terveydentilasi adoptiohetkellä?

ETNISEEN IDENTITEETTIIN, RASISMIIN JA SELVIYTYMISSTRATEGIOIHIN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

1. Oletko pohtinut elämäsi varrella etnisen ”rotus” merkitystä?
2. Minkälaisissa tilanteissa olet erityisen tietoinen etnisestä ”rodustasi”?
3. Miten koet tällä hetkellä etnisen ”rotusi”?

1. Häpeän ”rotuani”
2. Toivoisin edustavani valtakulttuurin ”rotua”
3. Olen epätietoinen/ en osaa sanoa.
 4. Hyväksyn oman etnisen ”rotuni”
 5. Olen ylpeä ”rodustani”

4. Onko suhtautumisesi omaan etnisyyteesi muuttunut vuosien myötä? Jos on niin, miten?
5. Miten vanhempasi ovat suhtautuneet etniseen taustaasi?
6. Mitä ajattelet muista oman etnisen ryhmäsi edustajista? Kuuluuko ystäväpiiriisi oman etniseen ryhmääsi kuuluvia henkilöitä? Mitä se merkitsee sinulle?
7. Mitä ajattelet muista vähemmistöistä? Kuuluuko ystäväpiiriisi muihin vähemmistöryhmiin kuuluvia henkilöitä?
8. Miten mielestäsi valtakulttuuri suhtautuu etnisen ryhmäsi edustajiin/etnisiin vähemmistöihin? Voitko kertoa konkreettisia esimerkkejä?
9. Minkä seuraavista kulttuureista koet itsellesi kaikista läheisimmäksi?

1. Suomalainen
2. Etninen alkuperäkulttuurisi
3. Molemmat kulttuurit läheisiä
4. Joku muu kulttuuri. Mikä?

10. Mihin seuraavista rodulliseen ryhmään samastut eniten?

1. Vanhempiesi rodulliseen ryhmään
2. Omaan rodullisen ryhmääsi
3. Molempiin rodullisiin ryhmiin
4. Joku muu rodullinen ryhmä. Mikä?

11. Mihin kulttuuriin ja ”rotuun” ympäristö määrittelee sinun kuuluvan ja miten suhtaudut ympäristön määrittelyyn?
12. Oletko kohdannut elämäsi aikana rasismia tai asenteellisuutta rotusi vuoksi? Kuvaile tilanteita.
13. Onko kohtaamassasi rasmissa/asenteellisuudessa tapahtunut muutoksia lapsuudesta tähän päivään saakka?
14. Miten selviydyt näistä tilanteista? Onko selviytymistrategioissasi tapahtunut muutoksia lapsuudesta tähän päivään saakka?

KYSYMYKSIÄ ALKUPERÄKULTTUURIA KOHTAAN LIITTYVÄSTÄ KIINNOSTUKSESTA

1. Kuinka tuttu ja läheinen alkuperäkulttuurisi on sinulle? Mitä kaikkea tiedät alkuperäkulttuuristasi?
2. Mistä olet saanut tietosi?
3. Tutustuttivatko vanhempasi sinut alkuperäkulttuuriisi? Miten se tapahtui?
4. Tarjosivatko vanhempasi mielestäsi riittävästi tietoa alkuperäkulttuuristasi? *Vai kenties liikaa?*
5. Noudatatko joitakin alkuperäkulttuuriisi kuuluvia tapoja, perinteitä jne.? Kuvaile.
6. Oletko matkustanut synnyinmaahasi? Miten koit matkan?
(*Jos ei ole matkustanut*) Haluaisitko matkustaa synnyinmaahasi. Miksi?
7. Mikä on suhteesi alkuperäkulttuuriisi kohtaan nykyään?
8. Onko suhteesi alkuperäkulttuurisi muuttunut vuosien varrella? Miten?

BIOLOGISEEN PERHEESEEN JA SEN ETSIMISEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

1. Kertoisitko, mitä tiedät biologisesta perheestäsi?
2. Kuinka usein ajattelet biologista perhettäsi?
 - 1 Joka päivä
 - 2 Joka viikko
 - 3 Joka kuukausi
 - 4 Harvoin
 - 5 En juuri koskaan
4. Minkä ikäisenä aloit ensi kertaa ajatella biologista perhettäsi?
5. Muistatko, mikä tilanne sai sinut ajattelemaan biologista perhettäsi?
6. Ketä biologisen perheesi jäsentä ajattlet eniten? Miksi? Minkälaisia asioita ajattelet hänestä?
7. Keitä muita biologisen perheenjäseniä ajattelet? Minkälaisia asioita ajattelet heistä?

8. Minkälaisissa tilanteissa ajattelet biologista perhettäsi?
9. Onko sinulla fantasioita biologisesta perheestäsi? Minkälaisia?
10. Kiinnostaako sinua biologisen perheesi aktiivinen etsiminen?
11. Puhutko vanhempiesi kanssa ajatuksistasi biologista perheestäsi?
13. Kenelle puhut näistä ajatuksistasi?
14. Ovatko ajatuksesi ja tunteesi biologista perhettäsi kohtaan muuttuneet nuoruudesta tähän päivään saakka? Miten ne ovat muuttuneet?

ADOPTIO PERHEEN VUOROVAIKUTUSSUHDETTA MITTAAVAT KYSYMYKSET

1. Kuinka samankaltaiseksi koet itsesi adoptiovanhempiesi kanssa?

- 1 Minun ja vanhempieni välillä ei ole lainkaan samankaltaisuutta
- 2 Minun ja vanhempieni välillä on vähän samankaltaisuutta
- 3 Minun ja vanhempieni välillä on jonkin verran samankaltaisuutta
- 4 Minun ja vanhempieni välillä on paljon samankaltaisuutta

2. Kuvaile, missä asioissa, tavoissa, persoonallisuuden ja temperamentin piirteissä koet erityisesti samankaltaisuutta/erilaisuutta vanhempiesi kanssa?

3. Miten vanhempasi ovat suhtautuneet erilaisuuteesi ja yksilöllisyyteesi? Kuinka paljon olet saanut ymmärrystä erilaisuuttasi ja yksilöllisyyttäsi kohtaan?

1. En ole saanut lainkaan ymmärrystä erilaisuuttani ja yksilöllisyyttäni kohtaan.
2. Olen saanut vain vähän ymmärrystä erilaisuuttani ja yksilöllisyyttäni kohtaan.
3. Olen saanut jonkin verran ymmärrystä erilaisuuttani ja yksilöllisyyttäni kohtaan.
4. Olen saanut runsaasti ymmärrystä erilaisuuttani ja yksilöllisyyttäni kohtaan.

4. Kuinka vahvasti tunnet asteikolla 1-5 mitattuna kuuluvasi adoptioperheeseen.

- 1 En tunne lainkaan yhteenkuuluvuutta perheeseeni
- 2 Tunnen hyvin heikkoa yhteenkuuluvuutta perheeseeni
- 3 Tunnen jonkin verran yhteenkuuluvuutta perheeseeni
- 4 Tunnen suurta yhteenkuuluvuutta perheeseeni